

politic'
ZATVORENIK

GODINA XVIII. - VELJAČA 2008. CIJENA 15 KN

BROJ

191

Krug za trg • Preimenovanje gradova i toponima u bivšim komunističkim zemljama • Žrtve rata i porača u općini Cestica • Dokumenti, sjećanja i svjedočenja

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSEDJEDNIK DRUŠTVА
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knežević

UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti
***

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb
***

Rukopisi se ne vraćaju,
list uredjuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.
***

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima
***

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.
***

ISSN 1331-4688
***

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn
***

www.hdpz.htnet.hr

SRAMIM SE, ŠTO IMAMO TAKVOG PREDSJEDNIKA

Pod snažnim dojmom skupa KRUG ZA TRG za promjenu naziva Trga maršala Tita u Kazališni trg, želim tekst posvetiti tom događaju. U prvom redu, događaj ima važnost kao rijetko koji u posljednjih nekoliko godina. Naša udruga sudjelovala je u organizaciji skupa, a članovi našeg društva bili su prema mojoj procjeni najbrojnija skupina od svih udruga koje su sudjelovale.

Čestitam i zahvaljujem odboru Građanske inicijative KRUG ZA TRG što su uspjeli okupiti udruge i pojedince, te organizirati civilizacijski vrhunski skup u ozračju koje im politički nije naklonjeno i u okolini koja balkanskim smicalicama nastoji takve projekte onemogućiti. Posebno bih podukao predanost i ulogu predsjednice odbora gospođe Maje Runje i dr. Josipa Jurčevića, koji je danima našoj javnosti slao poruke o povijesnoj i znanstvenoj utemeljenosti zahtjeva za promjenu imena trga.

No, postoji i naliče tog događaja - dnevni tisak i predsjednik Republike.

Dan nakon skupa, listam dnevne novine, naslov u *Večernjem listu* «Jedva izbjegnut sukob zbog Trga maršala Tita», prema kojemu je novinarka Senka Knežević vidjela kako se netko od naših sudionika želio fizički obračunati s tzv. «antifašističkom mladeži», također je vidjela da netko od nazočnih ima ispod vjetrovke na košulji hrvatski grb i nekaku zlatnu značku, valjda ustašku, te kako smo uništili travu i cvijeće oko HNK, što će na kraju morati platiti porezni obveznici grada Zagreba. S obzirom na to da sam bio na skupu, ne mogu vjerovati da netko od novinara može tako pristrano i lažno izvijestiti o jednome naglašeno kulturnom skupu. Da ima malo poštenja, izvijestila bi o skupu samo afirmativno. U sličnom tonu, čak i malo gore, izvještava i novinarska ekipa Jutarnjeg lista. I sada se pitam, kakvu sliku o događaju mogu dobiti naši građani koji nisu sudjelovali u događaju na trgu.

Ali to sve je benigno u odnosu na izjave predsjednika Republike Stjepana Mesića. Sve što je rekao, prihvatio bih s opravdanjem, da smo u zahtjevu za promjenom imena tražili da umjesto maršala Tita trg nosi ime dr. Ante Pavelića. Ali građansku inicijativu, da se najljepšemu zagrebačkom trgu vrati prvotno ime Kazališni trg umjesto današnjega, koje simbolizira totalitarni komunistički režim i povrh toga imenom najvećeg zločinca hrvatskog naroda, okvalificirati «NDH nostalgičarima», to može samo čovjek bez savjesti i morala. U argumentaciji za promjenu imena trga navodimo, da trg ne može nositi ime zločinca, a predsjednik lamentira o antifašizmu, što uopće nije tema našeg zahtjeva niti skupa, koji je u tu svrhu organiziran. Ako isključimo mogućnost, da ne shvaća ili da ne razumije našu argumentaciju, onda se nameće kao jedini zaključak, da zajedno sa SAB-ovcima nastoji prikriti zločine koje je počinila komunistička vlast. Po stoti put ponavlja teoriju, da Hrvata danas ne bi bilo, da nije bilo Tita, Koste Nađa, Rade Bulata i njima sličnih, dok povijesna znanost tvrdi, da bi nas bilo najmanje 200.000 više, a uz očekivanu prirodnu reprodukciju i 400.000 više.

U snovima ostvarenja samostalne hrvatske države bavio sam se i osobom predsjednika, kojim će se ponositi pred čitavim svijetom, a to mi u ovih osamnaest godina nije dano.

Razočaran sam s oba dosadašnja predsjednika: prvi nije znao odabrati najbliže suradnike i njegovao je kult zločinca, a ovaj sadašnji ... nemam dovoljno prostora, pa stoga samo nekoliko riječi - sram me što imamo takvog predsjednika!

Alfred OBRANIĆ,
predsjednik Hrvatskog društva
političkih zatvorenika

KOSOVSKE POUKE

U nedjelju, 17. veljače 2008., Kosovo je postalo neovisnom državom. Ulazak nekadašnje jugoslavenske pokrajine u zajednicu slobodnih naroda i država – pa makar privremeno u obliku «nadzirane suverenosti» - mora biti razlog za radost svakomu, komu je stalo do slobode.

Može se pritom, naravno, imati stanovitog razumijevanja za Srbe, kojima gubitak Kosova ne označava samo vjerojatno okončanje procesa raspada Jugoslavije (makar nije posve jasno, što će donijeti budućnost u Vojvodini), nego i gubitak mitskog uporišta njihove nacionalne svijesti i ponosa. U tom smislu Republika Srpska, nasiljem i genocidom nastala tvorevina na području Bosne i Hercegovine, čak i kad bi njezino pripajanje Srbiji imalo ikakvih izgleda, ni u kojem slučaju ne može kompenzirati taj gubitak. No, reakcije koje nakon 17. veljače dolaze iz srpske i srpske političke javnosti, pokazuju da Srbi iz povijesti nisu naučili ništa. Ne ide im u glavu, da su sami, nasiljem i obespravljanjem Albanaca, upravo stvarali pretpostavke za katastrofu vlastitih projekcija o velikoj i moćnoj srpskoj državi. Oni ne žele shvatiti, da su Kosovo, čiji su se posjednici tijekom povijesti mijenjali, ali je posljednjih stoljeća većina stalno bila albanska, mogli zadržati samo tako, da tijekom srpsko-jugoslavenskog razdoblja osiguraju ravnopravnost naroda, vladavinu prava i potpunu pravnu sigurnost. Samo to je moglo odvratiti kosovske Albance od subraće s južne stranu granice, baš kao što je ravnopravnost naroda i vladavina prava odvratila frankofone Švicarce od moćne Napoleonoive i Clemenceauove Francuske, italofone od sirenskog zova Mazzinija, Garibaldija i Mussolinija, a najbrojnije, one njemačkošvicarskog podrijetla, od Bismarckove i Hitlerove Njemačke. Autarkični režim albanskoga komunističkog vođe Envera Hoxhe, s brojnim elementima orijentalne despocije, i Srbiji i Jugoslaviji je pružao prigodu, da kosovske Albance privuku idejom slobode. No, kad ih se iz Beograda nastavilo gušiti i gaziti, posve je neizbjegno, da se time pothranjivala njihova težnja za nacionalnim ujedinjenjem i osamostaljenjem, težnja za oslobođenjem kao putem prema slobodi.

To je pouka, koju ne žele čuti oni, koji danas negoduju zbog kosovskog osamostaljenja ili se pribavljaju njegova odjeka. Oni se upuštaju u suhoparne međunarodnopravne analize, kao da ljudi i narodi postoje radi prava, umjesto da shvate, kako je pravu svrhu, da se prilagođava i štiti potrebe pojedinaca i naroda.

Nema nikakve dvojbe, da su Škoti, Baski i brojni drugi narodi bez vlastite države, osokoljeni kosovskim oslobođenjem od 17. veljače. Kriviti ih radi toga, značilo bi činiti im još jednu povjesnu nepravdu. A Madrid i London bi se trebali pitati, zbog čega ti narodi – inače, kao i svaki narod, sastavljeni od većinom inertnih skupina pojedinaca i podskupina s različitim interesima – ne žele više živjeti skupa s Englezima ili Kastiljancima, nego žele živjeti pored njih. Što je to, što motivira separatističke težnje Škotske, Baskije, Farskih otoka, Korzike itd., koje jačaju usporedno s jačanjem europskih integracija? Je li moguće, da sve te narode vodi samo neka podzemna, iracionalna i «nacionalistička» težnja, ili postoje i realni, ovozemaljski razlozi koji potiču narode, da svoj politički, gospodarski, kulturni i svaki drugi život organiziraju po vlastitim potrebama i željama. Ili se ipak radi o složenoj kombinaciji objektivnih životnih potreba i dubokih duševnih procesa, zbog kojih suvremeniji *lonci u zemlji misirskoj* nisu dostatni, da bi se narodi odrekli težnje za državnom samostalnošću?

Nema sumnje, da će o tome i u budućnosti raspravljati povjesničari, sociolozi, politolozi, etnolozi, pravnici i drugi stručnjaci, ali će sve njih, nema sumnje, nadživjeti narodi i njihove želje, da budu svoji na svome...

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

KRUG ZA TRG – DOJMOVI I ODJECI	2
<i>Mr. Zorka ZANE</i>	
KOMUNIZAM – KRSTITELJ I PALIKUĆA:	5
<i>Jure KNEZOVIĆ</i>	
DO POSLJEDNJEH DAHA	10
<i>A. LAUS</i>	
PROSVJED PROF. DR. ZVONIMIRA ŠEPAROVIĆA	13
BIBLIJA KAO BOŽJA RIJEČ I KAO ODGOVOR NA BOŽJU RIJEČ	15
<i>Dr. Vjeko Božo JARAK</i>	
STEPINČEVO 2008.: BLAŽENI KARDINAL ALOZIJE STEPINAC, ŽRTVA KOMUNISTIČKOGA BEZUMLJA	17
<i>Zvonimir ZORIĆ</i>	
ŠTO JA MISLIM O POLOŽAJU HRVATSKIH POLITICKIH UZNIKA I O ULOZI ODNOSENJA DJELOVANJU HDPP-a	19
<i>Prof. Bruno ZORIĆ</i>	
ŽRTVE OPĆINE CESTICA U RATNIM I PORATNIM STRADANJIMA XX. STOLJEĆA (I.)	21
<i>Franjo TALAN</i>	
SJEĆANJA MARIJANA LAZANJE. 26	
<i>Razgovorao: prof. Bruno ZORIĆ</i>	
MENTICID U KAZNENO - POPRAVNOM DOMU STAROG GRADIŠKA (II.)	28
<i>Drago SUDAR</i>	
IZ HRVATSKE IZBJEGLIČKE KRONIKE:	31
<i>Anka RUKAVINA</i>	
DOKAZI ISTINE S NULTE CRTE OBRANE	
<i>Damir BOROVČAK</i>	
DUBRAVKO JELČIĆ: STO KRVAVIH GODINA	38
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
MARČINKOVA RAZMATRANJA O HRVATSKOJ	40
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
SLJEDNICI I SLJEDBENICI GOLOOTOČKIH DŽELATA UČE NAS DEMOKRACIJI	41
<i>Duro VIDMAROVIĆ</i>	
IN DIESEM HEFT	47
IN THIS ISSUE	48

KRUG ZA TRG – DOJMOVI I ODJECI

Građanska inicijativa *Krug za trg* u sastavu: **Maja Runje, Zdravka Bušić, Bišerka Cetinić, Josip Jurčević, Ivica Relković** i preko trideset udruga koje su se pridružile radom i potporom, uz performance mладог umjetnika **Ivana Kujundžića** sjajno su realizirali ovaj zaista dostojanstveni projekt, ostvaren u središtu Zagreba 9. veljače 2008.

Posao nije bio nimalo lagan, a sastojao se u požrtvovnom radu, mnogobrojnim sastancima i organizacijskim pripremama. Radilo se savjesno, detaljno, s golemin entuzijazmom, sveobuhvatno razmatrajući svu moguću problematiku, kako bi sve bilo u skladu s demokratskim i civilizacijskim namjerama. Kao pridruženi član sudjelovala sam u radu i rješavanju zadatka, a divila sam im se zbog velikog truda i požrtvovnosti koju su ulagali u ostvarenje svoje građanske i civilizacijske dužnosti; smireno, inteligentno i radno. Kako se samo savjesno diskutiralo, konkretno o našem pozivu (letku), svakoj rječi, svakoj rečenici; uskladivala su se mišljenja i stavovi, a to nije bilo nimalo lako: kako se obraniti od provokatora, kako držati i održati red i dostojanstvo našeg prosvjeda.

Srećom, mediji su bar malo najavljivali prosvjed, najbolje *Večernji list*, koji je 4. veljače 2008. iz pera **Zvonimira Despota** donio opširan članak "Lustracija

DILEMA

Kazališni trg, samo ime kaže, ne treba Titove straže.

To "slavno ime" za nostalgičare neke naše, samo Lepoglavi paše.

Možda bi se moglo još nekima to ime dati, ali kako Goli otok Titovim imenom zvati?

Ivan DUJMOVIĆ

Piše:

Mr. Zorka ZANE

javnog prostora od Tita" s lijepom slikom naših dama, a 6. veljače informativan čla-

Zdenac života prekriven crnom tkaninom

nak istog autora. U srijedu, 6. veljače u 10.30 u Europskom je domu održana konferencija za novinare, ali je slabo popraćena u medijima. Na konferenciji je Josip Jurčević, uz ostale, prikazujući ovaj protest i projekt, pročitao podatak iz knjige **Kaje Pereković** "Naše robijanje" o broju osuđenih žena u razdoblju od 1945.-1990: na kazne od 10-20 god. osuđeno je 375 ženskih osoba, na kazne od 5-10 god. osuđeno je 487 ženskih osoba, na kazne do 5 god. osuđene su 2.154 ženske osobe. Ukupno osuđenih ženskih osoba: 3016 na 12.291 godina zatvora ili 4.506.205 dana. Ni ovi podatci nisu nigdje preneseni.

Ovdje sam ih upisala, jer je autorica knjige predлага-

la da ih uboličimo kao transparent, ali je odluka Koordinacijskog odbora bila: "bez ijednog transparenta", što se uklapalo u čitav ovaj lijepi performance.

Vjerovali smo da će i vrijeme biti lijepo. Sve se odvijalo bespriječorno i dostoјanstveno, upravo kako je zacrtano. Očekiva-

li smo dobar posjet i zaista su ljudi stizali i stizali. Podijelili smo pet stotina crvenih svilenih tunika s natpisom "ZLOČIN JE ZLOČIN", ali njima nismo opskrbili niti trećinu pristiglih građana, koji su ih željeli, što je i dokaz broja sudionika!

Točno prema scenariju, Maja Runje je otvorila skup, pročitala tekst kojim se obrazlaže njegovo sazivanje i najavila prekrivanje **Meštrovićeva** Zdenca života crnom tkaninom, u znak sjećanja na **Titove** žrtve. Ovo je bio veličanstven prizor. Čitav prostor ispred Hrvatskoga narodnoga kazališta prekriven je crnom tkaninom na kojoj je bilo upisano "EX LEX", a sudionici su ga dizali i lelujali kao crne valove koji su prohujali Hrvatskom. Zatim je prenesen na Zdenac života, koji je sada prekriven bio simbol smrti i stradanja. Upućen je poziv za kretanje u žalobnu povorku sa sjećama u ruci. Bilo ja zaista fascinantno i dirljivo promatrati ovo tiho, nijemo i dostoјanstveno kretanje. Bilo je tiho i mirno, hodala sam u drugoj polovici kolone, vidjela sam da neki (ali ne svi) gledaju suprotnu stranu s golemin izazivajućim transparentom "To je fašizam". Prolazili smo, ponavljam, nečujno, ali je novinar *Novog lista* napisao "dva javna skupa protekla su bez nasilja ali uz

prigušenu grozničavu mržnju izraženu brojnim uvredama, uglavnom na račun antifašista". Ako je koji ojađeni starac nešto i dobacio, razumljivo je; naši starci bili su sudionici "križnog puta", a prijeko su bili njihovi mučitelji, zlostavljači, progonitelji ili, kako se smije pretpostaviti, njihovi potomci.

Slikovito i lijepo bilo je konačno i simbolično mijenjanje natpisnih ploča Trg maršala Tita u Kazališni trgu. Ploče su izrađene točno onako kako izgledaju originalne, pa se za vrijeme skidanja i stavljanja pravih, iza napete tištine prołomio gromoglasni pljesak.

Naravno, očekivali smo provokatore. Čuli smo da je na brzinu prijavljen skup mladih «antifašista» ispred Muzeja za umjetnost i obrt u isto vrijeme! Na taj prostor ne može stati više od stotinjak ljudi, ali su oni razapeli veliki spomenuti transparent, a bilo je još i drugih, pa i Titovih sličica! Šteta što razglas nije bio dovoljno jak, tako da suprotna strana nije mogla čuti dokumentirane Titove zločine koje je čitao naš poznati glumac **Joško Ševo**.

Pročitala sam u tisku, da je bilo verbalnih sukoba, iako osobno - hodajući u kruku - nisam ništa čula niti vidjela, jer ponavljam, povorka je zaista bila tiha i dostojanstvena. Policija je vrlo korektno

obavljala svoju dužnost i, kako kažu novinari, vrlo je brzo smirila par uzavrelih glava. Televizija je u vijestima izvještavala o događaju. Čini mi se da je to u početku bilo objektivnije, ali je nakon javljanja s Pantovčaka počela uspoređivati skupine, pa se broj «antifašista» povećavao, a broj građana smanjivao.

zima. Njima je očito i nepoznat i iritantan ovakav dostojanstven prosvjed! Navodili su poznate ljude na skupu i konačno je velik dio posvećuju izjavama «antifašista», pa se citira izjava jedne sudionice kako "oni promoviraju ustašluk".

Po čemu, gospođo draga? Kad je krenuo ustaški pokret i proglašena Nezavisna Država Hrvatska, Tito kao politička osoba još nije zapravo postojao, a poslije je ogreznuo u krvi i najvećem zločinu nad Hrvatima – Bleiburgu. Mi smo osudili zločine, a vi ih još uvijek branite! Ništa vam nije jasno, gospođo, potpuno ste

Dan kasnije, tisak donosi redom opširne prikaze događaja: u *Večernjem listu* **Senka Knežević** s pompoznim naslovom "Jedva izbjegnut sukob", da se umanji važnost skupa, navodi se da ih je bilo oko 2000; *Jutarnji list*: "Lijevi i desni sukobili se zbog imena trga", iako se nisu sukobili, samo su građani obavljali svoj demokratski i civilizacijski posao da promijene naziv trga u svom gradu, pa onda: "pred otprilike najviše dvije tisuće prosvjednika s obje strane" (a usporedite prostor ispred MUO-a i HNK!).

Novi list također u naslovu ističe "rat". Još malo, pa bi naši novinari napisali da se vodio rat po šumama i gorama, s topovima i mitralje-

zneinformirani! Zar vi niste ništa čuli o komunističkim zločinima, Maclju, Jazovki i bezbrojnim jamama gdje počivaju kosti mnogih nevinih Hrvata? Pa, gdje vi sada živate, gospodo? Dajte pošteno odgajajte djecu i unuke! Mi smo otisnuli *Deklaraciju o osudi zločina počinjenih tijekom totalitarnoga komunističkog poretku u Hrvatskoj 1945.-1990. godine*, koju je donio Hrvatski sabor na sjednici 30. lipnja 2006., a potvrđujući smisao i sadržaj *Rezolucije 1481 o međunarodnoj osudi zločina totalitarnih komunističkih poredaka*. Lijepo otisnuti letak planuo je, ljudi su ga razgrabili, ali nažalost niti jedan novinar to ne spominje. Zanima me, koliko ih je pročitalo? Kad bi barem ponekad nešto pročitali osim svojih neobjektivnih izvještaja... Rado bismo letke podijelili i skupini ispred MUO-a, ali je očito da oni to ne bi shvatili dobromanjerno. Konačno, za razliku od Titova doba, i oni imaju pravo na "svoju demokraciju".•

Komisija Hrvatske biskupske konferencije *Iustitia et pax* zahtjeva istragu i progona počinitelja komunističkih zločina

Zagreb (IKA) - Pod predsjedanjem biskupa **Vlade Košića**, Komisija Hrvatske biskupske konferencije *Iustitia et pax* održala je u petak, 8. veljače u Zagrebu, u prostorijama Tajništva Hrvatske biskupske konferencije, svoju redovitu sjednicu. Komisija je o osudi zločina počinjenih na samom kraju i neposredno nakon Drugog svjetskog rata ostvarila dobru suradnju s istoimenim komisijama Slovenske i Bosanskohercegovačke biskupske konferencije.

Tragični događaji masovnih pokolja zbili su se prvenstveno na području Republike Slovenije, na kojem su proteklih godina, a osobito 2007. godine, pronađena mnoga grobišta. Do sada je pronađeno više od pet stotina grobišta u kojima su partizanske postrojbe pogubile

posvemašnja institucionalna šutnja, posebice pasivnost pravosudnih tijela koja nisu ništa učinila s obzirom na istragu i progona počinitelja tih zločina. Stoga Komisija HBK *Iustitia et pax* ponovno podiže svoj glas i traži da se posluša poziv koji je prošle godine u Bleiburgu, točnije 13. svibnja 2007., uputio kardinal **Josip Bozanić**

mjerodavnim vlastima za poduzimanje istrage i progona izvršitelja tog, do sada u povijesti, najmasovnijeg zločina nad hrvatskim narodom. Budući da ratni zločini nikada ne zastarjevaju, nedopustivo je da vlasti ništa ne čine u odnosu na te komunističke zločine. Time se, dok se istovremeno progone optuže-

više desetaka tisuća zarobljenika te civila, od kojih su u najvećem broju upravo Hrvati iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Okolnosti tih pogubljenja ukazuju da se nedvosmisleno radi o ratnim zločinima i zločinima protiv čovječnosti. Začuđuju međutim

nici za ratne zločine iz nedavnog Domovinskog rata, budi sumnja da „prikrivaju zločince“ (Izjava Slovenske komisije Pravda i mir od 1. listopada 2001. godine).

U razmatranju aktualnih pitanja u našem društvu, Komisija izražava svoju potporu inicijativi „Krug za trg“, tj. da se jednom od najljepših trgova u Zagrebu vrati ime Kazališni trg i tako barem simbolički ukloni ime Josipa Broza Tita koji je odgovoran za smrt nevinih žrtava i uspostavu totalitarnog sustava. Komisija je nastavila rad na dokumentu o zaštiti voda i Jadrana, koji je započela prošle godine i

u tom je kontekstu izrazila svoju zabrinutost zbog sve veće rasprodaje hrvatskog zemljišta, posebno u Lici, koja obiluje vodnim izvorima i čistim rijekama, a koje treba očuvati za buduće naraštaje. Komisija je također stanovišta da nisu bila nužna velika poskupljenja koja direktno ugrožavaju standard hrvatskih građana te poziva sve mjerodavne da pronađu načina kako bi se to zaustavilo.

U međunarodnim odnosima Komisija podupire Vladu Republike Hrvatske da zaštitи hrvatske interese, ali i da nastavi putem europskih integracija. Posebno je osjetljivo pitanje funkcioniranja pravosuđa i borba protiv korupcije, koje mora bez sumnje biti ne samo prioritet hrvatske Vlade nego i svih građana i cjelokupnog društva Republike Hrvatske. •

KOMUNIZAM – KRSTITELJ I PALIKUĆA: GRADOVI, SELA I TOPONIMI KOJIMA SU NAKON SLOMA KOMUNIZMA VRAĆENI IZVORNI NAZIVI (I.)

Zahtjevi za promjenom naziva najljepšega zagrebačkog trga, okrunjeni dostojanstvenim prosvjedom velikog broja nevladinih udruga 9. veljače 2008., u dijelu hrvatske (jugoslavenske) javnosti se mistificiraju kao napadaj na «antifašističke vrijednosti» i kao presedan, koji bi mogao ugroziti europski i demokratski razvoj Hrvatske. Ništa nije dalje od toga: niti Josip Broz simbolizira slobodu, demokraciju, antifašizam i Europu, niti je zahtjev za promjenom naziva trga koji nosi ime komunističkog tiranina i po čemu revolucionaran i neuobičajen. Upravo su komunisti nadmašili sve ostale nedemokratske i totalitarne ideologije i režime čak i u nametanju svojih imena gradovima i selima. Veliki broj tih nametnutih imena promijenjen je nakon 1989./90., ali su neka još ostala.

U nastavku donosimo najpoznatija preimenovanja koja su uslijedila popuštanjem odnosno slamanjem komunističke tiranije. Većinom se radi o uklanjanju imena komunističkih ideologa i prvaka, iako iznimno ima i slučajeva, da su izmjenjeni nazivi po osobama koje nisu bile komunisti (npr. Luther), ali su u komunističkoj ikonografiji i propagandi korištene kao simboli borbe protiv «reakcije». Nisu posebno obrađeni ni toponimi u kojima su komunisti uklonili «reakcionarne» označke, koje su kasnije vraćeno (npr. Sveti Ivan Zelina, Sveti Filip i Jakov i sl.).

Brojnost slučajeva u kojima su komunisti posegli za promjenom povijesnih i tradicionalnih toponima daleko nadmašuje sličnu operaciju koji su i u našim krajevima poduzeli talijanski fašisti, mijenjajući imena naselja, uklanjajući nadgrobne spomenike i prekrajući matične knjige. Radi toga smatramo opravdanim, u naslovu se poslužiti parafrazom naslova poznate knjige Hrvoja Mezulića «Fašizam – krstitelj i palikuća» (Zagreb, 1946.).

Potanji podaci o ovim promjenama dostupni su i tako podložni provjeri na brojnim internetskim stranicama, koje su svakomu dostupne.

Priredio:

Jure KNEZOVIĆ

EUROPA:

ALBANIJA

Enver Hoxha (1985.-1990.) – Durrës (Drač)

Qytet Stalin (1949.-1990.) – Kuçova

ARMENIJA

Kirovakan - Karaklis 1935.

Lenjinakan - Aleksandropolj, prije se zvao Đumri 1924.

AZERBAJDŽAN

Kirovabad - Đandža odnosno Jelizavetpolj 1935.

Lenjinavan - Marguševan 1924.

BJELORUSIJA

Kirov most u Vicebsku

BOSNA I HERCEGOVINA

Pucarevo – Novi Travnik

Titov Drvar - Drvar

BUGARSKA

Blagojevgrad (1950.) - **Gorna Džumaja**

Botev (1950.)- **Jumrukčal**

Dimitrov (2902 m, 1950.-1990) - **Malka Musala** **Dimitrovgrad**

Dimitrovo (1949.-1962.) - **Pernik**

Georgi Trajkov (1975.-1990.)- **Dolni Čislik**

Goce Delčev (1950.)- **Nevrokop**

Kolarovgrad (1950.-1966) - **Šumen**

Mičurin (1950.-1993.)- do 1934. **Vasiliko**, od 1993. **Carovo**

Michajlovgrad (1945.) - do 1891.

Goljama Kutlovica, 1891.-1945. **Ferdinand**

Stalin (1949.-1962.) - **Musala** (2925 m)

Stalin (1949.-1962) - **Varna**

Stanke Dimitrov (1952.-1993.) - od 1993. **Dupnica**, 1950.-1952. **Marek**

Tolbuchin (1946.-1991.) - do 1878. **Hasanogly-Pazardžik**, 1913.-1916. i 1919.-1940. **Bazardžik**, 1878.-1913., 1916.-1919., 1940.-1946 i od 1991.

Dobrič

CRNA GORA

Titograd (1946.-1992.) - **Podgorica**

ČEŠKA

Gottwaldov (1949.-1990.) - **Zlín**

Havlíčkova Borová (1949. - nadalje) - **Borová**

Havlíčkův Brod (1949. - nadalje) - **Německý Brod**

Švermov - spajanjem općina Hnidousy i Motyčin prije 1961., stopio se s Kladnem. **Žižkovo Pole** (1921. - nadalje) - **Šenfeld**

Nerealizirani prijedozni:

1919. **Gmünd III** - **Masarykov** (sada České Velenice), 1932.

Otrokovice - **Bavorov** (samo dio mjesta), 1945. **Šumperk** - **Svobodín**, 1948-53. **Vimperk** - **Šu-**

mava, Schönbach - Fučíkov (sada Meziborjí), Varnsdorf (ili svojedobno lokality) - Zápotocké, Uherský Brod - Brod Komenského, Bruntál - Leninské (nuguran izvor - usmena informacija mještanina iz godine 1994.)

GRUZIJA

Lenjingori - Ahalgori

Ordžonikidze - Haragouli u Grujijski 1949.

Chinvali - Staljiniri (Južna Osetija) 1934.)

Staljiniri - Chinvali (Južna Osetija), 1961.

HRVATSKA

Kardeljevo (1950.-1954.; 1980.-1990.)

- Ploče

Titova Korenica - Korenica

Partizanska Drežnica – Drežnica

MADŽARSKA

Leninváros (1953-93) - prije Tiszaszederkény, danas **Tiszaújváros**

Sztalinváros (1951-62) - prije Dunapentele, od 1962 **Dunaújváros**

MAKEDONIJA

Titov Veles (1952.-1992.) - Veles

NJEMACIČKA

Karl-Marx-Stadt (1953.-1990.) - Chemnitz

Lutherstadt Eisleben (1983.-1990.) - Eisleben

Lutherstadt Wittenberg (1983.-1990.)

- Wittenberg

Stalinstadt (1953-1961.) - Eisenerhüttenstadt

Thomas-Müntzer-Stadt-Mühlhausen (1983.-1990.) – Mühlhausen

Wilhelm-Pieck-Stadt Guben (1961.-1989.) – Guben

POLJSKA

Hindenburg (1915.-1945) - Zabrze

Litzmannstadt (1940.-1945) - Łódź

Stalinogród (1953-56) - Katowice

RUMUNJSKA

Dr. Petru Groza (?-1990.) - Rieni

Gheorghe Gheorgiu-Dej (1965.-1990) - Onești

Orașul Stalin (1953.-1961.) - Brașov

RUSKA FEDERACIJA

Svobodnij – Alekseevsk (prvo je mjesto koje su boljševici 10. travnja 1917. preimenovali)

Lenjin - Bogorodskoje (Kirovska oblast) 1917.

Lenjingrad - Petrograd 1924.

Lenjin - Svinarev (Rostovska oblast) 1917.

Kalinin (1931.-1990.) - Tver

Kaliningrad (1946.) – Königsberg

Kirov (1934.) – Vjatka

Kirov (1936.) - Pesočnja (Kaluga Oblast)

Kujbišev (1935.-1991.) - Samara

Kujbišev (1935.) - Kainsk (Novosibirska oblast)

Lenjinkent i Lenjinkend (1924.) u Dagestanu 1924

Ordžonikidzegrad (1936.) - Bežica

Sverdlovsk (od 19324.) - Jekaterinburg

Vorošilov (1935.) - Nikoljsk-Usurijskij

Vorošilovgrad (1935.) - Lugansk

Bobriki (1934.) na području Tule - Staljinogorsk

Juzovka je već 6. lipnja 1924. preimenovana u Staljin, a 1933. u Staljino.

Staljingrad je postao Volgograd (*destaljinizacija*), 1961.

Stalinsk - Novokuznjeck, (*destaljinizacija*) 1961.

Ordžonikidze (za Vladikavkaz u Sjevernoj Osetiji 1931.)

Staljino - Kommuna (*destaljinizacija*) 1963.

Staljino – Malinovka, (*destaljinizacija*) 1963.

SLOVAČKA

Bašovany (1948.-1949.) - do 1948. Šimonovany, sada **Partizánske**

Bellova Ves (utemeljen 1955.)

Bernolákovo (1948.) – Čeklís (sk)/Cseklész (hu)/Landschütz (de)

Bohúňovo (1948.) - Lekeňa/Lekenye

Čajakovo (1948-) - Lekýr

Gabčíkovo (1948.-nadalje) - Beš/Bös

Gessayov (1936.-1948.) - Zálesie, 1948.-1960. Gešajov

Golianovo (1948.) - Lapašské Ďarmoty/Lapas-Gyarmath

Gondovo (1948.) - do 1927. Šalmoš, onda Balvany/Šalmos

Hamuliakovo (1948.) - Gútor (njem. Guttern)

Hodžovo (zal. (?) 1926.-1938, 1945.-1951) – 1938.-1945. Hodzsafalva, od 1951.

Lipové

Hroboňovo (1948.-1990.) -

Dolný Štál/Alistál

Hurbanovo (1948.-) - Stará

Ďala/Ó-Gyálla

Hviezdoslavov (1936.-1940, 1951-nadalje) - ?

Jánošíková (1948.-nadalje) - Dienesdi, ném. Schiltern

Jesenské (1948.-nadalje) - Feledince/Feled

Kalinčiakovo (1948.-nadalje) - Varšany/(Hont)-Varsany

Kalinkovo (1948.-nadalje) - Szemet

Kmeťovo (1948.-nadalje) - Ďorok/Gyarak

Kolárovo (1948.-nadalje) - Guta/Gútta

Kubáňovo (1948.-nadalje) - Setich/Szete

Kukučínov (1948.-nadalje) - Oros/Oroszízi

Masníkovo (1948.-nadalje) - Predná Potôň

Matúškovo (1948.-nadalje) - Takšoň/Taksony

Mojmírovce (1948.-nadalje) - Urmín/Ürmény

Mojzesovo (1948.-nadalje) - Izdeg/Özdög

Nálepokino (1948.-nadalje) - Von드리šel/Merény/Wagendrüssel

Palárikovo (1948.-nadalje) - Slovenský Meder/Tót-Megyer

Palkovičovo (1948.-1990.) - do 1948.
Szap, Sap
Partizánska Ľupča (1946.-nadalje) - Nemecká Ľupča
Partizánske (1949.-nadalje) - Šimono-vany, 1948.-1949. Ba•ovany
Rastislavice (1948.-nadalje) - Degeš/Deges
Sasinkovo (1948.-nadalje) - Šág/Ság
Sklenárovo (1948.-1960.) - do 1948. Béke, od 1960. **Mierovo**
Sládkovičovo (1948.-nadalje) - Di-osek/Nagy- (Kis-) Diöszeg
Stalinov štit (1949.-1961.) - izvorno Kotol, 1878.-1920. Franz-Josef-Spitze, 1920.-1939 i 1945.-1949 Štit legionara, 1939.-1945. i od 1961. **Gerlachovský štit**
Svätoplukovo (1948.-nadalje) - Šal-gov/Salgó
Šafárikovo (1948.-1990.) - **Tornala**
Šrobárová (zal.1926.-1938., 1945.-na-dalje) – 1938.-1945. Srobárfalva
Štefánikovce (1948.-1960.) - do 1948. Čela/Csölle/Waltersdorf, od 1960. **Rovinka**
Štefánikovo (do 1960.) - **Javorinka**
Štefanovičová (1948.-nadalje) - Tatraň/Tarány
Štúrovo (1948.-nadalje) - Parkan/Par-kányi
Šulekovo (1948.-nadalje) - Bereksek
Švehlovo (1926.-1938., 1945.-1951.) - **Nové Osady**
Švermovo (1948.-1990.) - **Telgárt**
Tešedíkovo (1948.-nadalje) - Pered
Tomášikovo (1948.-nadalje) - Tallós

Ursínyovo (1945.-1948.) - **Medvecké**
Veľké Blahovo (1948.-na-dalje) - do 1938. i 1945.-1948. Veľký Aboň/Nagy-Abony, 1938.-1945. Nemesabony
Nerealizirani prijedlog:
1918. Prešporok - Wilsonovo mesto (sada Bratislava)

SLOVENIJA

Kidričevo –
Titovo Velenje – Velenje

SRBIJA (uklj. Kosovo i Vojvodina)

Rankovićeve - Kraljevo
Titov Vrbas - Vrbas
Titova Mitrovica - Kosovska Mitrovi-ca
Titovo Užice (1946.-1992.) – Užice
Zrenjanin (1946. - nadalje) – Veliki Bečkerek

TADŽIKISTAN

Dušanbe - Staljinabad (glavni grad Tadžikistana) 1929.

Kalininabad - Kalai-Mirzabaj 1936.

Kirovabad - Saraj-Komar 1936.

Lenjinabad - Hudžand) 1936.

Ordžonikidzeabad - za Jangi-bazar 1936.

Staljinabad - Dušanbe (*destalji-nizacija*) 1961.

UKRAJINA

Staljindorf (1928.) - Izlučistaja

Kirovo - Kirovgrad 1939.

Kujbišev - Spask (Tatarska ASSR) 1935.

Ordžonikidze - Enakievo (od 1928 do 1935. Rykovo) u Doneckovskoj oblasti u Donbasu

Staljino - Doneck (*destaljinizacija*) 1961.

Jelisavetgrad - Zinovjevsk 1924.

Zinovjevsk - Kirovo 1934.

(nastaviti će se)

INSTITUT ZA PROUČAVANJE TOTALITARNIH REŽIMA OTVOREN U PRAGU

Hrvatska su sredstva javnog proat-venja uglavnom prešutjela vijest, da je 1. veljače 2008. u Pragu otvoreni Institut za proučavanje totalitarnih režima. Glavna je zadaća tog Instituta prikupljati i istraži-vati dokumente i spise iz doba nacional-socijalističke okupacije (1938.-1945.) i komunističke vladavine u Českoj (1948.-1989.). Ravnatelj Instituta **Pavel Zacek** izjavio je kako će se posebna pozornost posvetiti neistraženomu i zatajivanom komunističkom razdoblju, napose doku-

mentima bivše tajne komunističke policije StB (Statni Bezpecnost).

Slični instituti postoje u Slovačkoj i u Poljskoj. Za njegovo ustrojavanje u Češkoj najzaslužnija je koalicija desnog centra, dok se tomu usprotivila skupina od 57 komunističkih i socijaldemokrat-skih zastupnika, koji su pomoći zatražili od Ustavnog suda, ističući da bi Institut "mogao imati politički utjecaj na tu-maćenje povijesti". (Partijski komiteti i ideološke komisije, koje su napisale do-bar dio povijesti kakvu danas učimo, ta-

kav politički utjecaj, naime, nisu imale!) Ustavni je sud pritužbu odbio. Procjenjuje se, da je do pada komunizma više od 260.000 političkih zatvorenika prošlo kroz komunističke logore i tamnice u Čehoslovačkoj, više od 4.000 je u njima izgubili život, a 248 je smaknuto.

U Hrvatskoj slične pothvate nije realno očekivati. Mi imamo preambulu Ustava i umnoga predsjednika Republike, koji su sve naše nedoumice lako riješili, pa nam znanost nije potrebna. (T. J.)

KOMPARATIVNA PREDNOST MINISTRA OBRANE (ILI: POUČAK O VRIJEDNOSTIMA KOJE SU U HRVATSKOJ NA CIJENI)

Uoči konstituiranja novoga saziva Sabora, u kojem se 12. siječnja 2008. glasovalo o novoj **Sanaderovoj** vladi, jedan

Ministar obrane Branko Vukelić

je visokonakladni zagrebački dnevnik na naslovnoj stranici objavio dokumente koji pokazuju, što **Branka Vukelića**, perjaniku karlovačke Hrvatske demokratske zajednice i u prethodnoj vladi ministra gospodarstva – pored vlastite bezličnosti – čini posebno kvalificiranim za mjesto novoga ministra obrane Republike Hrvatske. Osim što je bio borbeni član Saveza komunista Jugoslavije, ministar se, naime, još 1982. izjašnjavao – **Jugoslavenom**. Također je pokazano, kako je Vukelićeva kuća ostala *nerazmjerno pošteđena* na području koje je bilo pod srpskom okupacijom, a ostaje prijeporno, je li naš ministar izbjegao sudjelovati u Domovinskom ratu. Navodeći da je riječ o podmetanju, Vukelić ipak nije javnosti predočio srednjoškolske svjedodžbe i knjižice, studentski indeks, sveučilišni nacional ili koju drugu ispravu, u kojoj bi pokazao, da je vlastitom rukom napisao kako se smatra Hrvatom.

A i zašto bi? Kao da novi ministar obrane po nečemu predstavlja bitan otklon od dosadašnje prakse? Kao da u Hrvatskoj i nakon njezina osamostaljenja, nije probitačnije biti pripadnikom komunističke nomenklature, negoli hrvatskim nacionalistom, političkim uznikom ili političkim emigrantom? Kao da u Hrvatskoj za pretežan dio političke klase i medija **Zvonko Bušić** i danas nije ništa doli terorist, dok je **Josip Perković** – «profesionalac»? I zar društvena priznanja i utjecaj ne dobivaju upravo «profesionalci» poput Perkovića i Vukelića, a ne «nacionalisti», «ognjištari» i «teroristi»?

I nisu rijetki slučajevi, da se sami pred sobom pravdamo, kako treba prigrlići pokajnike i renegate. I treba, dakako. Nu, nevolja je u tome, da je više tobožnjih pokajnika i renegata zabilježeno u par godina postojanja hrvatske države, negoli u dva tisućljeća povijesti kršćanstva.

Treba se stoga pitati, koliko bi tih pokajnika i obraćenika doista bilo, da im je obraćenje donosilo tamnicu i progon, a ne duboke jasle i vlast...

Kad je u studenome 2003. pobijedio na izborima, Sanader nije – unatoč predizbornim obećanjima i dirljivim zajednič-

kim fotografijama – u vladu pozvao **Đapicetu** Hrvatsku stranku prava, jer se na to u Bruxellesu ne bi dobro gledalo (toliko o nacionalnom suverenitetu i o pravu hrvatskih građana da izaberu svoju vladu!). Umjesto toga je ušao u čvrstu koaliciju sa strankom, kojoj je jedan od prvaka bio **dr. Voja Stanimirović**, poznat po tome što je opisao kako je 18. studenoga 1991. Vukovar «osloboden», a to «poslednje ustaško uporište» napokon «očišćeno». I nakon prošlogodišnjih je izbora visoki predstavnik za zapadni dio «Zapadnog Balkana» pohrlio u zagrljavajućem **Miloradu Pupovcu**, a objeručke je prihvatio i potporu **Deneša Šoje**, saborskog zastupnika madžarske manjine koji je – kako piše *Feral Tribune* (br. 1162/25 od 11. siječnja 2008.) – u ljeto 1991., kao predsjednik Izvršnog vijeća Skupštine općine Beli Manastir poduzeo niz radnji, zbog kojih je u srpnju 1992. Vojno tužiteljstvo u Osijeku protiv njega zametnulo kazneni postupak. U istrazi koja je otvorena u kolovozu 1992., njegovo je ponasanje opisano kao kazneno djelo sabotaže, a protiv Šoje je određen pritvor, te je raspisana tjeratilica, budući da je pobegao u Madžarsku. Krajem rujna 1992. protiv njega je podignuta optužnica, a u svibnju 1993. je u osutnosti osuđen na devet godina zatvora. Vrhovni je sud odluku ukinuo, a nakon što je u ponovljenom postupku u Šojinu korist svjedočio **Žarko Domljan**, vojno je tužiteljstvo 1994. odustalo od gonjenja. Sve je to novi Sanaderov saveznik pratio iz sigurnosti Madžarske, dok se u Hrvatskoj na sve strane ginulo i razaralo.

Personalna politika, koju danas provode Ivo Sanader, **Stipe Mesić** i družina, protežirajući ljude mračne prošlosti i bez ikakvih sposobnosti (osim sposobnosti da nepogrješivo nanjuše jasle), običava se nazvati «tolerancijom» i «okretanjem prema budućnosti». No, njezine su posljedice pogubne: njom se pokazuje, koji je model ponašanja u Hrvatskoj poželjan. Njom se mladi naraštaji odgajaju, da se u Hrvatskoj isplati biti i pro-

tiv Hrvatske, samo ako se pokaže primjerna poslušnost i ako se pod firmom «političke korektnosti» hoće iskoristiti politička konjunktura.

Jer, i u ovom je kontekstu dobro prisjetiti se riječi **prof. Filipa Lukasa**, dugo-godišnjeg predsjednika Matice hrvatske (1928.-1945.), koji je – komentirajući neke strančarske napadaje na Maticu – zabilježio, da Matica nije mogla «*primati ljudе, koji su u ono doba radili protiv hrvatskih nacionalnih interesa, a poglavito protiv same Matice i ljudi u njoj.* (...) Činjenica je, da su neki pisci u danima pogibelji za narod njega napustili i da su se time ogriješili o najprimitivniji zakon etike, jer kao sinovi svoga naroda oni su se morali za njegov opstanak boriti i uz najveće žrtve. Kad to nisu radili, etika nalaže, da snose za to i odgovornost, jer inače ne bi bilo razlike između dobra i zla, poštenja i nepoštenja. Ne radi se ovdje ni o mržnji ni o osveti, jer i vječna pravda kažnjavanje opakih ne radi iz osvete, već upravo iz pravde, da svakom daje ono što zaslужuje. Pojedinac može i mora oprostiti uvredu, jer mu to religija nalaže, ali narod ne može i ne smije oprštati onima, koji su u danima pogibelji radili na njegovu propast. Predpostavivši naime, da bi i svi drugi narodni sinovi to isto učinili, hrvatskoga naroda danas ne bi bilo, već bi ostala samo gomila ljudi kao tijesto za oblikovanje drugih naroda. Uostalom, kakovo jamstvo oni pružaju, da se neće opet prema već dokazanom djelovanju iznevjeriti svome narodu i da ga neće opet u najodsudnijim trenucima života ostaviti. U tome ne može biti kompromisa, jer bi njime protunarodni ljudi dobili dvostruku nagradu za isto djelovanje; prvi put od protunarodnih režima za ono, što su kao njihovo sredstvo protiv vlastitoga naroda radili, a drugi put, jer su tobože hrvatski književnici. Isto tako narodni ljudi bi bili dvostruko kažneni; prvi put, jer su za narod patnje izdržali, a drugi put, što ih se izjednačuje u časti s onima, koji su hrvatsku čast blatili. Tako bi se vršila selekcija nagore.»

Takva je «selekcija na gore» u Hrvatskoj prije pravilo, nego iznimka. Iz snažnih joj se unutarnjih i inozemnih kru-gova naveliko plješće. A i to nam pomaže shvatiti, s kime zapravo imamo posla, zar ne? (T. J.)

STIPENDISTI TITOVA FONDA

Podsjetio je početkom veljače splitski *Feral Tribune* na stipendiste Titova fonda, napiominjući kako je podobnost, uz «društveno-političku angažiranost», bila nužna pretpostavka stjecanja tog nemalog izvora prihoda. Šteta je samo, da je *FT* nabrojao svega nekoliko – očito ne nasumce odabranih – Titovih poletaraca, među kojima su sadašnji glasnogovornik vlade **Zlatko Mehun**, dojučerašnji saborski zastupnik **Mato Arlović**, pvi dekan Hrvatskoga vojnog učilišta brigadir **Željko Akrap**, Đapićev grada-načelnik Slavonskog Broda **Mirko Duspara**, novinar Ivo Pukanić, našički hadezevac **Zdravko Rončević**, predsjednik PGS-a **Nikola Ivanić**, novinar **Branimir Bilić**, predsjednik uprave Jadran filma **Vinko Grubišić** i brat mu **Boro**, osuđeni ratni zločinac **Mile Martić**... A da su drugi? (P. Z.)

ISTRAGA O UBOJSTVU BRUNA BUŠIĆA U OPASKAMA O. VLADIMIRA HORVATA D. I.

Gostujući u emisiji **Vesne Kljajić** 1. veljače 2008. na OTV-u, poznati se hrvatski isusovac, pater **Vladimir Horvat**, prisjetio i atentata na **Bruna Bušića**, čiji je sprovod u Parizu predvodio u listopadu 1978. Tamo je, naime, proveo priličan broj godina u pariškoj hrvatskoj katoličkoj misiji.

U tom je kontekstu komentirao i neslučajne površnosti francuskoga redarstva, koje je istragu vodilo tako temeljito, da iz oplata u dvorištu u kojem je Bušić ubijen, nije identificiralo ni pokupilo čak ni sva zrna ispaljena iz ubojičina pištolja. Dodao je pater Horvat i to, da su hrvatske vlasti kasnije pokrenule tzv. istragu, te su se o okolnostima ovoga najpoznatijeg atentata na hrvatske političke emigrante, raspitivale – prema riječima o. Horvata – «*kod ljudi kojima ih ja nikad ne bih uputio*». U dalje se opservacije naš ugledni isusovac nije upustio, ali i ovo što je kazao, rječito pokazuje da su mu na umu pogreške i propusti koje su u istrazi počinile hrvatske vlasti. Slučajne, dakako (kao što znamo)... (L. T.)

Zvonko i Bruno Bušić u Parizu 1976.

DO POSLJEDNJE DAHA

„Pravo partizansko dite, odmah se vidi čiji je. Ne priznaje kapitulaciju, niti sud naroda (to se sad zove: volja birača), nego samo sud svoje partije.“

Naravno, prepoznali ste u ovom uvodu vođu SDP-a, **Zoranu Milanovića**, a metaforu njegova prkosa i „hrabrosti“ preuzeo sam iz jednog teksta novinara i književnika **A. Tomicu**, gdje je opisao jednu sekvencu iz života sina jednoga našeg drugog „velikog“ komunističkog oca.

Milanovićevo odbijanje priznanja izbornog pobjednika ima i realno utemeljenje u genezi političke partije kojoj je danas na čelu. Prema tome, nije mu zamjeriti zbog toga, jer je postupio kao dosljedni izvršitelj volje svoje partije. Osim toga, bio je unaprijed projektiran i nominiran za budućeg pobjednika. Koliko su samo u taj projekt znoja i truda uložili predsjednik Republike **Mesić** i niz bivših „društveno-političkih radnika“, a danas „uglednih“ pera „demokratske“ orientacije. Koliko su mediji mazili, prognozirali i pripremali Milanovića za „prijestolje“, suvišno je govoriti, a skrb za njegovu političku sudbinu ne jenjava ni do danas.

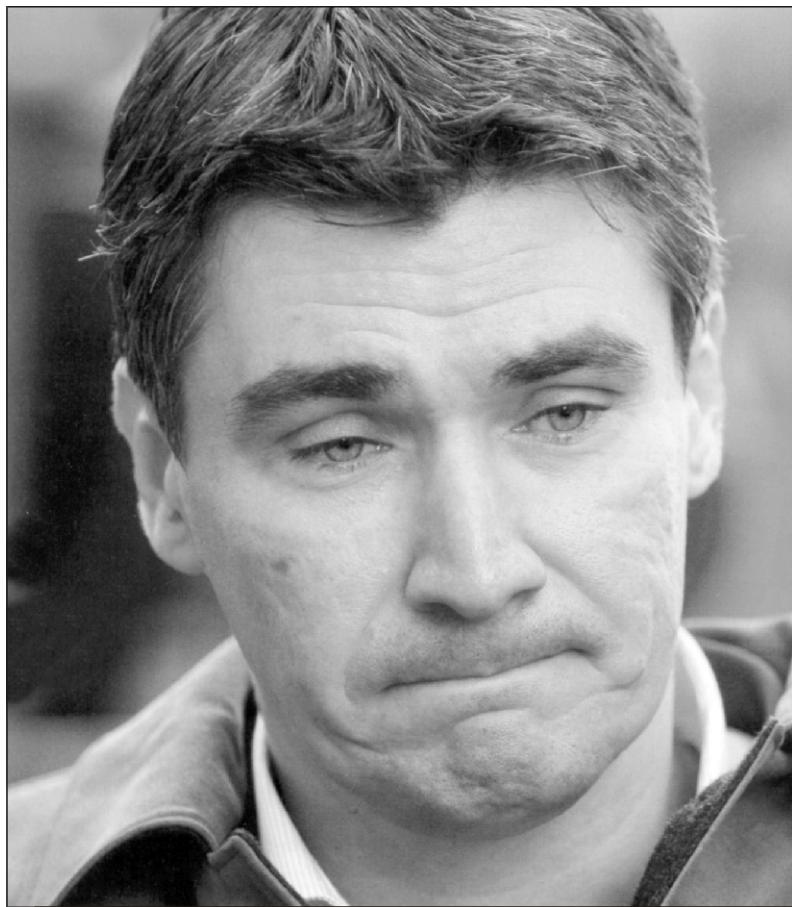
Tako „pobjednički“ pripremljen Milanović i njegova partija obilježili su i svečanu ceremoniju konstituiranja Hrvatskog sabora nezapamćenim stampedom optužbi na račun izbornih pobjedenika. Žuč je tekla potocima. Nažalost, sav taj trud je bio pljuvanje uz vjetar. Bez učinka. Predsjednik Mesić kao najjače Milanovićevo uporište, suočen s činjenicom koja se nikako nije mogla pobiti, u skladu sa svojim životnim i političkim credom – pere ruke. I nudi „idilu“ pobjedniku. Pobjednik će „normalno“, u svrhu mira u kući, zato prešutjeti i tolerirati Mesićeve „državnice“ istupe i kvalifikacije ljudi, koje su razine

Piše:

A. LAUS

rasprava pijanih đilkana zabith balkanskih krčmi.

„Ja njega poznam, skupa smo studirali i postoji vjerojatnost da je on to napravio, jer koja bi žena s njim dobrovoljno išla u krevet“. To je prepričana izjava predsjednika Mesića o navodnom silovanju jedne muslimanke za vrijeme rata u Bosni od strane bivšeg suca Ustavnog suda Republike Hrvatske.

Zoran Milanović

Zločin bez dokaza, čak bez žrtve, tek u fazi medijskog senzacionalizma, predsjedniku će poslužiti za zločestu i primitivnu kvalifikaciju čovjeka koji je u tom trenutku nevin.

Što se nakon toga događa? Ništa! Ništa, osim logično nametnutog pitanja: kakvi su nam to mediji? Tko njima upravlja i tko im daje ton u oblikovanju javnog mnenja? Ne želeći sve ljude trpati u isti koš

dopustit će si tek blagi osvrt na npr. „uglednu“ kolumnisticu *Jutarnjeg lista* **Sanju Modrić**, bez namjere „utapati se“ u ocijenu čitavog korpusa njoj sličnih kolumnista. Sanja Modrić nije npr. u predsjednikovoj primitivnoj potvori, kao i u nizu njegovih, blago rečeno, čudnih izjava pronašla „štofa“ da ga u svojoj kolumni „opal“ prema zaslugama. Ali zato joj nije promakla **Bozanićeva** božićna propovijed, koja je, zamislite, „ugrozila“ njezina ateistička prava. Njen javni krik je vjerojatno posljedica straha od mogućih „specijalaca“ s Kaptola, koji su u stanju izvršiti nasilje nad njenom ateističkom savješću. Možda je njezin strah i opravdan, jer je vodi u sjećanje njene skojevske mladosti, kad su komunistički žbiri popisivali one koji su u Badnjoj noći kročili prema Katedrali, spremni na posljedice koje su iz toga proizlazile. Šteta za nju samu što nije uočila da je došlo jedno novo vrijeme. Ili možda nije. Zastoj u vremenu pomaže joj da ostane u svom ideološkom oklopu. U skladu s tim ona projektiра Z. Milanovića ne samo kao svoj ideološki uzor, nego kao našu zajedničku „sretnu“ budućnost. U tom smislu, ona mu piše panegirik, što se „spasio“ od **Glavaševih** ralja (moguća koalicija HDSSB-a i SDP-a). Ona nije u tom projektu prepoznala patološku strast za vlašću Z. Milanovića, nego prvenstveno opasnost od umirućeg Glavaša u zatvoru. Samo naivci mogu povjerovati da Sanja Modrić smetaju Glavaševi „zločinu“, jer ona jako dobro zna

da ti „zločini“ postoje prvenstveno kao medijske konstrukcije isključivo njenih kolega i svih onih koji ne mogu oprostiti obranu Osijeka kao i čitave Hrvatske.

A činjenica koja „potkrpeljuje“ Sanju optužnicu počiva na „krunskom svjedoku“ s podebljim psihijatrijskim dossierom. Zaključiti nije teško. B. Glavaš je za Sanju Modrić zločinac bez obzira

ra na krivnju, jer ona njega prvenstveno ideološki percipira kao negativca, u istoj onoj mjeru kojoj Milanovića ideološki divinizira.

Kako funkcioniра hrvatska ljevica i njoj pripadajući mediji vidimo, ne samo iz ova navedena dva tri primjera. To vidimo i osjećamo svakodnevno i na HTV-u i u pisanim medijima. Sve aktualne društvene i političke teme su ideološki obojane – crvenom bojom. U tom smislu nije za čuđenje npr. vijest, da su na proslavi obljetnice prijenosa Istre Matici zemlji ostarjeli antifašisti pljeskali S. Mesiću, a zviždali **Vladimiru Šeksu**. Vijest je istinita i korektno prenijeta. Nedostaje samo jedno pitanje. Zašto su antifašisti fučkali V. Šeksu? Zašto je izostao kritički osvrт medija? Gdje je u ovom slučaju nestao uvijek prisutni kolumnist *Novog lista*, stanoviti **Mijić**, da javno priupita „antifašiste“ zašto su fučkali Šeksu. Zato što ih je Šeks u nekim njihovim „pravima“ kao državni dužnosnik eventualno zakinuo ili mu fučkaju zato što ga doživljavaju kao ideološkog neprijatelja, koji im je „razorio“ Jugoslaviju. Logikom nije teško zaključiti zašto su pljeskali Mesiću. Odgovor se nameće: zato što ga doživljavaju kao „integrativni faktor Regiona“, a to je vrlo blisko njihovu ideološkom nazoru.

Medijsko glancanje i promicanje vrijednosti iz ideološki preživjele rotornice, vidljivo je, kao što rekoh, svakodnevno, a idealan primjer zaostalog staljinističkog glanca hrvatskih medija je slučaj Vladimira Fabera, visokoga policijskog dužnosnika, koji je u zavidnoj maniri nekadašnjih agenata KGB-a manipulirao i konstruirao optužnicu protiv Glavaša. Za sve demokratske medije u svijetu, slučaj Faber bi bio medijska poslastica i primjer javne osude. Za hrvatske medije to je – štinja. Ne doslovno. Navješćuje se optužnica. Protiv žrtve, naravno. Ne protiv Fabera.

I na koncu: kad doživimo trenutak da tema npr. „Otvorenog“ bude V. Faber, S. Mesić, „antifašisti“ i ostalo, to će biti početak stvarne demokracije. Normalno, u obradi, režiji i vođenju nekih drugih ljudi. Bez Sanje, bez Denisa, bez Mislava, bez Jelene, bez... Bit ćemo strpljivi, čekat ćemo.♦

HAAŠKI TUŽITELJ – JUNAK GODINE?!?

Zagrebački je «Globus» u prvoj ovo-godišnjem broju objavio portrete osobe koji, po mišljenju uredništva tog tjednika, zaslužuju naslov «junaka 2007.». Tako se na naslovnoj stranici, u karakterističnoj pozici, ali bez karakterističnih narančastih i ružičastih košulja, našao i dugogodišnji tužitelj MKSJ-a, britanski pravnik **Sir Geoffrey Nice**, najpoznatiji po tome što je zastupao optužnicu protiv **Slobodana Miloševića**.

Geoffrey Nice među Globusovim junacima godine

Iz svojevrsnoga obrazloženja, može se zaključiti kako je Niceu titula «junaka 2007.» pripala u prvom redu radi toga, što je tijekom 2007. objavio pismo u kojem je naveo «neshvatljive ustupke glavne tužiteljice Carle Del Ponte prema negdašnjoj SR Jugoslaviji. Sir Geoffrey Nice razotkrio je, koliko je mogao, funkcioniranje i političke odluke koje je donosio tim Carle Del Ponte. Usljedila je šokantna knjiga *Florence Hartmann*. Kad se tomu doda, da u kratkom razgovoru, objavljenom u istome broju istog tjednika Nice otvoreno kaže: «Čudim se Hrvatima što su prihvatali Haag: (...) Na predavanjima znam pitati engleske studente: Zamislite da je Engleska optužena za genocid nad Škotima i da međunarodno tijelo osnovano u Iranu te sastavljen od tužitelja iz nekoliko različitih zemalja mora ustanoviti o čemu se radi. Bi li to bilo pravedno? Studenti su šokirani i kažu: Naravno da ne bi!», ozbiljan čovjek

mora još jednom provjeriti, drži li u rukama «Hrvatski list» ili «Globus».

A u čitavoj toj pripovijesti stalno se hoće potisnuti drugi dijelova toga istog igroka-za. Sir Geoffrey Nice je očito u pravu, kad tvrdi da je Carla Del Ponte u prvom redu nastupala kao politički čimbenik, vodila se političkim motivima i upuštalā u političke kalkulacije. Znademo to ne samo iz Miloševićeva predmeta, nego i iz njezina aranžmana s **Ivicom Račanom** nakon splitskih demonstracija iz 2001., o kojemu je tadašnji predsjednik Vlade Republike Hrvatske otvoreno govorio u novinama. Prema tome, tamo gdje se o (ne)podizanju optužnice kalkulira s političkim razlozima, ne može se govoriti o pravu. Na tome ništa ne može promijeniti fingirani razlaz bivše glavne tužiteljice sa svojom glasnogovornicom, kako bi ova mogla – tobože objektivno – napisati knjigu kojoj je svrha svu odgovornost za političke kalkulacije prebaciti na svjetske velesile. To je predbacivanje odgovornosti također klopka za naivne: američkoj, britanskoj, francuskoj i dr. politici se ne može ozbiljno predbaciti da se vode političkim motivima, jer to čine već po definiciji i po smislu svog postojanja.

Tužiteljstvo je trebalo biti ono, koje će se odhrvati političkim računicama. Carla Del Ponte to nije ni znala ni htjela. No, Geoffrey Nice nema nikakva moralna prava njoj dijeliti bilo kakve etičke i profesionalne lekcije, jer između njega i njegove bivše šefice nema nikakve profesionalne ni etičke razlike: on je godinama bio dio istoga, njezina stroja. Uostalom, zanimljivo je, da tog «junaka 2007.» ni u «Globusu» ni u kojemu drugom hrvatskom mediju nitko nije upitao, je li bilo političkih kalkulacija u drugome predmetu u kojem je bio tužitelj, u predmetu protiv **Darija Kordića**? Je li se tamo, kad se optuživalo Hrvate iz Srednje Bosne, vodilo političkim motivima, je li se htjelo uplesti hrvatski državni i vojni vrh, i je li se istodobno nastojalo, a u nemaloj mjeri i uspjelo, prikriti mračnu ulogu koju su u tamošnjemu hrvatsko-muslimanskom sukobu imale upravo snage Britanske armije u sastavu UNPROFOR-a? To su pitanja, na koja bi «junak 2007.» i mogao i trebao odgovoriti, pa bi tek nakon toga mogao s nadmoćne pozicije raspravljati sa šeficom, koja ga je – uzgred budi kazano – doma отправila radi sasvim drugih, romantičnih razloga... (T. J.)

BEOGRADSKA POHVALA IVI SANADERU

Uoči drugoga kruga srpskih predsjedničkih izbora, u zanimljivome političkom magazinu srpske državne televizije, koji se pod naslovom «Upitnik» prikazuje utorkom navečer, 29. su siječnja 2008. nastupili **Milorad Pupovac i Milorad Dodik**. Pitalo ih se, kako Srbi izvan Srbije gledaju na srpske predsjedničke izbore, i što bi za njih značila pobjeda kojega od suparnika, radikalni **Tomislava Nikolića** ili umivenoga, ali jedva manje velikosrpski orijentiranoga **Borisa Tadića**.

Oba su gosta izrazila neskriveno uvjerenje, da se u njihovim matičnim zajednicama ti izbori smatraju vrlo važnim događajem, i obojica su poduprli Tadića.

U istom je kontekstu Pupovcu postavljeno pitanje o položaju Srba u Hrvatskoj nakon ulaska SDSS-a u novu Sanaderovu vladu (kao da i onoj prethodno nije bio pouzdan koalicijski partner!). Svojom uobičajenom strašeu i poslovičnom žustrinom, Pupovac je ponovio: da je u Hrvatskoj na vlasti **Franjo Tuđman** i njegovi pristaše, svaka bi suradnja SDSS-a s vladom bila nemoguća. No, budući da je u Hrvatskoj vladu formirao «čovjek koji čini sve da bi demontirao Tuđmanovo političko nasljeđe», on, Pupovac, smatrao je svojom osobnom i političkom obvezom, u tome mu poslužušno pripomoći.

Reče li ono netko, da o nama – puno više od nas samih – govore naši poznaci, prijatelji i suradnici? (T. J.)

Milorad Pupovac kao polaznik partiske škole u Kumrovcu

DOSLJEDNOST DR. ZDRAVKA TOMCA

U jednom je hrvatskom tjedniku **dr. Zdravko Tomac**, dosljedan u svojim mijenama (posljednjih godina, srećom, nabolje!) komentirao odnos Srba u Hrvatskoj prema državi u kojoj žive, sve u povodu ulaska **Pupovčeva** SDSS-a u **Sanaderovu** vladu. Podsjetio je pritom Tomac na Pupovčevu izjavu, objavljenu u «*Vjesniku*» od 27./28. srpnja 1994., tj. u jeku rasprava o Planu Z – 4, koji je težio razbijanju Hrvatske i koji je, srećom, onemogućen hrvatskim političkim i vojnim akcijama.

Taj i slične planove Pupovac je tada komentirao riječima: «*Mora biti vrlo velika autonomija za Srbu u Republici Hrvatskoj. Mnogo je modela; američkih država, kanadskih provincija, švicarskih kantona ili neko drugo rješenje. Predmet razgovora u teritorijalno zagaraniranom integritetu mogu biti i federacija i konfederacija*». Slične su izjave u to doba davali i drugi «urbani» odnosno «demokratski» Srbi, poput **Milana Đukića, Veselina Pejnovića** itd. (Da nas ne nazovu huškačima, bolje da se ne pris-

jećamo bahatosti s kojom su nastupali 1991.!).

I s pravom Tomac poziva Pupovca, da se danas izjasni, odriče li se politike koju je zastupao 1994.

No, s nepravom previđa, da Pupovac nije tek od ovoga siječnja Sanaderov koalicijski partner, nego je to bio i u prošlome mandatu, kad je Sanaderova saborska većina ovisila o milosti i o glasu **Voje Stanimirovića** i sličnih «osloboditelja Vukovara», jer je tadašnji i sadašnji premijer radije surađivao s njima, negoli s Hrvatskom strankom prava, kojoj je u jesen 2003. obećavao otvorenu koaliciju. A s još većim nepravom dr. Tomac previđa, da je i on svojim glasom i svojim zvonom (i tada i sada) podupirao upravo takvu koaliciju, a ne koaliciju HDZ-a i HSP-a. Ne bi se, dakle, moglo reći da ima previše prava od Pupovca tražiti polaganje računa.

Uostalom, Pupovac i nije onaj kojemu se treba obratiti; taj se račun podnosi dr. Ivi Sanaderu, visokom predstavniku EU za ovaj dio «Zapadnog Balkana». (T. J.)

PO ČEMU KOMAZEC NIJE

Prema nekim su novinskim napisima, prigodom utakmice između Zadra i beogradskog partizana, 26. siječnja 2008. neki je nepoznati «navijač» napao legendarnoga košarkaša i kapetana KK Zadar i hrvatskog reprezentativca **Arijana Komazeca**, vrijedajući ga kao Srbina. U kasnijim se čakulama sugeriralo, da je povod napadaju bio navodni Komazecov aplauz nekoj akciji beogradskih košarkaša. Napadaj je osudila uprava kluba iz Jazina, a osudom napadača oglasila se i zadarska navijačka skupina *Tornado*. Sâm Komazec je u medijima nastupio vrlo smiren, ne želeći incidentu pridavati veće značenje. Porekao je da je bilo kakvim aplauzom ili gestom provocirao gledatelje, te je dodaо da se od njega možda zatražilo plaćanje računa koji on nije napravio.

Stvar se, srećom, brzo slegla. No, prigoda je reći, da – i kad se radi o klasičnome navijačkom huliganizmu – uvijek treba imati na umu, da je takvo vrijedjanje neumjesno i necivilizirano. A također je korisno prisjetiti se, da je Komazec hrvatski košarkaš i hrvatski reprezentativac, čija lojalnost Hrvatskoj, koliko je poznato, nikad nije došla u pitanje. Snaga i životnost Hrvatske uvijek se ogledala baš u tome, što su u njoj i stranci, poput **Šuleka, Šenoe** i tisuća drugih, postajali hrvatskim rodoljubima. Zašto bi se to priječilo Arijangu Komazecu ili bilo kojoj drugoj osobi, koja je rođena kao Srbin? I zar ih se upravo ovakvim i sličnim postupcima ne tjeru od Hrvatske? (T. J.)

PROSVJED PROF. DR. ZVONIMIRA ŠEPAROVIĆA

Prof. dr. Zvonimir Šeparović, profesor emeritus Sveučilišta u Zagrebu, bivši ministar vanjskih poslova i ministar pravosuđa Republike Hrvatske, danas

piše Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, čime bi se ohrabrike 'proeuropeiske' snage u toj državi prije predstojećih predsjedničkih izbora" – kako stoji u iz-

gostupanjskom postupku može suditi u slučaju ratnog zločinca Šljivančanina i 'vukovarske trojke'. Umjesto njega primio nas je glavni tajnik (registrar) toga suda. Posjet Rupela predsjedniku i glavnom tužitelju Haaškog suda je sramota za Sud i Europsku uniju.

Potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) sa Srbijom još je moguće, ali za to i dalje nema potrebnog konzensa svih 27 država članica, izjavio je u srijedu šef slovenske diplomacije Dimitrij Rupel u Den Haagu nakon susreta s nizozemskim ministrom vanjskih poslova Maximom Verhagenom, koji je ponovio stajalište da je Nizozemska protiv potpisivanja SSP-a sve dok Srbija ne izruči Haškom sudu optuženog za ratne zločine, Ratka Mladića. „Logično je da Nizozemska ima strože stajalište od Slovenije o napredovanju Srbije prema EU. No do kraja mjeseca preostaje još nešto vremena. Ja sam se trudio uvjeriti naše nizozemske prijatelje i mislim da sam u tome malo uspio. Ja vjerujem u najbolje“ – izjavio je Dimitrij Rupel, koji i ne skriva da mu nije do pravde, već do napretka Srbije prema Europi. A Ratko Mladić je ratni zločinac koji je svoj zanat za Srebrenicu ispeka u Hrvatskoj, u Škabrnji i Nadinu, gdje su njegovi tenkovi prelazili preko živih ljudi.

Jučer je Rupel odaslao u svijet grubu otvorenu ultimativnu prijetnju Hrvatskoj, da ima još samo sedam dana da ukine ZERP, što je nedopušteno miješanje u

Prof. dr. Zvonimir Šeparović

predsjednik Hrvatskoga žrtvoslovnog društva, u siječnju 2008. javno je reagirao na najnovije slučajeve ponižavanja Hrvatske. Objavljujemo u cijelosti njegova dva otvorena pisma:

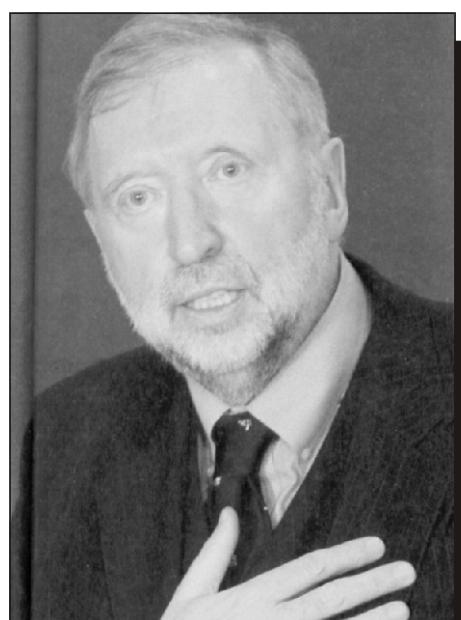
Rupel protiv Hrvatske

«Hrvatska mora oštro prosvjedovati i prijaviti Europskoj uniji i Vijeću Europe Dimitriju Rupelu, predsjedatelja Vijeća ministara EU, zbog nedopuštenog, nezakonitog i agresivnog ponašanja u dva slučaja.

U srijedu (16. siječnja 2008., op. ur.) je Dimitrij Rupel posjetio Haaški sud gdje su ga primili Fausto Pocar, predsjednik, i Serge Brammertz, glavni tužitelj, "kako bi ispitao stupanj suradnje Srbije s tribunalom i mogućnost da Srbija što prije pot-

vještaju Hine iz Ljubljane. Ovo je eklatantan primjer grubog političkog mišljenja u rad suda i još jedan dokaz da je taj sud postao puka politička platforma za različite interese koji nisu ujedno i interesi nezavisne pravde.

Hrvatsko žrtvoslovno društvo i Zdrug hrvatske obrane „Nikola Šubić Zrinjski“ iz Zagreba danas su uputili prosvjedno pismo Haaškom sudu protiv Fausta Pocara, predsjednika i glavnog tužitelja Brammertza, koji nisu smjeli primiti Dimitrija Rupela, jer je to izravno političko mišljenja u rad suda. Predsjednik Pocar je 11. studenog 2007. odbio primiti delegaciju Vukovarskih majki i Hrvatskog žrtvoslovnog društva, jer da je on ne samo predsjednik suda već i sudac koji u dru-

Slovenski ministar Dimitrij Rupel

interese suverene i nezavisne države Hrvatske i gruba zlouporaba mesta predsjedatelja Vijeća ministara, promicanjem sebičnih vlastitih nacionalnih interesa Slovenije.

U dane kada smo proslavili Dan međunarodnog priznanja Hrvatske, dobro je podsjetiti da je Rupel bio protiv priznanja Hrvatske, tvrdeći da, za razliku od Slovenije, Hrvatska nema nadzor nad jednom trećinom teritorija. To su mi, kao ministru vanjskih poslova tada rekli u Mađarskoj i u Kini.

Dimitrij Rupel je agresivna ličnost, teški kroatofof, koji sve čini iz mržnje na Hrvatsku i sada zloupotrebljava svoju međunarodnu funkciju na našu štetu. O tome bi Vlada RH i Vijeće ministara EU moralo voditi računa.»

**Pismo predsjedniku MKSJ-a,
Faustu Pocaru**

20. siječnja 2008.

«H. E. Fausto Pocar, predsjednik ICTY
H. E. Serge Brammertz, glavni tužitelj
ICTY
Den Haag

snage u toj državi prije predstojećih predsjedničkih izbora.“ Rupel je nakon susreta s nizozemskim ministrom vanjskih poslova Maximom Verhagenom izjavio, da još nema konsenzusa svih 27 država EU, jer mu je istoga dana ministar Verhagen ponovio stajalište da je Nizozemska protiv potpisivanja SSP-a sve dok Srbija ne izruči Haaškom sudu optuženog za ratne zločine Ratka Mladića.

Iz svega se vidi da je Dimitrij Rupel u Den Haagu lobirao za Srbiju da joj se olakša situaciju pred izbore, tako da Sud ne traži izručenje ratnog zločinca Ratka Mladića. To je čista otvorena negativna politička intervencija kod suda koji bi morao biti nezavisan i sloboden od svake vulgarne politike trenutka. To što je Rupel predsjedavajući Vijeća ministara EU, nije opravdanje za njegov posjet sudu, jer ICTY nije europski sud već sud Ujedinjenih naroda kojem ste jedino odgovorni. Time što ste primili ministra Rupela u njegovoj isključivo političkoj misiji, usuđujemo se reći, prekršili ste pravila i načela o nezavisnosti Međunarodnog suda za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji.

Slobodan sam Vas podsjetiti da ste 11. studenog 2007. odbili primiti delegaciju

110 vukovarskih majki, koje su došle prosvjedovati zbog absurdne nepravedne presude ratnom zločincu Šljivančaninu i dr., koji su krivi zbog zločina na Ovčari. Mi smo prihvatali Vaše razloge, jer Vi zaista niste samo predsjednik već i sudac koji i sudi u pojedinim slučajevima, pa smo prihvatali susret samo s glavnim tajnikom suda (Registrar) na čemu smo Vam zahvalni. A sada ste primili jednog političara, koji se otvoreno zalaže za ratnog zločinca Ratka Mladića, koji je zločinački zanat ispekao najprije u Hrvatskoj 1991.-92. godine (u Škabrnji su 18. studenog 1991. njegovi tenkovi prelazili preko živih ljudi) a potom na Srebrenici 1995.

Ekselencije, primite izraze mogu iskrenog štovanja

Dr. Zvonimir Šeparović

**Predsjednik Hrvatskog žrtvoslovnog društva
Profesor emeritus Pravnog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu
Član Europske akademije znanosti i umjetnosti
Bivši ministar vanjskih poslova i ministar
pravosuda Vlade RH
Tel, +385 1 2980 890
Fax.+385 1 2955 000
zvonimir.separovic@zg.t-com.hr «**

FIGURAE VENERIS: LJUBAVNI POLOŽAJI U STOTINU SLIKA (4.)

«Podrška nacionalnih manjina premijeru **Sanaderu** dokaz je koliko smo u Vladi radili na osudi svih zločina, a i osudi ustaštva i ustaških zločina», izjavila je **Jadranka Kosor**, podpredsjednica Vlade Republike Hrvatske, prigodom obilježavanja Međunarodnog dana sjećanja na holokaust, 27. siječnja 2008. Ništa nam podpredsjednica nije rekla, koliko je Sanaderova vlada učinila na osudi partizanskih i komunističkih zločina. Nije se Vlada oglasila ni u povodu manifestacije velikog broja građanskih udruga, kojom je zatražena promjena naziva najljepšega zagrebačkog trga. Bit će da se ne želi ugroziti potpora nacionalnih i drugih manjina? (T. J.)

BIBLIJA KAO BOŽJA RIJEČ I KAO ODGOVOR NA BOŽJU RIJEČ

(Dok u židovskoj predaji lik kralja Davida blista u nepomućenu sjaju, istodobno odzvanjaju stihovi: «Gospod kraljuje... On će suditi svijetu u pravdi i istini svojoj! (Psalam 96)

Put kralja Davida od seoskih pašnjaka do kraljevskoga prijestolja bijaše blistav! Svim zaprekama i smetnjama, unutarnjim i vanjskim, David je mudro izmicao ili ih je vješto savladavao. Od mlada seoskoga pastira izrastao je u zrela i mudra vladara: ujedinio je plemena sjevera i juga, slavobitno se obračunao s izvanjskim neprijateljima, umno je gradio ustrojstvo i razvijao uspješno gospodarstvo. Postao je ugledan, svjetski poznat vladar i kralj, pjesnik i vojskovođa.

Upravo tada, u punom i uspješnom zamahu svih tih pothvata, javljaju se zapleti i nedaće koje ne bijaše lako predvidjeti, a još teže bijaše izlaziti s njima na kraj!

Neprilika bijaše mnogo. Teško je izdvjiti onu koja mu je zadala najviše jada. Jedna se ipak izdvaja, ali ne samo sama po sebi nego i s obzirom na cijelokupno duhovno ozračje onoga doba. Zbog toga će o njoj biti govora drugom prilikom. Ovom pak prilikom na prvo mjesto izbjija ona koja je ubrzgala najveću sumnju u niz Davidovih odluka, ali i u njega osobno. To je smaknuće Šaulovih potomaka. Bijaje zavladala suša i s njom zajedno tri gladne godine. U narodu se širilo beznađe. Sukladno onodobnom shvaćanju, tražio se uzrok i pronalazio – u grijehu. Govorilo se kako se i sâm kralj obraćao Bogu pitanjem, zašto im se događa tolika nevolja? Odgovor je glasio: «Krivicu snosi kralj Šaul»; on je poubijao stanovit broj Gibeonaca kojima je Jošua bio obećao miran suživot. I taj zločin nije kažnjen, pa je zbog njega ostalo prokletstvo nad cijelim narodom. Na pitanje što Gibeonci traže u znak pomirenja, odgovorili su kako žele da se kazni dom Šaulov i zatražili su smrt 7 muškaraca: dva njegova sina i 5 njegovih unuka. Oni trebaju biti pogubljeni kao krvna žrtva. Kad na zemlju padne njihova krv, nebo će dati kišu. I kralj David na to pristane. Zaštito je ipak Jonatanova sina Meribaala koji bijaše hrom; njemu je trajno posvećivao posebnu pažnju!

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

Taj je događaj izazvao silan odjek koji se do danas nije stišao! Uvijek iznova isto pitanje: Zašto je kralj David to odobrio? Što je posrijedi? Praznovjerje? Poštivanje dvojbena ugovora Mojsijeva nasljednika Jošue (usp. J89, 3-27)? Zatiranje Šaulovih potomaka kako bi se Davidovim potomcima olakšalo mirno preuzimanje vlasti? Pitanje se ponavlja, a cijelovita odgovora nema! Moguće je da su svi ti čimbenici bili u igri. Sigurno je samo jedno: sumnja jednom posijana, kako je tu bilo nešto mračno i ujedno зло, kako je posrijedi zločin, ta sumnja nije izbrisana. Ona i danas živi!

A David je zbog toga trpio. Jedan primjer zorno to pokazuje. U vrijeme Abšalomove pobune, David se našao u malom mjestu Bahurim. Tu ga je žestoko napao neki čovjek po imenu Šimej iz Šaulova plemena. Prokljinao je kralja i bacao na nj kamenje s riječima: «Odlazi krvniče, ništarijo... Evo sad si zapao u nevolju, jer si krvnik!» (2 Sam 16, 7-8). Vojnici iz Davidove pravnje htjeli su ga uhiti, ali im on to nije dopustio; rekao im je kako se njegov sin pobunio i radi mu o glavi, pa se ne treba čuditi ako ga napadne nepoznat čovjek iz Benjaminova plemena kojemu bijaše pripadao kralj Šaul. Moguće je da on to čini po Božjoj volji: «Možda će Gospod pogledati na moju nevolju te mi vratiti dobro za njegovu današnju psovku» (2 Sam 16, 12).

Nakon te, uslijedile su i druge neprilike. Upravo onako kako je govorio Dostojevski: «One dolaze u povorkama!». Davidov najstariji sin Amnon na prijevaru je i uz pomoć rođaka Jonadana obljudbio svoju polusestru Tamaru. Kralj je za to saznao, rasrdio se, ali ništa nije poduzeo kako bi kaznio Amnona, jer ga je kao svoga prvorodenca, neizmjerno volio. Tamaru je tada uzeo sebi njezin brat Abšalom koji je

bio duboko dirnut tim zločinom. Trudio se kako bi joj pomogao pronaći mir, ali je bio srdit na svoga polubrata Amnona. Hinio je smirenost, ali je u njemu kiptio bijes. Smisljao je osvetu. Prilika mu se ukazala tek treće godine. Priredio je svečanost i pozvao goste, pozvao je i kralja i Amnona. Kralj nije došao, ali Amnon jest. Abšalom je naredio svojim slugama neka ga u pogodnu trenutku ubiju. Oni su to i učinili. Abšalom je pobjegao i skrio se kod svoga djeda po majki, Talmaja, kralja grada-države u Gesuru, istočno od Genezaretskoga jezera. Tu je ostao tri godine. Cijelo to razdoblje kralj nije prestajao žaliti za Amnonom. Nakon toga počeo se smirivati, pa je vojskovođa Joab pokušao posredovati između kralja i Abšaloma. Uz pomoć neke mudre i plemenite žene iz grada Tekoe uspio je dobiti kraljev pristanak da se Abšalom vrati u Jeruzalem, ali dvije godine nije ga želio vidjeti na dvoru i nije s njime razgovarao. Nakon toga su se ipak izmirili.

Sve što se kasnije događalo, nameće pitanje: je li Abšalom ubio polubrata Amnona samo zbog njegova zločina nad njegovom sestrom Tamarom? Abšalom je – nakon pomirbe s kraljem – postao otvoren i pokretljiv, tražio je susrete s ljudima, oko sebe ih okupljao i s njima razgovarao. Posebno je rado primao nezadovoljnike. Govorio im je kako bi on u spornim poslovima presudio u njihovu korist; žalio se kako vlada nepravda, a on bi bio pravedan sudac u narodu i zaveo bi društvenu pravdu. Nakon četiri godine takva života u Jeruzalemu, Abšalom je otisao u Hebron rekavši kralju kako tamo ide jer ima zavjet – zavjetovao se hodočastiti u znak zahvalnosti što je izbavljen iz nevolje. Na njegov znak u Hebrnu se stani okupljati njegovi pristaše, a i mnogi drugi ljudi koje je on pozivao ne rekavši im zašto ih zove. Ondje se proglaši kraljem i kreće u rat protiv svoga oca.

Abšalom bijaše veoma lijep i stasit mlađić, odlučan i hrabar, kao stvoren da bude

vođa. Ubrzo je uspio pridobiti veoma mnogo pristaša iz sjevernih dijelova kraljevstva pa se mogao steći dojam kako svi koji nekoć bijahu uz Šaula, svrstavaju se sada na Abšalomovu stranu. Štoviše! Neki vrlo ugledni i sposobni ljudi davahu mu podršku. Među njima bijaše i djed Baševe, inače neizrecivo sposoban čovjek, Davidov savjetnik Ahitofel. Kad je David čuo kako je i on pošao za Abšalomom, uzdrhtao je od uzbuđenja. Međutim, David se ipak pribrao. Mudar i staložen, kakav već bijaše, brzo je stekao uvid u pravo stanje u državi te je sa svojim suradnicima pronalazio prava rješenja i donosio primjerene odluke.

Prva odluka bijaše treba čim prije, posve tiho napustiti Jeruzalem. I to je učinjeno. Krenuli su prema Istočnoj strani, u smjeru Mahanajima. Namisao bijaše poštedjeti Jeruzalem razaranja i krvoprolīca, a za vojsku osigurati teren pogodan za borbu. Budući su svećenici već bili iznijeli zavjetni kovčeg, David je odredio neka se svećenici zajedno sa zavjetnim kovčegom vrate u Jeruzalem. Mislio je: «Ako nađem milost u Gospoda, on će me dovesti natrag u grad i dopustiti mi da opet vidim njega i njegovo prebivalište. A ako rekne ovako: «Nisi mi po volji – onda evo me, neka čini sa mnom ono što je dobro u njegovim očima.» (2 Sam 15, 25-26).

Neprocjenjivo dragocijena bijaše Davida nagodba s mudrim i vještim savjetnikom, vjernim prijateljem Hušajem. Njega je David uspio nagovoriti neka ostane u Jeruzalemu, pridruži se Abšalomu i onda svojim umijećem nastoji mrsiti mu planove, a o svemu što bude potrebno izvještivati svoje na bojištu. To se ubrzo pokazalo veoma uspješnim. Ahitofel je predložio Abšalomu: Istoga trena, te večeri s 12 tisuća najspasobnijih vojnika svom silinom napasti Davida i njegove pristaše, vojsku mu razbiti a njega pogubiti. Time će sve biti u tren oka završeno. Odsudno je važno učiniti to *odmah* i ne dopustiti Davidu ni najkraći predah i ni najmanju mogućnost da bi sredio svoje redove. Abšalom bijaše sklon slijediti taj savjet, ali je želio čuti i ono što misli Hušaj. A Hušaj je rekao: Tvoj je otac, kao i ratnici s njime, luti ratnik; borit će se kao lav te će u prvom srazu izginuti mnogo vojnika, i to će se brzo saznati pa će se na-

rod obeshrabriti na samom početku. Stoga je bolje pričekati dok se oko tebe okupi silan narod. Tada treba sručiti se na neprijatelja i sve potamaniti.

Abšalom i ljudi oko njega odluče prihvati Hušajev prijedlog, a on pošalje Davidu preko svećenika poruku neka sa svojim četama iste noći prieđe rijeku Jordan. David je pravodobno primio poruku i uspješno je proveo u djelu. Svoje je čete razvrstao u tri skupine: jednoj je na čelu bio prekaljeni ratnik Joab, drugoj njegov brat Abišaj, a treću je predvodio Davidov prijatelj Itaj, koji ne bijaše židov, nego kralj grada-države Gata. David ga je pokušao odvratiti od njegova nauma da sudjeluje u ratu; govorio mu je neka se vrati u svoju domovinu, ali on nikako nije na to pristao. Davida je smatrao svojim prijateljem i kraljem pa je govorio: «... gdje god bude moj gospodar kralj, bilo na smrt ili na život, ondje će biti i tvoj sluga.» (2 Sam 15, 21).

Kad je Abšalomov savjetnik Ahitofel saznao da je njegov prijedlog odbijen, a usvojen Hušajev, taj veoma pronicljivi čovjek shvatio je kako je Abšalomova pobuna propala. Poznavao je on dobro Davidovu mudrost i snalažljivost. Zbog toga je bio uvjeren kako je Abšalomov poraz neizbjeglan, a time i njegov položaj bezizlazan. Bez oklijevanja je otišao kući i objesio se.

Kako je Ahitofel mislio, tako je i bilo. Do otvorena sraza dviju vojska došlo je u Afraimovo šumi. Abšalomove čete bijahu do nogu potučene. Prije bitke kralj bijaše zapovijedio: «Čuvajte mi mladića Abšaloma!» Nisu ga poslušali. Abšaloma je ubio prvi vojskovođa – Joab! Na tu vijest, kralj se povukao u svoju sobu i gorko plakao. Bijaše neutješiv. To se brzo pročulo, i u narodu i među vojnicima, pa je zavladelo opće neraspoloženje. Radost pobjede pretvorila se u žalost. To je uzbunilo vojskovođu Joaba te je odlučno nastupio. Otišao je kralju i rekao: «Postiđuješ danas lice svih svojih slugu... jer iskažuće ljubav onima koji te mrze, a mržnju onima koji te ljube... jer vidim sada da bi tebi bilo sasvim pravo kad bi Abšalom bio živ, a mi svi da smo danas poginuli... Zato sad ustani, izidi i prijazno progovori svojim vojnicima!» (2 Sam 19, 6-8). Kralj posluša svoga vojskovođu i zavlada opće

veselje. Sa svih strana orili su se glasovi poruke kralju neka se vrati u Jeruzalem: «Vrati se sa svim svojim ljudima!» I kralj krenu prema svome gradu. Ljudi su hrlili k njemu i pozdravljali ga. I Judejci i Izraelci jednako otimahu se za njega. Pojavio se i Abišaj, čovjek koji bijaše optuživao i vrijedao kralja najpogrđnjim riječima. Ljudi su za nj tražili smrtnu kaznu, ali kralj ih prekor te reče Abišaju: «Ne ćeš poginuti.» Zakletvom mu to zajamči. (2 Sam 19, 24).

Opće se stanje stubokom brzo mijenja. Oduševljenje koje bijaše Abšalom raspalio, nezaustavljivo se gasilo. Oglasilo se pitanje: Što hoće Abšalom? Želi pravdu. – Mnogima je obećavao ugoditi svojim pravorijekom! Želi pravdu? A ruši svoga oca i nastoji ga ubiti! Godinama nije razgovarao sa svojim ocem, a ni Bogu se nije obraćao s molitvom, i nije davao znakove mira i pomirenja! Htio je osvojiti prijestolje za sebe. A što to narodu treba? Zašto bi ginule tisuće ljudi? David se obraća Bogu. Priznaje svoje propuste i kaje se za svoje grijeha. I Abšalom bi napušten, i brzo zaboravljen.

Podaci o Davidu nalaze se u Bibliji – u vjerskoj knjizi koju vjernici, kršćani i židovi, smatraju svetom Božjom knjigom, pa zbog toga sumnje ovdje iznesene postaju jačim i neugodnijim. Treba imati na umu kako je Biblijna uistina sveta knjiga i za navedene vjernike Božja riječ, ali je ta riječ upućena ljudima koji je mogu prihvati ili odbaciti, primiti je s većim ili manjim osobnim zalaganjem, ostvarivati je u životu. Stoga možemo reći: Biblijna je knjiga vjerskih doživljaja; ona nije samo Božja riječ, nego je i naš odgovor na Božju riječ. Zbog toga Biblijna, kao i naš život, obiluje ljudskom slabostima koje zasjenjuju slabe ili pak skroz naskroz ugrožavaju našu vjeru sve do čiste izdaje ili je pretvaraju u praznovjerje. Od te pogibli nitko nije unaprijed sloboden, pa ni kralj David. Zbog toga je potreban napor kako bismo pravo prosudili jesu li doživljaji i primjeri o kojima govori Biblijna uistina nepatvoreni, ispravni i čisti, jesu li ili nisu Boga dostojni?

Stoga je potrebno imati na umu kako je u konačnoj odrednici Bog vrhovni sudac – kralj koji kraljuje i sudac koji sudi u pravdi i istini. On jedini! •

STEPINČEVO 2008.: BLAŽENI KARDINAL ALOJZIJE STEPINAC, ŽRTVA KOMUNISTIČKOGA BEZUMLJA

„Fiat voluntas Tua!“ (Budi volja Tvoja!), posljednje su riječi koje su prešle preko usta u Gospodinu blago umirućeg blaženika Katoličke crkve, tadašnjega zagrebačkog nadbiskupa i hrvatskoga kardinala, osuđenika na izdržavanju kazne u KPD Lepoglava, a zatim zatočenika u rodnom Krašiću, doktora teologije i doktorfilozofije Alojzija Stepinca.

Već dugo vremena oboljeli „krašički zatočenik“ ležao je tih prvih dana 1960. u svojoj bolesničkoj postelji, koja je bila u jednoj od soba župnoga dvora u Krašiću. Tu je doveden u predvečerje 5. prosinca 1951., uoči Sv. Nikole, ravno iz kaznionice KPD Lepoglava, gdje je tamnovao od 18. rujna 1946., nakon što je 11. listopada 1946. bio osuđen od komunističkoga tzv. Vrhovnog suda NR Hrvate u Zagrebu na 16 godina robije (osuda je glasila: 16 godina lišenja slobode) i 5 godina gubitka građanskih prava.

Ostatak tamničke kazne, nešto više od 11 godina, koja mu je pretvorena u zatočeništvo, izdržavao je pod strogim nadzorom UDB-e, uz posebnu jedinicu milicije u svome rodnom Krašiću u Žumberku pokraj Jastrebarskog. Treba naglasiti, da ga je osobno isti tadašnji komunistički dužnosnik i čelnik komunističke vlasti dne 18. rujna 1946. sprovodio iz Zagreba u Lepoglavu i nekoliko godina kasnije, 5. prosinca 1951. iz Lepoglave u Krašić. Bio je to **Josip Manolić**, koji je 1990. postao jednim od najbližih suradnika prvog hrvatskog predsjednika, **dr. Franje Tuđmana**, a zatim par godina kasnije jednim od njegovih najvećih oponenata i protivnika. Umro je kardinal Stepinac, a do isteka dosuđene cjelokupne mu kazne ostalo je nešto više od dvije godine.

Komisiji za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava Sabora Republike Hrvatske uputio je još 1990. svoje pismeno svjedočenje gospodin **Fran Živičnjak**, autor knjige koja je pod naslovom „U vječni spomen na hrvatske vojниke, svećenike i franjevce i sve hrvatske mučenike pobijene u svibnju i lipnju 1945.godine na prostorima Maceljske šume kod Krapine i logorima u Mirkovcu kraj Sv. Križa-Začretja i Oroslavljia“ objavljena 1998.. Pred-

Piše:

Zvonimir ZORIĆ

govor toj knjizi napisao je tadašnji tajnik Zagrebačke nadbiskupije, a danas kanonik Zagrebačkoga kaptola i profesor Teološkog fakulteta u Zagrebu, prof. dr. Stjepan Kožul.

Nadbiskup Stepinac sluša optužnicu

Gospodin Živičnjak, koji je imao stanicu medicinsku izobrazbu, u svome pismu Komisiji iznosi svoja saznanja o sudbini blagopreminuloga kardinala Stepinca. Evo ključnog dijela tog pisma:

„Negdje 1949. godine jedan mi je kolega, inače Židov (na Medicinskom fakultetu u Zagrebu) veoma povjerljivo ispričao kako je američki novinar **Sulzberger**, inače također Židov i komunist, u nekoliko navrata posjećivao pokojnog nadbiskupa Stepinca u zatočeništvu u Lepoglavi, jer je od komunističkih vlasti u Beogradu i Zagrebu, imao za te posjete posebnu dozvolu.

Jednom prilikom takvog posjeta, uz znanje uprave zatvora poklonio je zatočenome nadbiskupu džepni sat. No u taj su sat bile ugrađene radioaktivne čestice, koje su zračile. Takvo zračenje razara koštanu moždinu i dovodi do teškog obo-

ljenja politicemije. Kod te bolesti ubacuje u krvotok enormne količine nedozrelih eritrocita. Takav bolesnik osjeća veliki umor, opću slabost, gubi apetit i postaje anemičan, bezvoljan, rapidno mu oslabi imunitet, i tako sve do smrti.

Kako je zatočeni nadbiskup u svojoj čeliji držao taj poklonjeni radioaktivni sat, kod njega su se počeli javljati opisani simptomi.

Kada se zatočeni nadbiskup Stepinac u KPD Lepoglavi počeo osjećati loše i pokazivao je sve znakove opisane bolesti, komunistička vlast se tada pobjala da osuđenik ne umre u samoj kaznionici u Lepoglavi, pa je to bio razlog da ga prije vremena pusti iz Lepoglave.

Odmah je poslan u rodno mjesto Krašić na daljnje izdržavanje kazne. Vjerojatno su znali uzrok njegove bolesti, pa kad bi umro u Lepoglavi, sigurno bi međunarodna javnost tražila obdukciju pod nadzorom stranih patologa, i na taj način bi se ušlo u trag razlogu nadbiskupove smrti, što se nije smjelo dogoditi, pa je to premještanjem u Krašić spriječeno.

Osim toga policitemija je naslijedna bolest, a nitko od obitelji Stepinac po ocu i majci nije nikada bolovao od takve bolesti. To mi je rekao pok. mmsg. dr. Janko Penić, kojega sam upoznao još 1947. kada je bio rektorom Bogoslovnog fakulteta, s kojim sam bio jako dobar prijatelj i vrlo često vodio razgovore sve do njegove smrti 1984. Njemu sam povjerio i tajnu radioaktivnoga sata.

Kada je 1960. nadbiskup Stepinac, koji je u međuvremenu postao kardinal, umro u zatočeništvu u Krašiću, "bezbožnici Joža i Vlado" (vjerojatno se odnosi na Tita i Bakarića op. Z. Z.) dozvolili su ukop kardinala Stepinca u Katedrali, ali su tražili da se nad njegovim mrtvim tijelom izvede obdukcija na Institutu za sudsku medicinu. Obdukciju je tada po naredbi izveo tadašnji predstojnik Instituta za sudsku medicinu i kriminalistiku povjerljivi i odan vlasti prof. dr. V. P. (Ovaj tekst objavljujemo u povodu 48. obljetnice smrti (10. veljače 1960.), 110. obljetnice rođenja i desete obljetnice proglašenja blaženim nadbiskupa Stepinca.)•

HRVATSKI INTELEKTUALNI ZBOR U BiH

Trg hrvatskih velikana bb–Hrvatski dom hercega Stjepana Kosače-Mostar
telefon 036 321 234 e-mail: hizbih@hizbih.info www.hizbih.info

hrvatski intelektualni zbor

PRIOPĆENJE ZA JAVNOST

Upravno vijeće Hrvatskog intelektualnog zbora u Bosni i Hercegovini razmotralo je položaj Hrvata u BiH, te zaključilo:

- *I pored ustavne proklamiranosti, položaj hrvatskog naroda u BiH je veoma težak, a uzrok tomu je, pored ostalog, i neodgovarajuće, nefunkcionalno i neodrživo dvoentitetsko ustavno-pravno uređenje BiH, koje se posebno odražava na loš i nezavidan položaj hrvatskog naroda.*
- *Vijeće je zaključilo da se predstavnicima hrvatskog naroda u tijelima vlasti na svim razinama u BiH uputi poziv i ukaže na težak položaj Hrvata, te da se moraju posebno angažirati u budućim ustavnim promjenama, kako bi hrvatski narod u BiH bio stvarno i potpuno jednakopravan s druga dva konstitutivna naroda.*
- *Vijeće smatra da buduće ustavno-pravno uređenje BiH mora biti utemeljeno na načelima konsocijacijske demokracije po uzoru na švicarski model, što zahtijeva, više nego do sada, angažiranje stručnog potencijala hrvatskog naroda.*

UPRAVNO VIJEĆE HIZ U BIH

Transakcijski račun kod UniCredit Zagrebačke banke: 3381002202835005
Dev. r. kod UniCredit Zg. banke: IBAN BA 393380604819615374 SWIFT ZABA BA-22
ID broj 4227520140009

ŠTO JA MISLIM O POLOŽAJU HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA I O ULOZI ODNOSENTO DJELOVANJU HDPZ-a

Od osnutka HDPZ-a 1991. do danas, dogodile su se mnoge promjene u životu ovog društva i njegovih članova, hrvatskih političkih zatvorenika. Nije upitno da je ovo društvo odigralo značajnu ulogu u mnogim segmentima ne samo života njegovih članova, nego je dalo i svoj veliki doprinos u čuvanju memorije stradanja hrvatskoga naroda u minulom komunističkom sustavu. Na stranicama glasila *Politički zatvorenik* zabilježene su mnoge tragične sudbine hrvatskih ljudi, objavljeni razni dokumenti iz povijesti hrvatskoga naroda, koja je većinom bila tragična, krvava i patnjička. I sve se to radilo, da se ne zaboravi patnja hrvatskoga čovjeka i njegova zla sudbina, ali i vjekovna želja da se stvori na toj patnji, samostalna, slobodna i civilizirana hrvatska država, u kojoj će hrvatski čovjek i drugi građani koji žive u hrvatskoj državi, uživati plodove slobodne države.

HDPZ je zaslužan za donošenje posebnog Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika, kojim je regulirano pravo iz mirovinskoga osiguranja i kojim su dani robijanja i dani izvan radnog odnosa nakon izlaska iz zatvora, priznati u mirovinski staž, u dvostrukom trajanju i jednostrukom trajanju. To je bez sumnje velika zasluga HDPZ-a i njenih čelnih ljudi od osnutka do danas. Ovim zakonom priznata su i prava udovicama i djeci bivših političkih zatvorenika do 1998., a nakon toga Račanova vlada je ta prava ukinula i oduzela.

Piše:

Prof. Bruno ZORIĆ

Isto tako i prava na naknadu za vrijeme nezaposlenosti nakon izlaska iz zatvora.

Mnogi politički zatvorenici pokušali su zaštititi svoja prava sudskim putem, ali uzalud, parnice su izgubili i to nezakonito. Ustavni sud Republike Hrvatske, isto tako je odbacio zahtjev HDPZ i ocijenio neustavnim prijedlog HDPZ-a za ocjenu

ustavnosti Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o pravima hrvatskih političkih zatvorenika. Mnogi politički zatvorenici potražili su svoju pravdu kod sudova, ali ih nisu dočekali. Na parničenje ih je nagonjorilo samo Društvo i ostali su praznih rukava. Bili su prisiljeni pod prijetnjom ovrhe platiti sudske troškove i to u većem iznosu. Ono što su dobili za dane robijanja koje im je isplatila ova država, morali su joj dijelom vratiti u ime sudske troškova, a presude su donesene retroaktivno, nakon podnošenja tužbi, proustupanjskim sudovima, uz velike troškove odvjetnicima, državi...

I sada se postavlja pitanje, zbog čega smo robili? I kakva su naša prava? Zašto prihvaćamo ovakvo stanje? Gdje su oni naši ideali za koje smo patili, stradavali i borili se? Participiramo li u vlasti, lokalnoj, županijskoj, državnoj? Nigdje nas nema! Pa kako se možemo boriti za nova prava, kad nas nigdje nema? Drugi vladaju u naše ime. Mi tražimo da nam dodijele milostinju. Pišemo molbe, javljamo se na natječaje, ali od toga ništa. Ako imamo kakve osobne veze nešto i dobijemo, ali drugačije ništa. I sad se postavlja pitanje, zbog čega nas napuštaju mnogi naši zatvorski prijatelji, zašto se gase podružnice u Splitu, Šibeniku, Pazinu, Čakovcu i drugdje. Zašto postoji takva fluktuacija članstva u našem Društvu, zašto nemaju interesa za rad Društva, zašto samo pojedinci rade i žrtvuju se da bi Društvo opstalo, jer vide veliki značaj ovog Društva u očuvanju memorije stradanja našeg čovjeka.

 OPĆINSKO DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO 3. GRADANSKO UPRAVNI ODJEL PRIMLJENO: 18.-12.-2006. # BROJ: PRILOG: VRIJEDNOST:	 OPĆINSKI SUD U ZAGREBU 5. PRIMLJENO NEPOSREDNO SKE 27 - 11- 2006 obican u prim. pristojba
U IME REPUBLIKE HRVATSKE PRESUDA I RJEŠENJE	
<i>Zupanijski sud u Zagrebu, kao sud drugog stupnja, u vijeću sastavljenom od sudaca tog suda Aleksandra Peruzovića, kao predsjednika vijeća, Željka Šarića i Vesne Skerlev, kao članova vijeća, u pravnoj stvari tužitelja Brune Zorića iz Zagreba, Zrinsko-Frankopanska 26, kojeg zastupa punomoćnik Ante Krajina, odvjetnik iz Zadra, protiv tuženice Republike Hrvatske, koju zastupa Općinsko državno odvjetništvo u Zagrebu, radi isplate, odlučujući o žalbi tužitelja protiv presude Općinskog suda u Zagrebu posl. br. Pn-6265/01 od 11. rujna 2003. godine, u sjednici vijeća održanoj dana 24. listopada 2006. godine,</i>	
p r e s u d i o j e : <i>Odbija se kao neosnovana žalba tužitelja Brune Zorića, koja je podnesena dana 3. kolovoza 2004. godine, te se potvrđuje presuda Općinskog suda u Zagrebu posl. br. Pn-6265/01 od 11. rujna 2003. godine.</i>	
r i j e š i o j e : <i>Odbacuje se kao nepravovremena dopuna žalbe tužitelja od 11. prosinca 2004. godine.</i>	
Obrazloženje <i>Prvostupanjskom presudom odbijen je tužbeni zahtjev kojim tužitelj traži da se naloži tuženici platiti mu iznos od 81.042,00 kn sa 18% kamata tekućih od 26. veljače 2001. godine do isplate, te da mu nadoknadi troškove parnice.</i>	
<i>Naloženo je tužitelju nadoknaditi tuženici troškove parnice u iznosu od 4.480,00 kn.</i>	
<i>Protiv navedene presude žalbu je dana 3. kolovoza 2004. godine podnio tužitelj zbog svih razloga iz čl. 353 st. 1 Zakona o parničnom postupku („Narodne novine“ br. 53/91, 91/92, 88/01 i 117/03 -- dalje: ZPP), s prijedlogom da se presuda preinaci.</i>	
<i>Tužitelj je, dana 11. prosinca 2004. godine, podnio i dopunu žalbe.</i>	
<i>Žalba od 3. kolovoza 2004. godine nije osnovana, a dopuna žalbe je nepravovremena.</i>	

Općinski građanski sud u Zagrebu odbio je tužbu B. Zorića

Postoji li i naša krivnja u tome? Postoji li krivnja i rukovodećih ljudi u našem Društvu u tome što nas svake godine masovno napuštaju naša zatvorska subraća? Ja mislim da krivnja postoji! Ja tako mislim!

Zaboravili smo da još uvijek postoje i živući politički zatvorenici. Zaboravili smo da su oni stari i nemoćni. Zaboravili smo da su oni bolesni i to da su prepušteni sami sebi, da su čak ostavljeni i od najbližih. Zaboravili smo da su većinom stariji od 65 godina, a da postoji jako mali broj ispod tih godina.

I zato postavljam pitanje, kako dalje i što treba učiniti da vratimo tu našu zatvorsku subraću natrag, u naše redove. Oni opravdano postavljaju pitanje, ako platim članarinu što ja od toga dobivam? Ja odmah odgovaram: Kad bismo prisilili vlast da bude izdašna u materijalnom pogledu prema političkim zatvorenicima (ranije smo vlastima često slali molbe, zahtjeve, posjećivali ih u delegacijama, ukazivali na naše probleme, dijelili božićnice, uskrsnice, davali pomoć, vodili brigu o bolesnom, potrebnom, napuštenom političkom zatvoreniku), danas to nije slučaj, i politički zatvorenik imao bi motiv više i rekao bi: ipak nisam sam, netko brine o meni, posjećeće me.

U tome vidim našu krivnju. Iako tako nastupimo, mi ne radimo ništa protiv svoje hrvatske vlasti, mi joj samo želimo pokazati da smo još živi i kao takvi i mi imamo neke potrebe i neka prava, a ne samo manjine i oni koji su oružjem ustali protiv domovine u kojoj žive, a koju ne ljube. Naša su prava oduzeta. Mi tražimo da nam se vrate.

I tražimo mnogo više: povlastice u domovima za starije osobe, prednost kod lječnika i besplatnu zdravstvenu zaštitu, da nam se obnove sirotinjski domovi, da nam se pruži socijalna zaštita,

jer domovi političkih zatvorenika su zaušteni, domaćinstva u rasulu, ognjišta s rotinjska. I zato nam treba veća i izdašnija materijalna pomoć. A pomoć ne možemo dobiti, ako od vlasti ne tražimo tu pomoć. Netko je treba tražiti, biti uporan u tome. U tome ja ne vidim nikakvu nemoralnost i nikakvu borbu protiv svoje hrvatske vlasti, već naprotiv potrebu da se toj vlasti, ako je narodna i hrvatska, ukaže da su oni koji su patili umirali u zatvorima, sada bolesni i potrebni i da ih ova vlast ne smije zaboraviti, da oni postoje i da su stari, bolesni, izgubljeni, zaboravljeni od svih, materijalno neosigurani, teret i narodu i državi. A zar tako mora biti?

Zašto smo često zakinuti u svojim pravima? Zašto nemamo pravo na dodatke na mirovine? Zašto su nam mirovine nejednakе i nepravilno obračunate? Zašto politički zatvorenik koji je u mirovinu išao prije 1999. ima veću mirovinu od onoga koji je u mirovinu išao 2006. (Navodim

primjer, politički zatvorenik, zidar, u mirovinu išao 1999. sa 6 mjeseci zatvora, ukupni mirovinski staž 35 godine, ima mirovinu 4400,00 kn, ili politički zatvorenik, 13 mjeseci zatvora, ukupan mirovinski staž 46 godina, u mirovinu išao 2006., plaćao visoke doprinose za mirovinu, mirovina mu sada iznosi 4.700,00 kn).

Dobro je obilježiti svako mjesto stradanja hrvatskoga čovjeka, ali ne smijemo zaboraviti da još uvijek postoji i živući politički zatvorenik sa svojim visokim godinama života, sa svojom bolesti, neimaštinom i patnjom.

Da bismo vratili ugled Društvu i barem donekle spriječili osipanje članstva, potrebno je učiniti:

1. založiti se za vraćanje oduzetih prava političkih zatvorenika od strane hrvatske vlade,

2. tražiti da se Zakonom reguliraju i druga prava (prava na besplatnu zdravstvenu zaštitu, prioritet kod lječnika, prava na prioritet u domove za starije osobe, socijalnu zaštitu),

3. ponovno pravilno valORIZIRANJE mirovine političkim zatvorenicima (izjednačavanje mirovine prije 1999. i poslije),

4. pravo na dodatke na mirovinu, kao i kod svih drugih umirovljenika (troškovi života),

5. pravo na besplatne dijnice, koje donosi Sabor RH (uvrstiti i političke zatvorenike).

Sve to treba regulirati zakonom! Ovakvo traženje političkih zatvorenika prema državnoj vlasti nije nemoralan čin, već je nemoralan odnos hrvatske vlasti prema političkim zatvorenicima, budući da nam sva prava oduzima.

Kad politički zatvorenik vidi da se zalažemo za njega, opet će nam se vratiti u članstvo, pa mu i članarina od 100,00 kn ne će biti velika.

A dotele, naše članstvo će se i dalje osipati i bit će nas sve manje i manje. Ja tako mislim i znam da je tako!•

Posl. br. LXXXII-PN-1820/07
U IME REPUBLIKE HRVATSKE
PRESUDA

Općinski gradanski sud u Zagrebu po sucu toga suda Ines Gutzmirtl Špehar, kao sucu pojedinca, u pravnoj stvari tužitelja Ane Butorac iz Zagreba, Trg Ivana Kukuljevića 11, zastupana po punomoćniku Tomislavu Jonjiću odvjetniku iz Zagreba, protiv tuženika Republike Hrvatske zastupane po Općinskom državnom odvjetništvu u Zagrebu-Gradansko upravni odjel, radi naknade štete, nakon održane i zaključene glavne i javne rasprave dana 04. prosinca 2007. godine u nazočnosti punomoćnika tužiteljice Tomislava Jonjić odvjetnika, dana 18. prosinca 2007. godine,

presudio je 07 -02- 2008

Tužena Republika Hrvatska dužna je tužiteljici Butorac Ani iz Zagreba, Trg Ivana Kukuljevića 11 isplatiť iznos od 192.078,00 kuna s zakonskom zateznom kamatom po stopi utvrđenoj Zakonom o visini stope zatezne kamate do 21. 10. 1993. godine a od 22. 10. 1993. godine po stopi utvrđenoj čl. 1 Uredbe o visini stope zatezne kamate koja na taj iznos teče od 04. kolovoza 1993. godine do isplate te joj naknaditi parnični trošak u iznosu od 29.121,40 kuna s zakonskom zateznom kamatom tekućom od presuđenja do isplate, a sve u roku od 15 dana.

Obrazloženje

Medu strankama nije sporno da je tužiteljica kćerka pokojnog Petra Butorca kojem je rešenjem Vlade Republike Hrvatske priznat status političkog zatvorenika temeljem Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika.

Tužiteljica u tužbi tvrdi da je administrativna komisija Vlade Republike Hrvatske od 19. srpnja 1993. godine tužiteljicom pokojnom ocu priznala pravo provedeno u zatvoru od 15. svibnja 1945. godine do 08. svibnja 1955. godine općim propisom, Zakonom o pravima bivših političkih zatvorenika, bivšim političkim zatvorenicima priznato pravo na isplatu od 54,00 kune za svaki dan proveden u zatvoru odnosno 19,00 kuna za svaki dan nezaposlenosti koja je u kauzalnoj vezi s vremenom provedenim u zatvoru.

U odgovoru na tužbu tuženi navodi da odredbom čl. 5. st. 4 Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika je određeno da ako je osoba iz čl. 2 tog Zakona umrla pravo na naknadu imaju bračni drug i djeca. Također je odredbom čl. 11 navedenog Zakona određeno da u zahtjevu za priznanje prava na naknadu rješava administrativna komisija Vlade Republike Hrvatske. Tuženi navodi da o pravu na naknadu odlučuje se po podnešenom zahtjevu posebnom odlukom pa

Isti je sud u prosincu 2007. u cijelosti usvojio tužbu A. Butorac

ŽRTVE OPĆINE CESTICA U RATNIM I PORATNIM STRADANJIMA XX. STOLJEĆA (I.)

Uvod.

Ovaj je tekst izvorno pripremljen za Četvrti Hrvatski žrtvoslovni kongres, održan u Zagrebu i Škabrnji od 15. do 17. lipnja 2007., te je naknadno dopunjeno.

Općina Cestica smjestila se na sjeverozapadnom dijelu Varaždinske županije i tu, prema popisu iz 2001., na površini od 46 km² živi 5.678 stanovnika. Najveća stradanja stanovništvo ovo područje bilježi za vrijeme ratnih sukoba dvadesetog stoljeća, a prestankom Drugoga svjetskog rata progoni i ubojstva stanovništva nisu se smanjili.

Ubrzo nakon ulaska njemačke vojske na prostor bivše Jugoslavije, pogranični dio općine Cestica (tada se zvala Križovljana Cestica, op. F. T.) Hitler priključuje svom carstvu, a svi iz zaposjednutog dijela koji su se izjasnili Hrvatima, morali su iseliti. Tako su naselja Križovljangrad, Virje, Brezje, Lovrečan i Dubrava Križovljanska ostala s druge strane granice, dijelom i Selci Križovljanski, Falinić Breg i Kolarovec, kao i područje danas samostalnih naselja Vratno Otok i Virje Otok.

Osim velikog broja stradalih na području općine Cestica, postoje i dva masovna grobišta o kojima brigu danas vodi općina Cestica. Grobište "Pancerica" kraj Virje Otoka, nastalo je sredinom lipnja 1945. Tu je protutenkovski rov preostao nakon povlačenja Nijemaca, koji je nova vlast popunila tijelima ubijenih stradalnika koji su u noćnim satima kamionima dovoženi iz smjera Varaždina i tu likvidirani. U tri jame pokopano je preko 170 žrtava. Postavljen je križ i sagrađena spomen-kapela posvećena hrvatskom blaženiku, kardinalu Alojziju Stepincu, u kojoj se za žrtve svake godine u drugu nedjelju mjeseca lipnja služi misa. Drugo grobište nastalo je djelovanjem OZN-e (UDB-e) 1946. godine. Žrtve ovog grobišta su stanovnici uz granicu, koje je tajna policija organizirala u "križare". Zbog „križarstva“ i suradnje s „ustaškim satnikom Antonom“, zapravo agentom OZN-e, na dulje vremenske kazne osuđeno je desetak osoba, a sam «Ante» nije ni suđen ni osuđen.

U znak sjećanja na poubijane, kod grobišta je podignut spomen-križ, kojeg je 26. srpnja 1998. blagoslovio vlč. Ivan Košić, a kod grobišta „Pancerica“ spo-

Piše:

Franjo TALAN

men-kapelu u Virje Otoku blagoslovio je 18. lipnja 2000. mons. Marko Culej, prvi varaždinski biskup. Izaslanstvo općine svake godine povodom blagdana Svih svetih kod spomen-križa položi vijenac.

U toku Prvoga svjetskog rata, na raznim bojištima i od posljedica rata poginulo je osamdeset ljudi, a u doba Drugoga svjetskog rata i porača stradalo je preko 180 stanovnika općine Cestica. Uslijed progona UDB-e i OZN-e nakon 1945. zatvo-

Općina Cestica danas

Danas općina Cestica svojim položajem, kao jedna od 28 lokalnih središta Varaždinske županije (uz 6 gradova tu su i 22 općine), i prometnom povezanošću predstavlja izlaz prema srednjoj Europi i susjednoj Sloveniji. Danas područje općine čine sljedeća naselja: najveće je Gornje Vratno, koje je na ulasku u općinu iz smjera Varaždina, a uz glavnu cestu prema Sloveniji nalaze se još naselja Radovec, Križovljana Radovečki, Cestica, Babinec, Brezje Dravsko, Veliki Lovrečan i Dubrava Križovljanska koja je na samom izlasku prema zemljama srednje i zapadne Europe. U nizinskom dijelu općine, pre-

Općina Cestica odavno je prepoznatljiva po svojim crkvama. Na slici crkva sv. Barbare u Natkrižovljana

reno je i na razne načine maltretirano i potrošavano preko četrdeset osoba, dio ih je završio na prisilnom radu, a neki su stradali i životom. U referatu je naveden potpun popis do sada utvrđenih žrtava, a dijelom su opisane i okolnosti stradanja i izrečena mišljenja o tim događajima. U radu je naveden popis stradalih i poginulih osoba, za vrijeme Prvoga svjetskog rata, Drugog svjetskog rata i porača, kao i popis osuđenih i zatvaranih osoba nakon rata 1945. godine. Na kraju donosimo popis stradalih stanovnika općine Cestica u Dobrovinskom ratu.

ma rijeci Dravi, smjestila su se naselja Vratno Otok, Radovec Polje, Virje Križovljansko i Otok Virje koji je ujedno i granični prijelaz prema Ormožu, a uz graničnu crtu nalazi se i nekad samostalno naselje Križovljangrad koje je sada u sastavu Cestice. U dravskoj nizini nalazi se i jedino prekodravsko naselje Varaždinske županije, Lovrečan Otok. U južnom dijelu općine nalaze se najpoznatiji vinogradni predjeli Viničko-križovljansko-barbarskog vinogorja, sa središnjim vinogradnim vrhom oko crkve Svete Barbare, koja je ujedno i župna crkva istoimene župe, a

u sastavu općine nalaze se i naselja Natkrižovljani, Jarki, Selci Križovljanski, Gradišće, Križanče, Falinić Breg i Mali Lovrečan. U predjelu ispresijecanim plodnim žitnim poljima i gajevima, u nizini i njegovanim voćnjacima i vinogradima, u brdovitom dijelu općine živjelo se da bi se preživjelo, a od neposrednih ratnih sukoba kraj je bio pošteđen, što ne znači da stanovništvo nije stradalo i osjećalo ratne nedaće i sveopću oskuđnicu.

Iz pograničnog dijela Varaždinske županije odnosno iz naselja cestičke općine, najveći broj žrtava stradao je u Drugome svjetskom ratu, a ubijanja, nasilje i teror nastavljeni su i nakon kapitulacije Njemačke. U poratnim daniма u tom dijelu općine nastaju i dva masovna grobišta, oba uz rijeku Dravu, međusobno udaljena desetak kilometara.

Iako većina smatra, da su u grobištu Pancerice žrtve s križnog puta, taj podatak moramo uzeti s rezervom. Naime, svjedoci tvrde da su žrtve dovožene u noćnim satima kamionima iz smjera Varaždina, i to cestom kroz Križovljangrad, a drugi put kojem su se žrtve dovozile bio je uz Dravu, današnjom Dravskom ulicom naselja Otok Virje. Nije poznato, da bi kolone „križnoga puta“ koje su se formirale u Varaždinu išle natrag prema Sloveniji, već su išle dalje u unutrašnjost Hrvatske i prema istoku. Kako je u to doba u Varaždinu najpoznatiji logor bio na igralištu Tivara (danasa Varteks), vjeruje se da je većina žrtava grobišta „Pancerica“ došla iz tog logora, mada se ne mogu isključiti ni ostala mjesta u kojima je poratna vlast držala uglavnom pripadnike vojnih formacija vojske Nezavisne Države Hrvatske, zarobljenike koji su se morali prijaviti, jer su bili u „neprijateljskoj vojsci“.

Kolone križnog puta koje su iz smjera Slovenije ulazile na područje općine Cestica i ozemlje Hrvatske, uglavnom su išle prema Varaždinu, a nekoliko ubijenih iz tih kolona pokopano je na grobljima i u šumi Gaj u općini Petrijanec. Nastanak

Crkva sv. Križa u Radovcu

prvih grobišta u novonastaloj državi na području Varaždina zbivaju se na lokacijama bliže gradu, a Dravska šuma Varaždin kao najbliža lokacija, sa svojim rovovima uz rijeku, novoj se vlasti pokazala kao najpodesnija. Je li se kasnije na okolna grobišta žrtve odvozilo kako bi se stanovništvu grada sačuvao noćni mir ili su se postojeće jame zapunile, teško je reći, ali okolna manja grobišta nastaju tek potkraj mjeseca svibnja, a na udaljenija stratišta počelo se odvoziti u lipnju mjesecu. Na predjelu Pancerice nalaze se tri grabe, i to dvije na području Pancerice (rov se pružao od rijeke Drave do brdovitog dijela općine Cestica u duljini od najmanje pet kilometara, op. F. T.), na kojima su danas postavljeni bijeli križevi, i na lokaciji na području bunkera gdje je pokopano 12 žrtva. Nakon smaknuća, žrtve su zagrnutе tankim slojem zemlje te je lokalna „narodna vlast“ angažirala seljake iz obližnjeg Virja Križovljanskog, da dublje pokopaju usmrćene. Nakon osamostaljenja Hrvatske vjerovalo se da će posao na obilježavanju stradanja preuzeti država, no kako je uslijed rata i drugih prioriteta taj posao izostao, u akciju se uključila lokalna sredina, te su lovci lovačkog društva Sveti Hubert Cestica povodom blagdana Svih svetih 1995. postavili spomen-križ, a kasnije je formiran Odbor za obilježavanje, koji svake godine na drugu nedjelju mjeseca lipnja priređuje komemoraciju i misu zadušnicu. Kasnije je sagrađena spomen kapela posvećena hrvatskom blaženiku, kardinalu Alojziju Ste-

pincu u kojoj se vjernici jednom mjesечно okupljaju na misi.

Za razliku od „Pancerice“, koja je od državne ceste D-2, središnje ceste u općini, udaljena oko četiri kilometra, grobište u Lovrečanu udaljeno je od državne ceste ni dvadesetak metara, a nastalo je djelovanjem OZN-e (UDB-e) 1946. godine. Tu su uglavnom stradali vjernici koje je vlast vrbovala u „križare“. Većina ubijenih je s područja Haloza, odnosno Slovenije, a u pripremljenoj i dobro režiranoj akciji vlasti ubijen je i skela Stanko Dobrotić iz Lovrečan Otoka, sin

Jakoba i Antonije rođene Županić, dok se Franjo Težak uspio spasiti, i tu je pred deset godina postavljen spomen-križ.

Izaslanstvo općine Cestica i Društva za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava svake godine povodom blagdana Svih svetih kod spomen-križa položi vjenac, kao i na obiljetnicu stradanja, a povodom 60-te obiljetnice misu zadušnicu predvodio je mons. Vlado Košić, pomoćni biskup zagrebački.

Analiza ratnih i poratnih stradanja na području općine Cestica pokazuje začudjuće velik broj poginulih, nestalih i pogubljenih nakon završetka rata, kada su prestala ratna djelovanja. S nevjericom danas promatramo s kakvom se ignorancijom brojne sredine odnose prema vlastitim žrtvama i stradanjima, kako svoje žrtve ne cijene i ne poštuju. Čak možemo reći da ni ne znaju da su postojale. S ponosom mogu reći, da za stradale s područja ove općine ljudi znaju i da se s poštovanjem odnose prema stradalima, a kod spomen-križa s ponosom i dostojanstvom svjeće zapale i putnici namjernici i hodočasnici, koji tu znaju svratiti na putu prema odavanju počasti žrtvama Bleiburgu i mariborskih stratišta.

Slijedi popis stradalih i poginulih osoba, za vrijeme Prvoga i Drugog svjetskog rata te porača, kao i popis osuđenih i zatvaranih osoba nakon rata 1945. Na kraju slijedi popis stradalih stanovnika općine Cestica u Domovinskom ratu.

Popis poginulih i umrlih vojnika u I. svjetskom ratu prema podatcima Matice umrlih župe Križovljani i Natkrižovljani 1914.-1918. godine i prema sudskim presudama o proglašenju umrlima.

1. Lazar, Tomo iz Cestice, sin Tome i Roze, rođen 1891. godine. Poginuo 15. kolovoza 1914. godine u boju na visini Obrež, gdje je i pokopan.

2. Težak, Antun iz Križovljana, sin Pavla i Ane, rođern 1891. godine. Poginuo 28. rujna 1914. godine u Srbiji, gdje je i pokopan.

3. Tenko, Imbro, sin Fabijana i Marije, rođen 1874. godine u Vinici. Pripadnik Zagrebačke 25. domobranske pukovnije, po činu pučki ustaša. Poginuo od hitca u prsa kod mjesta Limanovska Ada u Srbiji. Pokopan isti dan u mjestu Međaša u Bosni.

4. Horvat, Antun, sin Urše Horvat, rođen 1889. godine na Falinić Bregu, poginuo-umro u Srbiji 17. listopada 1914. godine.

5. Lazar, Gjuro iz Križovljana, sin Izidora i Roze, rođen 1878. godine. Poginuo, umro od rane hitca dobivenog u glavu na ratištu u Srbiji, pokopan u Jevremovcu, Srbija.

6. Hohnjec, Mirko, sin Imbre i Kate, rođen 1897. godine u Natkrižovljani, poginuo u Srbiji, u Loznici 23. studenoga 1914. godine.

7. Lazar, Štefan, sin Jure i Urše, rođen u Jarkima 1883. godine. Poginuo u boju 3. prosinca 1914. godine u Srbiji od hitca u glavu, pokopan na bojištu.

8. Hutinski, Alojz, sin Blaža i Marije, rođen u Natkrižovljani 1889. godine poginuo u Srbiji 4. prosinca 1914. godine.

9. Hegedić, Vjekoslav, sin Josipa i Helene, rođen 1887. godine u Cestici, kao vojnik umro od kolere u Rumi, 22. prosinca 1914. godine

10. Súric, Franjo, sin Franje i Tereze Šúric, rođen u Jarkima 1892. godine. Pao, premnuo u pokretnoj vojnoj bolnici u Rumi 6. siječnja 1915. godine pokopan sljedeći dan na groblju, grob broj 27 u Rumi.

11. Premuž, Jakov iz Vratna, sin Josipa i Ane r. Majer. Poginuo na bojištu u Rusiji 12. siječnja 1915. godine, pokopan na bojištu Rusija Koskyrski

12. Kovačić, Franjo, sin Imbre i Kate, rođen u Donjem Vratnu 1885. godine, po zanimanju stolar. Pripadnik zag-

rebačke 25 domobransko pješačke pukovnije, po činu domobran, umro od tifusa u bolnici u Bjelovaru 6. veljače 1915. godine.

13. Kokot, Emerik, sin Mije i Eve, rođen 1880. godine u Jarkima. Pripadnik varaždinske 10. domobranske husarske pukovnije, husar. Poginuo 10. veljače 1915. godine u Rusiji.

14. Rošković, Antun, sin Štefana i Marije, rođen 1892. godine u Vinica Bregu, župa Sv. Barbara. Poginuo u Galiciji 12. veljače 1915. godine i tamo pokopan sljedeći dan.

15. Žunec, Alois, sin Stjepana i Marije, rođen 1888. godine poginuo 17. prosinca 1915.

16. Borak, Franjo, sin Mate i Eve iz Radovca, rođen 1894. godine poginuo 17. ožujka 1915. godine u Indiji.

17. Kokot, Josip, sin Izidora i Helene, rođen u Križanču 1886. godine. Poginuo 17. ožujka 1917. godine kod Folio -Ziklona

18. Lukaček, Pavao iz Babinca, sin Gjure i Eve, rođen 1884. godine u Falinić Bregu, neoženjen. Kao domobran, pripadnik Zagrebačke 25. domobransko pješačke pukovnije, umro u ropstvu u Kragujevcu u Srbiji 17. ožujka 1917. godine i tamo je na groblju pokopan.

19. Anderlić, Stjepan, sin Mije i Marije, rođen 1879. godine u Virju Križovljanskome, poginuo u Mitrovici 14. travnja 1915. godine, kao pripadnik Zagrebačke 25. domobransko pješačke pukovnije, po činu pučki ustaša.

20. Kostanjevac, Stjepan, sin Franje i Ane rođen 1887. godine u Križanču. Pripadnik zagrebačke 25. domobransko pješačke pukovnije po činu pučki ustaša. Umro od sušice 23. travnja 1915. godine i pokopan na groblju u Križovljani.

21. Kutnjak, Franjo, sin Gjure i Kate, rođen 1877. godine, kao pripadnik Zagrebačke 25. domobranske pješačke pukovnije poginuo u Galiciji 12. svibnja 1915, pokopan na bojištu.

22. Majcenović, Franjo, sin Stjepana i Helene, rođen 1884. godine u Babincu. Umro u pričuvnoj vojnoj bolnici Szatmar Nemeth bolnica , 17. svibnja 1915. godine.

23. Leskovar, Stjepan, sin Andrije i Apolonije, rođen 1887. u Gradišću 8, poginuo u Galiciji 13. lipnja 1915. godine

24. Turščak, Mirko, sin Josipa i Mare, rođen 1882. godine u Selcima, poginuo 13. lipnja 1915. godine u Galiciji.

25. Bogadi, Mirko, sin Stjepana i Kate, rođen 1889. godine u Gornjem Vratnu, poginuo-umro 16. lipnja 1915. godine u Zagrebu, u bolnici, pokopan na centralnom groblju u Zagrebu.

26. Premuž, Franjo iz Vratna, sin Mije i Dore rođen 1887., Godine poginuo 22. lipnja 1915. godine u Ugarskoj.

27. Fišter, Tomo, rođen 1884. godine na Vinica Bregu, župa Sv. Barbara Natkrižovljani, po zanimanju kočijaš, roditelji pokojni. Poginuo u Rusiji 25. lipnja 1915. godine

28. Kokot, Mato, sin Ive i Dore, rođen 1875. godine u Gradišću, poginuo 30. srpnja 1915. godine u Tolminu, Primorje (današnja Slovenija op. a.).

29. Lazar, Jakob, sin Jakoba i Ane, rođen u Ormsu, županija Zala – Ugarska s prebivalištem. Poginuo u mjestu Marmaros Siget – Ugarska 7. srpnja 1915. godine.

30. Mumlek, Ivan iz Radovca, sin Antuna i Reze rođen 1895. godine, Pripadnik Zagrebačke 25. domobranske pukovnije, po činu pričuvni ustaša novak, poginuo u boju 12. kolovoza 1915. godine u Rusiji od hitca u glavu

31. Vidrač, Tomo iz Lovrečana, rođen 1889. godine. Po činu pričuvni kopljanik, umro 15. kolovoza 1915. godine u Malinovu u Rusiji, gdje je i pokopan.

32. Hip, Markus, sin Blaža i Marije, rođen u Vratnu 1892. godine umro kao vojnik u bečkoj bolnici 21. kolovoza 1915. godine

33. Premužić, Šimun iz Lovrečana, sin Šimuna i Ane, rođen 1882. godine. Poginuo 28. kolovoza 1915. godine u Galiciji, gdje je i pokopan.

Crkva sv. Lovre u Lovrečanu

34. Cesar, Franjo, rođen 1894 godine u Gradišću, poginuo 12. rujna 1915. godine u Viniary Poljska i pokopan na groblju junaka Winary, grob 15.

35. Rodeš, Lovro, sin Jurja i Marije, rođen 1884. godine u Selcima 26, poginuo u Galiciji 15. rujna 1915. godine

36. Ivančić, Josip iz Gornjeg Vratna, sin Mije i Dore, rođen u Vratnu 1884. godine, umro-poginuo u Rusiji u bolnici 1915. godine.

37. Kotolenko, Antun, rođen 1893. godine, Selci 54, poginuo 4. prosinca 1915. godine na bojištu kod Kimpolnog Bukovini.

38. Veselić, Mato iz Kolarovca, sin Mate i Magde, rođen 1874. godine. Poginuo 19. veljače 1916. godine u Galiciji (Horolenki?)

39. Pavlović, Josip rođen u Vinici 1873. godine, sin Mije i Ane r. Banfić. Oženjen Marijom Pavlović rođ. Banfić, s prebivalištem u Gornjem Vratnu. Pripadnik zagrebačke 25. domobranske pukovnije, po činu desetnik, umro u bolnici od kljenutih srca u cesarskoj i kraljevskoj pričuvnoj bolnici u Bjeljini, pokopan isti dan na skupnom groblju u Sajkovcu

40. Lazar, Franjo, sin Jure i Marije, rođen 1888. godine Jarki 37.. Pripadnik 26. dom. Dokn. Bataljuna u Karlovcu, poginuo, pao, preminuo 10. travnja 1916. godine u carskoj i kraljevskoj pričuvnoj vojnoj bolnici u Kolomcu, br. 1. III odj. uslijed smekšanja mozga. Pokopan 21. travnja u Kolomcu.

41. Kolar, Ivan, sin Jure i Helene, rođen u Virju Križovljanskome 1875. godine. Poginuo u Italiji (Kempalište) 12. prosinca 1916. godine.

42. Hip, Mirko, sin Blaža i Marije, rođen u Vratnu 1897. godine, umro-poginuo na ratištu u Rusiji 25. listopada 1916. godine.

43. Punčec, Josip iz Vinice Brega, župa SV. Barbara. Kao vojnik umro 11. siječnja 1917. godine u bolnici u Budimpešti u Ugarskoj.

44. Hutinski, Stjepan, sin Franje i Mare, rođen 1883. godine u Selcima Križovljanskim, poginuo u Ugarskoj 18. veljače 1917. godine.

45. Horvat, Mato, sin Gjure i Marije, rođen u Virju Križovljanskome 1888. godine, poginuo 20. veljače 1917. godine (Mumbaes), pokopan 21. veljače na groblju iza postaje za promatranje.

46. Šestanj, Vjekoslav, iz Križanča, rođen 1893. godine, Križanec 28. Kao vojnik preminuo u bolnici 13. travnja 1917. godine, pokopan na groblju u Petrinji.

47. Oković, Jakob iz Cestice, sin Štefana i Lizike, rođen 1875. godine. Umro u Zagrebu u bolnici 26. kolovoza 1915. godine, pokopan na groblju u Zagrebu 28. kolovoza 1917.

48. Kokot, Gjuro, sin Mije i Eve, rođen u Jarkima 32 1875. godine, poginuo u Albaniji (Elbasan op. a.), 1. svibnja 1917. godine

49. Rugani, Imbro iz Brezja Dravskog, sin Franje i Dore, rođen 1892. godine. Kao vojnik preminuo 8. lipnja 1917. godine u posadnoj bolnici broj 23 u Zagrebu, pokopan 10. lipnja na groblju u Mirogoju.

50. Furjan, Mijo, sin Ivana i France, rođen 1883. godine na Falinić Bregu, poginuo 22. srpnja 1917. godine Berlosky grob, gdje je i pokopan.

51. Pšak, Franjo iz Radovca, sin Andrei Kate, rođen 1895. godine. Poginuo 29. srpnja 1917. godine u boju proti Rusima u Galiciji.

52. Leskovar, Blaž iz Vratna, sin Ivana i Sofije, rođen 1896. godine. Poginuo na ratištu 5. kolovoza 1917. godine

53. Vočanec, Alojz iz Babina, rođen 1891. godine. Poginuo 26. kolovoza 1917. godine u Galiciji i pokopan na groblju u Stanislavu.

54. Hutinski, Antun iz Radovca, sin Nikole i Dore, rođen 1893. godine u Radovcu, poginuo 28. kolovoza 1917. godine u Sloveniji, pokopan u Ljubljani 31. kolovoza.

55. Soštarić, Josip iz Križovljana, rođen 1881. godine. Poginuo u Albaniji 16. rujna 1917. godine i pokopan na vojničkom groblju u Duraczu (Drač), grob broj 190.

56. Talan, Franjo iz Križovljana, sin Imbre i Marije, rođen 1871. godine. Umro u pričuvnoj vojnoj bolnici 27. ožujka 1918. godine kod mjesta Tronkon, Ugarska, gdje je i na vojnom groblju i pokopan.

57. Golubić, Petar, rođen 1881. godine poginuo 1918.

58. Cestar, Antun, rođen 11. siječnja 1844, poginuo u ratu

59. Majhen, Mato iz Križovljana, rođen 1. rujna 1860. Nije se vratio iz rata

60. Kociper, Marko, rođen 11. veljače 1874. godine u Jarkima, poginuo u Prvome svjetskom ratu. Proglašen umrlim 1963. godine

61. Kokot, Ivan, rođen 13. lipnja 1876. godine u Jarkima, poginuo u ratu.

62. Križanić, Antun iz Falinić Brega, rođen 17. lipnja 1877. godine. Poginuo u ratu.

63. Milec, Stanko iz Natkrižovljana, rođen 14. siječnja 1878. godine. Poginuo u ratu

64. Žunec, Andrija iz Falinić Brega, rođen 25. lipnja 1880. godine. Poginuo u ratu.

65. Furjan, Josip, rođen u Selcima Križovljanskim 23. veljače 1881. godine. Poginuo u Prvome svjetskom ratu, proglašen umrlim 1965. godine.

66. Pšag, Ivan iz Radovca, rođen 23. kolovoza 1881. godine. Nije se vratio iz rata

67. Pavlović, Stjepan, rođen 9. rujna 1882. godine u Virju Križovljanskome, nije se vratio iz rata.

68. Šuric, Imbro iz Gornjeg Vratna, rođen 3. studenoga 1885. godine. Nije se vratio iz rata.

69. Juričinec, Franjo, rođen 2. prosinca 1885. godine u Brezju Dravskom, Poginuo u prvom svjetskom ratu

70. Ponudić, Josip iz Kolarovca, rođen 28. veljače 1886. godine. Nije se vratio iz rata.

71. Vori, Pavao iz Cestice, rođen 10. travnja 1886. godine. Nije se vratio iz rata.

72. Kokot, Martin, rođen 6. lipnja 1886. godine u Jarkima 12, posljednji put se javio s ratišta 1915. godine

73. Šuric, Ferdinand iz Kolarovca, rođen 11. srpnja 1888. godine. Poginuo u ratu.

74. Majhen, Pavao iz Gornjeg Vratna, rođen 6. travnja 1892. godine. Poginuo u ratu.

75. Težak, Stjepan iz Babina, rođen 16. prosinca 1892. godine. Poginuo u ratu.

76. Korotaj, Josip, rođen 27. srpnja 1894. godine u Lovrečanu, poginuo u ratu.

77. Anderlić, Ivan, rođen u Velikoj Nedelji 24. veljače 1895, poginuo-nestao u ratu.

78. Petek, Mijo iz Babina, rođen 2. rujna 1895. godine. Nije se vratio iz rata

79. Kunštek, Antun iz Falinić Brega, rođen 9. lipnja 1896. godine. Poginuo u ratu.

80. Hutinski, Franjo iz Radovca, sin Nikole i Dore, poginuo u Prvome svjetskom ratu, na bojištu na bugarskoj granici. (svjedočenje nečakinje Terezije Talan r. Grmec)

Napomena: Stradali, umrli vojnici od br. 1 do br. 57 upisani su na temelju izvata ka koje je o smrti dodjeljivala Austro-Ugarska odnosno Kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija u Zagrebu, Odio za bogoštovlje i nastavu.

(nastavit će se)

ISPRAVCI UZ ČLANAK O GOSPIĆU 1945.

U napisu "Moje uspomene na popa Nikolu Mašića i njegovu 'bandu' zatvorenu u Gospicu 1946." ("Politički zatvorenik", br. 184-185, srpanj-kolovoz 2007., str. 49.-50.) Ruža Rozika Balenović piše o događajima koji su slijedili Sudnjem danu u Gospicu nakon Drugoga svjetskog rata, kad su "antifašistički oslobođitelji" nemilosrdno lišili života oko 3.500 nevinih, koji nisu bili s njima u šumi, niti su slijedili njihove utvarne srbokomunističke i "antifašističke" idole. Iako pisanje moje sugrađanke gospode Rozike Balenović treba pohvaliti, jer bi u suprotnome događaji o kojima piše nestali u zaboravu, trebam upozoriti na neke netočnosti u ovome njezinu napisu.

Riječ je o fotografiji za koju Rozika Balenović piše: "Ova slika je zapravo Marijina kongregacija u Gospicu, negdje 1937." To nije fotografija članova katoličke omladinske organizacije Marijina kongregacija, nego fotografija maturalnoga razreda Gimnazije u Gospicu, šk. god. 1942./43., iz kolovoza 1943., jer je polaganje velike mature zbog opasnosti od učestaloga bombardiranja Gospica bilo pomaknuto u kolovoz 1943. Imena učeni-

ka koji su na toj fotografiji, navedena su na str. 58. Godišnjega spomen izvještaja Gimnazije Nikole Tesle u Gospicu, objavljenog u povodu 100. obljetnice te gimnazije godine 1960. Na toj je fotografiji i moj brat, u gornjem redu četvrti, gledajući u fotografiju od lijeva, koji nikada nije bio član Marijine kongregacije. Tu sliku posjeduje i moja obitelj, i čuvamo ju kao dragu uspomenu na brata, koji je za nepune dvije godine kao hrvatski časnik i nestao zauvijek, kao što je nestalo i dvije trećine njegovih gimnazijskih kolega, što su na toj fotografiji s njim.

Moga susjeda iz Kaniške ulice u Gospicu, vlč. Josipa Fajdetića na toj fotografiji nema, kao ni osobe s prezimenom Balenović, a u prvom redu sjede svećenici i profesori, gledajući u fotografiju od desna u lijevo: prof. Petar Javor (s bradom), prof. Gljeb Krilov (đaci su ga zvali *Njukica*), profesor komu ne pamtim ime, pop Nikola Mašić, koji je, istina, bio osnivač i voditelj Marijine kongregacije u Gospicu, ali je bio i srednjoškolski vjeroučitelj i profesor, pa do njega u prugastoj haljini profesorica Javor, supruga spomenutog prof. Petra Javora (kojoj se ne sjećam

imena), pa prof. Marijana Tomljenović, do nje gospički župnik i istaknuti katolički liturgički pisac, vlč. Dragutin Kukalj, do njega vjerojatno ravnatelj gimnazije prof. Josip Grečl i do njega na kraju vlč. Vladimir Kargačin.

Neovisno o svome vjerskom uvjerenju, spomenuti profesori već po životnoj dobi nisu mogli pripadati omladinskoj organizaciji kakva je bila Marijina kongregacija, a prof. Marijana Tomljenović ni po svom svjetonazoru, budući da je prije Drugoga svjetskog rata i Nezavisne Države Hrvatske bila organizirana komunističkinja. Prof. Gljeb Krilov bio je bjegunac pred boljševicima iz Ukrajine, i pitanje je, nije li možda bio pravoslavne vjere, kao što su pravoslavne vjere bili dvoje maturanata na ovoj fotografiji: Vladimir Dobrić-Brole i Ljubica Kekić, pa bi apsurdno bilo misliti da su bili pripadnici katoličke Marijine kongregacije.

Nevine vlč. Kargačina i vlč. Kukalja, te profesore Petra Javora i Gljeba Krilova strijeljali su partizani nakon ulaska u Gospic 4. travnja 1945.

Mr. Nikola BIĆANIĆ

SJEĆANJA MARIJANA LAZANJE

Marijan Lazanja je bio hrvatski vojnik od 1941. do 1945., stradalnik križnih putova te naposljetku hrvatski politički uznik u dva navrata. Pri kraju 2007. posjetili smo ga u njegovu domu. Opraćajući se od ovoga starog hrvatskog domoljuba, patnika, čovjeka koji se borio i patio za svoju domovinu Hrvatsku i konačno je doživio slobodnu i samostalnu, nismo ni slutili da će to biti naš posljednji susret. Tek nekoliko dana kasnije, upravo 1. siječnja 2008., on je preminuo. Ipak, doživio je ispunjenje svojega sna o neovisnoj Hrvatskoj. Ni patnje nisu bile uzaludne.

Marijan Lazanja je rođen u Ljubču 7. studenoga 1923. Okružni sud u Splitu je vodio kazneni postupak protiv njega, po čl. 3. t. 8. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, te je 23. ožujka 1950. osuđen na 11 godina lišenja slobode s prisilnim radom i 4 godine gubitka građanskih prava i to biračkoga prava. Presuda je ukinuta presudom Vrhovnog suda Hrvatske br. Kž-238/50. od 29. travnja 1950., te je 8. rujna te godine donesena presuda kojom je osuđen na 5 godina lišenja slobode s prisilnim radom i 2 godine gubitka građanskih prava. Presudom Vrhovnog suda Kž 702/50 preinacena je presuda na 7 godina lišenja slobode s prisilnim radom i 2 godine gubitka građanskih prava. Marijan je kaznu izdržao od 9. siječnja 1950. do 9. siječnja 1957., kad je otpušten iz KPD Lepoglava.

Iako već u osamdesetpetoj godini života, bolestan i onemoćao, noge su mu potpuno oslabile te se mogao kretati samo uz tuđu pomoć, obradovao se posjetu izaslanstva HDPZ Zadar, pokušao ustati sa sjedalice da nas pozdravi, ali je zbog slabosti na nogama zateturao, pa smo ga pridržali i počeli s njime razgovarati. Marijan je govorio razgovijetno, katkad se nasmijavši. Vidjeli smo da ga snaga duha nije napustila. Njegovo pričanje je bilo za-

Razgovarao:

prof. Bruno ZORIĆ

nimljivo, puno detalja. Sjećao se, kao da se dogodilo jučer, raznih događaja, imena ljudi i mjesta. Mnoge bure su prešle preko njegovih leđa. Zabilježili smo samo djelić njegova kazivanja. Čini nam se, ono najbitnije. Upitali smo ga što može reći o svome stradavanju i on je počeo.

M.L.: Drugi svjetski rat je donio raspad prve Srboslavije, a mi Hrvati smo uspostavili svoju Nezavisnu Državu Hrvatsku. U Ljubču su mještani bili radosni proglašenjem nove hrvatske države, slavilo se pjesmom i narodnim plesom (kolom). Bilo je dosta nas koji smo bili za dom spremni, ali bilo je i ušljivaca koji su osporavali i uskoro počeli rušiti mladu državu. Bilo je tu hrabrih momaka, a u samom organiziranju Hrvata pomagao je i svećenik iz Višočana, Ante Čotić, pravi hrvatski domoljub.

Upitali smo ga: Kakvi su bili početci stvaranja Nezavisne Države Hrvatske i čega se sjećate? Odgovorio je, pomalo sjetno i tužno:

M.L.: Već prvih dana brojni su mještani pristupili vojsci NDH, ustašama i domobranima. Među prvima su bili srcem i dušom **Marijan Dušević**, koji je kasnije završio u Šidu, tj. prošao je Križni put i na kraju podlegao ranama i bolesti. Zatim se sjećam **Danijela Jerasa**, koji je isto tako na kraju Križnog puta završio svoj ovozemaljski život. S Jerasom je bio i **Gajo Beretin** iz Radovina, koji i danas živi u rodnome mjestu. Zatim **Rade Perković**, kojega su partizani zaklali na spavanju 1944. u Vukovaru.

Zatim je, malo zastavši, nastavio.

M.L.: Kad se spomene naziv partizan, to je isto kao naziv četnik, jer su bili isti kao četnici, koje su Talijani pomagali 1941. godine, a te godine doživjeli smo okupaciju dijela svoje države od strane i Talijana i četnika, a oni to nazivaju oslobođanje.

Recite nešto o sebi, o svojemu sudjelovanju u hrvatskoj vojsci za vrijeme NDH - upitali smo ga ponovno.

M.L.: Najsigurnije sam se osjećao kad sam bio vojnik hrvatske vojske. Mislim da se moja postrojba zvala PRVA UDARNA HRVATSKA DIVIZIJA, a moj zapovjednik je bio Šimunović, dok su zapovjednici satnije bili **Marijan Cerovac** i **Stjepan Rončević**.

Kako je bilo dalje, priupitili smo ga i potaknuli na daljnji razgovor:

M.L.: Bili smo smješteni u Zagrebu, u vojarni kod tržnice. Dobro se sjećam žestokog okršaja kod Sv. Ivana Zeline, gdje smo izgubili oko 50 momaka. Napali su nas ušljivci (partizani). Za njih nemam ljepšeg imena, a tada je satnjom zapovjedao Marijan Cerovac, po činu poručnik. Kroz cijeli rat vrlo

Hrvatski legionar

malо sam navraćao kući u Ljubač.

Što je bilo dalje, čega se još sjećate?

M.L.: Sredinom 1943. godine, moja je postrojba upućena na rusku frontu, a meni je bila izuzetna čast da se okušam s boljševicima. Zapovjednik mi je bio **Petar Jerbić**, a ja sam bio narednik po činu te sam vršio dužnost tekliča. Djelovali smo na području Templov - aerodrom, Kijevo Galicija i oko rijeke Volge. Na njemačkoj vojnoj odori nosili smo hrvatska obilježja. Nakon 14 mjeseci ruske fronte vratio sam se u Hrvatsku, točnije u Zagreb. Ubrzo smo se počeli povlačiti iz Hrvatske zbog potpisane kapitulacije našeg saveznika, kako mi tako i civili, jer partizanskoj bandi nije nitko vjerovao. Od Zagreba prema Bleiburgu s nama su išli i civili. Kroz taj put imali smo nekoliko žešćih okršaja s šumskim razbojnicima i na kraju stigli na Bleiburško polje. Tu je bilo mnoštvo naroda, nas vojske te civila, djece, staraca. Svi su mislili da su spašeni, ali tad je tek počela patnja Hrvata mučenika.

Što ste dalje događalo?

M.L.: Hrvatska vojska je razoružana, krenula je na put patnje. Mnogi su ostali mrtvi na tom polju, velik dio završio po rovovima, jamama i rijekama kroz Sloveniju. Sa mnom su bili Gajo Beretin, **Marijan Zrilić**, **Marijan Škara**, **Slavko Zubčić** iz Pridrage, **Mile Poljak** iz Suhovara, **Niko Ukalović** iz Suhovara. Potom nas vode, gone kao stoku, gladne i žedne, mlate, ubijaju, a iznemogle ubijaju na licu mjesta. Put vodi dalje: Dravograd, Maribor, Varaždin, Varaždinske Toplice, pa prema Koprivnici i sve do Virovitice. Vidio sam da je mog kolegu, narednika **Imbru Goluba** ubio neki partizan. U Virovitici smo razdvjeni. Neki su pobijeni, neki su produljili dalje, kao što su moje kolege Marijan, Danijel i Gajo. Marijan i Danijel su ubijeni u Šidu, a Gajo se vratio (kao što sam prije rekao, živi u Radovinu). Ja sam osuđen na manju kaznu s prisilnim radom, nakon hvatanja u vlastitom domu. Kaznu sam odslužio u Topolovcu.

U progonima Hrvata najviše su se isticali Ljubčani: B. T., Š. B., B. D., G. D., G. M., M. D. i D. D., koji je bio jedan od organizatora napada na župni ured u Poljicima, a svećenik je tada bio don **Krste Jelenić**.

Što znate dalje o partizanskim zločinima?

M.L.: D. je kriv i za smrt jednog seljaka iz Jovića, a zvao se **Šime Proroković** (zvan Purenta). Bilo je to ovako. Purenta je dovezao mlivo u mlin Duševića, na križanju putova Zadar-Ražanac-Visočane-Vrsi. Bio je sa zaprežnim kolima, upregnutim volovima. D. D. ga je namjerno zadržavao do večernjih sati. Purenta je ubijen na putu od mлина prema Visočanima, a njegova imovina je opljačkana. Počinitelji su bili partizani, njihovi tzv. terenci. Suradnici D. D.-a su bili P. D., N. M., A. Ž. te Š. M.

U napadu na svećenika bilo je poznatih osoba kao što su tzv. terenci: N. P., S. V., Š. M., A. Ž. i neki K., koji su u tom zločinu uporabili svoj alat (bat, čuskiju, polugu). Bilo je još tih "bisera" u našem selu, a ovo moram reći. Drug N. T. je stavio rogove i mješinu na crkvena vrata. To je bilo u mjesecu rujnu 1946. godine.

Možete li nam nešto više reći o svome robijanju.

M.L.: Prvi put sam robijao u Topolovcu, a kasnije, od 1950. do 1957. u Lepoglavi. Ali su nas vodili i na druga gradilišta, kako im je bila potrebna radna snaga. Tako smo prisilno vođeni u gradnju Novog Beograda, bio sam na gradnji Titovih

vila u Brijunima, na Golom otoku i drugdje.

Kako su postupali s vama?

M.L.: Možeš samo zamisliti. Težak rad. Sve se radilo na rukama. Često i u vodi. Hrana slaba. Katkada samo gorak čaj i komad tvrdog kruha. To je bilo za cijeli dan napornoga i teškog rada. Spavali smo u barakama. Na podu. Katkada malo slame, kakva deka i ništa više. Na zemlji. Ali izdržalo se. Samo čovjek može izdržati sve te strahote, glad, studen i težak rad. To treba doživjeti. Onaj tko to nije prošao, ne zna što je život.

Kad ste odrobjiali svoje, za vrijeme zločinačke komunističke vlasti, kako su se prema Vama odnosili?

M.L.: Nisam imao nikakvih prava, kao ni moja djeca i unuci. Bili smo obilježeni. Ni kredita, ni ikakve pomoći. Sve što sam stekao, stekao sam svojim rukama, obrađujući svoju zemlju. Ona me je prehranila. I moj trud.

Kako ste doživjeli stvaranje hrvatske države, to je bio i vaš san?

M.L.: Jest. Tko sretniji od mene? Kao da sam se ponovno rodio. Što rodio, preporodio! Moja patnja nije bila uza lud. •

Prigodne poštanske marke za hrvatske legionare

MENTICID U KAZNENO-POPRAVNOM DOMU STARA GRADIŠKA (II.)

Politički zatvorenici koji su bili u prvoj odjelu, radili su na „isušivanju“ Lonjskog polja. Na tim teškim i isrcpljujućim zemljanim radovima radile su i političke zatvorenice. Zatvorenici su svakoga jutra odlazili uz jaku stražu, uključujući i konjicu, na Lonjsko polje i u sumrak su se vraćali. Kad su otpočele jesenske kiše i spuštanje guste magle, „isušivanje“ je obustavljeno. Zato su zatvorenici premješteni iz prvoga odjela u Staroj Gradiški u barake uzduž nedovršenih dionica auto-ceste («autoputax») Zagreb – Beograd, na kojima je „dobrovoljno“ i besplatno *kulučila* „narodna omladina“. Nakon što su oni otisli dovršavati dionice na auto-cesti, mi smo krajem studenoga 1949. premješteni iz drugoga u prvi odjel. Naša je skupina i nakon te selidbe uvrštena među križare.

Promjena režima nakon Rezolucije Informbiroa

Tko je čitao povijest komunističkih partija u zemljama u kojima je bio njihov režim, a koju su dijelom pisali i razočarani komunisti, tomu je poznato kako su se oni međusobno obračunavali u unutarnjim frakcijskim borbama, te kako su prolazili oni koji su pripadali poraženoj frakciji. U redovima KPJ poznati su obračuni s hebrangovcima, đilasovcima i „nacionalistima“ za vrijeme Hrvatskoga proljeća, a svakako je najpoznatija frakcija stvarnih i navodnih informbirovaca. Kad su oni počeli stizati u Staru Gradišku, dotadašnji rigozni postupci s nama potpuno su se promijenili.

Bila nam je dopuštena čak i jednosatna slobodna šetnja i mogli smo razgovarati sa svećenicima, što je do tada bilo strogo zabranjeno. Kažnjavano je s 14 dana samicе u okovima i tri mjeseca zabrane primanja pošte, paketa i posjeta. Kad nije bilo zabrane, imali smo pravo dobiti paket s hranom jednom mjesечно, kao i pravo na jedan posjet mjesечно u trajanju od 15 minuta. Imali smo pravo svakoga mjeseca primiti i poslati dopisnicu, najprije s 4 redka, a poslije s 8 redaka, ali tekst nije smio biti „dvosmislen“. Nakon što je do-

Piše:

Drago SUDAR

tad vrlo strogi režim iznenada popustio, mi smo u trećem odjelu prevozili zemlju s jednog mjesta na drugo i zatim natrag, a svećenici su orezivali i zalijevali rajčice te su nedaleko od bunara uvijek imali pripremljene cigarete i komade kruha, pa su ih davali onima koji bi ih za njih upitali. Inače strogi stražari u promijenjenim su okolnostima to gledali neizainteresirano. Kako cesta iz trećega odjela vodi jednim krakom u prvi, a drugim u drugi odjel,

Aleksandar Ranković

imali smo prigodu gledati kamione koji su sa željezničkog kolodvora dovozili uhićene informbirovce, provozili ih kroz treći i odvozili u drugi odjel. Kako nije bilo dovoljno kamiona pokrivenih ceradom, vozili su ih i u otvorenim. Sjedili su na podu kamiona, držali ruke na zatiljku i sagnutom glavom gledali u pod, a knojevci su stajali naslonjeni u prednjem dijelu kamiona te držali kratke ruske strojopuške (automate) uperene u njih. Informbirovce su čuvali knojevci, a za njihov „preodgoj“ bio je zadužen KOS. Većina ih je bila u

vojničkim časničkim odorama, bez činova i vojnog znakovlja.

Nakon stanovitoga vremena počela je do nas dopirati sve češća i sve glasnija gatama iz drugog odjela, povici protiv izadžjnika i klicanje: „Tito-Partija, Tito-Partija“. Nenavikli na klicanje političkih zatvorenika svojim progoniteljima, nismo mogli shvatiti zašto to čine, ni što se to zapravo događa. Jednoga dana vozili smo u kolicima opeku i vrećice cementa u drugi odjel i opazili dotad nezamisliv prizor. Iako je zapovjedeno da moramo gledati samo preda se i da se ne smijemo okretati lijevo ni desno, vidjeli smo informbirovce kako u pognutu položaju traže u velikom dvorištu kamenje kojega nema, a na tome ih prividno laganom poslu nadziru „drugovi“ zatvorenici, a ne knojevci. Poslije smo doznali da su nadziratelji bili „revidirci“, a nadzirani - oni koji nisu „revidirali stav“. Ti su „revidirci“, kad su informbirovci premještani na Goli otok, postavljeni u „špalir“, kroz koji su morali prolaziti novi zatvorenici, također informbirovci. Dok su tuda prolazili, njihovi su ih donedavni „drugovi“, po nalogu vladajućih „drugova“, nemilosrdno udarali štapovima.

Djelotvornost metode „revidiranja stava“

Koliko mi je poznato, u nijednoj dosad objavljenoj knjizi o logorima i kazneno-popravnim domovima u Sovjetskom Savezu nije spomenuto odnosno obrađeno „revidiranje stava“. Kao vjeran oponašatelj svega što se u toj višenacionalnoj državi zbivalo, vrh KPJ ubjiao je svoje političke i ideološke protivnike glađu, teškim isrcpljujućim radovima, užasnim higijenskim uvjetima, u kojima je vladala tuberkuloza, ali se „revidiranje stava“ pokazalo daleko uspešnijim.

Najprije je iskušano na informbirovциma u Staroj Gradiški, a zatim na ostalim političkim zatvorenicima u svim jugoslavenskim kazneno-popravnim domovima. Stvarano je opće nepovjerenje među zatvorenicima, kad je u tako stvorenom oz-

račju u potpunoj duhovnoj osamljenosti bilo najpotrebniye.

Moguće je da su bili u pravu oni zatvorenici koji su tvrdili da je ta „preodgojna“ metoda izum vrha KPJ. Naime, **Josip Broz Tito, Milovan Đilas, Edvard Kardelj, Aleksandar Ranković, Moša Pijade** i drugi, među kojima se Broz kasnije uspio uzdignuti u red desetorice najvećih ubojica u povijesti, bili su zajedno s hrvatskim nacionalistima u zatvorima Kraljevine Jugoslavije. Oni su u tim zatvorima imali „kružoke“, u kojima su držana politička, ideološka, organizacijska, diverzantska i infiltracijska predavanja i „diskusije“. Zato su poslije govorili i pisali, kako su ti zatvori bili njihova najbolja škola u kojoj su školovani njihovi „kadrovi“. Svojom su zavodljivom teorijom uspjeli predobiti u svoje redove i nekoliko hrvatskih nacionalista (ustaša), sudionika u Velebitskom ustanku 1932. – **Šimu Balenu, Jerku Sudaru, Milu (Mišku) Došenu** i još njih nekoliko, te tako neke infiltrirati u redove HSS-a, dok su neki ostali među nacionalistima. Infiltracijom u protivničke organizacije postigli su najbolje uspjehe u Drugome svjetskom ratu, u kojem su, koristeći obraćune među velikim silama, organizirali i predvodili partizanski pokret s ciljem da dođu na vlast i uvedu svoju čeličnu diktaturu.

U drugoj polovici 1950., dok su još informbirovci bili u Staroj Gradiški, dobio je pomoćnik „upravnika“ i šef Udbe **Nikola Cimeša** „direktivu“ od svojih prepostavljenih, da izabere oko stotinu političkih zatvorenika od kojih nitko ne će biti na popisu za „pomilovanje“ uoči Nove godine, a koji će po kazni biti poslani u raške rudnike u Istri. Takva je „direktiva“ poslana i u Lepoglavu. Kako je u tim skupinama bilo dosta intelektualaca, domobranskih časnika, namještenika u državnoj upravi NDH, naša se skupina iz Gospića, u kojoj je najmlađi u vrijeme uhićenja imao 16 godina, nije po naobrazbi, dobi i po životnom iskustvu u to uklapala. Ipak smo u tu skupinu uključeni, što je imalo dobru i lošu stranu. Dopali smo u prvorazredno društvo i, istodobno kao i oni, bili izvrgnuti „preodgajajućim“ pritiscima, uključujući i teške radove u rudnicima.

Logor je bio u malome rudarskom mjestu – Strmcu. Jedni su radili u rudniku Strmac, a drugi, nakon spuštanja dizalom u taj rudnik, odvoženi su u vagonićima za prijevoz ugljena uskom željeznicom do dizala podlabinskoga rudnika, kojim su spuštani dublje u taj rudnik. Putovanje i radno vrijeme trajalo je 12 sati. Ne sjećam se nadnevka kad su intelektualci i domobranski časnici 1951. otišli u Mitrovicu. Nakon vrlo kratkog vremena provedena u Mitrovici vraćeni su u Staru Gradišku i Lepoglavu.

«Argentinci» i rezolucija za izručenje Pavelića i Artukovića

U to vrijeme u Staroj Gradiški više nisu bili informbirovci, a iz Beograda je stigla „Rezolucija“ kojom je zahtijevano izručenje dr. Ante Pavelića iz Argentine i dr. Andrije Artukovića iz SAD-a. Iako nije poznat slučaj da se tako nešto zahtijevalo od političkih zatvorenika, bez obzira o komu se radilo, prema dobivenoj „direktivi“ to su najprije trebali potpisati intelektualci koji su među ostalim zatvorenicima svojim vladanjem i uzoritim držanjem bili poštivani i imali veliki ugled. Među njima su u pravaškoj (nacionalističkoj) skupini bili prof. Grga Pejnović, prof. Ivan Kordić, dr. Bruno Nardelli, Stanko Polak, Kornelio Filipi, Jerko Artuković i još neki, a od poznatijih pripadnika HSS-a dr. Mladen Hikec, ing. Ivo Štefanac, Edo Štefanac, narodni zastupnik HSS-a Toma Baburić, ing. Ostojčić i još njih nekoliko.

Kada je zatraženo od prof. Pejnovića da to potpiše, on je rekao da je osuđen na 15 godina zatvora zbog svoga uvjerenja, da je kažnjen gubitkom svih građanskih prava, pa dok to bude na snazi, ne će potpisivati nikakav javni akt. Na žučljivu upadici šefa Udbe Nikole Cimeše, da su takvi idejno pripremali Jasenovac, prof. Pejnović je uzvratio da su i drugi imali Jasenovce i da ih on sve jednakosuođuje. Prof. Kordić je kazao kako je on za vrijeme NDH predavao na Sveučilištu i da je bila zaposlena i njegova supruga, a kad su partizani ušli u Zagreb, njega su zatvorili, ženu otpustili s posla i izbacili ju zajedno s djecom na ulicu. Sličnim obrazloženjima „Rezoluciju“ su odbili potpisati dr. Nardelli, Stanko Polak, Kornelio Filipi, Jerko Artuković i ostali.

Pobješnjeli Cimeša i njegova svita mislili su da će „Rezoluciju“ potpisati dr. Hikec i ostali poznatiji haesesovci, među kojima je bio **Ivan Bernardić**, koji je i za vrijeme NDH bio pritvoren, a ing. Štefanac bio je s **Božidarom Magovcem** u partizanima. Znajući da se oni nisu slagali s ustaškim režimom i da su neki među njima čak bili i protiv NDH, na što ih je Cimeša i „podsjetio“, bio je zapanjen njihovim odgovorima. Kao po dogovoru, oni su izjavljivali kako o tomu tko jest, a tko nije ratni zločinac, može odlučiti jedino Hrvatski sabor – izabran na slobodnim višestrančkim izborima.

Kako poslije toga ni velika većina ostalih zatvorenika to nije htjela potpisati, skupina „najokorjelijih“ je odvojena i smještena u posebne prostorije, a na vrata tih prostorija stavljen je natpis „**Argentinci**“.

Svakoj osobi zdravog (raz)uma bilo je jasno da „Rezolucija“, koja bi u takvom okruženju i u takvim okolnostima eventualno bila potpisana, ne će izaći nikamo izvan starogradiških zidina. Ona je bila samo uvod, pokus za pritisak za „revidiranje stava“, iskušan na dojučerašnjim „drugovima“ i „suborcima“ onih koji su je u Beogradu osmislili i sročili. Iako su se neki i među tim njihovim „drugovima“ i „suborcima“ pokazali upornima, odbijali su „revidirati se“ i tako postati „novi ljudi“. Ipak je njima bilo lakše. Nije bio problem odreći se onoga što nikad nisu bili, i postati marksistima i lenjinistima, što su oni i do tada bili i u što su čvrsto vjerovali, dok će to s uvjerenim ideološkim protivnicima ići teže, poglavito onima čije je zidanje duhovne zgrade bilo završeno.

Iako je nakon odbijanja velikoga broja zatvorenika da potpišu „Rezoluciju“ bilo očito da s radi o tvrđem orahu nego što se očekivalo, ipak su u međuvremenu za to pripremljene „ekipe“ uspjеле ostvariti početne uspjehe. Uvjeravanjem i prijetnjama kako se ionako sve znade i kako će oni koji to ne potpišu ponovno ići na sud i dobiti nove zatvorske kazne na temelju onoga što su sa svojim istomišljenicima i prijateljima razgovarali, prošlo im je za rukom slomiti njihov otpor i pripremiti ih za scenarij koji će se najprije

odigrati na dvorištu drugoga odjela, a zatim u novoj velikoj kinodvorani.

Kad je sve bilo pripremljeno, „Argentinci“ su izvedeni na dvorište, a pokraj njih je zaigrano „kozaračko kolo“. U tom su kolu vjerljivo prvi put u svom životu bili još sramežljivi potpisnici „Rezolucije“ zajedno s bivšim komunističkim dužnostnicima osuđenima za kriminal, ili kako se to u njihovom slučaju službeno nazivalo: za povredu službene dužnosti. Oni su započinjali pjesme iz partizanske „epopeje“, među kojima i onu: „Padaj kišo, krv operi, kud prolaze proleteri!“ i na kraju onu noviju, prilagođenu trenutku: „To su oni što su krivi, robovat će dok su živi!“

Nakon toga priredba je priredba u kino-dvorani. Potpisnici „Rezolucije“ stajali su na pozornici i prozivali „kolovođe“, među kojima je bilo i njihovih prijatelja. Govorili su kako su „kolovođe“ i oni koji ih i dalje „slijede i slušaju“ poznati „narodni neprijatelji“, kako su i u njihovoj naznačnosti nepovoljno govorili o sadašnjicima i njezinim „rukovodiocima“, što su i oni, pod njihovim utjecajem, činili dok nisu došli do novih spoznaja, što otvoreno priznaju. Kad je priredba završena, iz kino-dvorane odvedeni su ravno u samice – u trogodišnju strogu izolaciju, dr. Bruno Nardelli, Jerko Artuković, **fra Mamerto Margetić**, Kornelio Filipi, **Ante Prlić**, karlovački gradonačelnik u NDH **Hauptfeld, dr. Ilk** i još njih nekoliko.

Mi, koji smo u to vrijeme još bili u logoru Strmac u Istri, ništa o tomu nismo znali dok nam to kasnije nisu ispričavali prof. Pejnović i ostali koji su to proživiljavali. Kako je u vrijeme našega odlaska u Istru u Staroj Gradiški bilo podnošljivo, mogli smo čak ići jedni drugima u sobe, začudili smo se kad smo negdje iza podne početkom svibnja 1952. stigli u dvorište drugoga odjela. Mislili smo kako ćemo u dvorištu vidjeti poznate i s njima moći (po)razgovarati, ali je, protivno našemu očekivanju, u odjelu vladala grobna tišina, kao da u njemu nema nikoga. Dok smo tako stajali i čekali stražara da nas odvede u prostoriju u kojoj ćemo boraviti, opazili smo zatvorenika koji se zvao **Kovač**, koji je bio osuđen za kriminal, koji je radio u kuhinji i bio je s političkim zatvorenicima u korektnim odnosima. Išao je u smjeru

Veselin Bulatović, upravitelj Golog otoka i general UDB-e Jovo Kapičić, šef jugoslavenskoga logorskog sustava

bolnice, a kad ga je jedan od nas upitao „kako si, prijatelju“, samo je stavio prst na usta, dao nam znak da ne smije govoriti i produžio svojim putom.

Desetak minuta nakon toga „susreta“ pojavio se stražar i nabusito nam zapovjedio da idemo za njim, što je bio postupak suprotan onomu kad su dolazili informirovci. Doveo nas je do sobe broj 10, rekao sobnom starješini da nas rasporedi na slobodne ležajeve, zaključao vrata i otišao. Iako je još bio dan, u sobi je bilo dosta mračno, jer su na prozoru bile „šalaporce“ iznad kojih je bio otvor za ulazak zraka koji je u prenatrpanoj prostoriji bio zagušljiv i bila je teško podnošljiva vrućina. U toj je sobi bilo dosta poznatih: **Mate Šaravanja, Jozo Dugandžić, Pero Sužnjević**, narodni zastupnik HSS-a Tomo Baburić i drugi. Od njih smo doznali da u Staroj Gradiški ima nekoliko vrsta izolacija i da sobe broj 9 i 10 spadaju u skupnu izolaciju, da su svi u njima kažnjeni zabranom primanja pošte, paketa i posjeta, da nemaju pravo ići u kantinu, da je strogo zabranjeno na dvorištu razgovarati sa zatvorenicima iz drugih soba, da posebno idu ujutro na tzv. mrtvu šetnju, te da svi oni koji nisu sakat, rade u „prijevoznoj“ (disciplinskom) u koju ćemo ujutro i mi biti uključeni.

(nastaviti će se)

NAŠA KUĆA

ruši se
stara kuća
kao da je
od pruća

ruši se kuća
za nova svanuća

al' diže se
iznova nova
ona
iz naših snova

ta kuća
poput gnijezda
narast će
sve do zvijezda

ta kuća
naša sreća
jer je
i od srca veća

Mario BILIĆ

U NAS

U nas
nek padne
vizir
sa lica.

Rijeći
nek lete
sa jatom
ptica.

Ružični oblak
vjetar goni
i nosi...
pučinom
neba
juri...

i –

Prkos ! -

Višnja SEVER

IZ HRVATSKE IZBJEGLIČKE KRONIKE: OTMICA ZATVORENIKA IZ TALIJANSKE TAMNICE U FERMU – SPAŠAVANJE IZ ENGLESKE TAMNICE «REGINA ELENA» U RIMU (I.)

Mnoge događaje iz naših tragičnih izbjegličkih dana zasulo je vrijeme i o njima se nikada više ne će ništa znati. Ova kronika nije ni kaplja u moru onih žalosnih zbivanja, i sigurno bi pala u zaborav, da me mnogi nisu poticali, da je zabilježim i objavim.

Bila sam svjedok onih događaja i desna ruka protagonistima ove kronike te, prema tome, i najpozvanija osoba, da je iznesem u javnost.

Ova je kronika odraz duha i dokaz odvažnosti naših vojnika u borbi za «hrvatsku stvar» i njihova nadljudskog napora, da pomognu onima, koje su Englezi okrutno i neljudski otpremali na jugoslavenska stratišta.

Otmica zatvorenika iz talijanske tamnice u Fermu

Nađoh se pred glavnim ulazom logora u času, kad je prof. Crljen iz njega izlazio u djeep-u Crvenog Križa, praćen, s jedne strane, zapovjednikom logora, a s druge, njegovim pobočnikom. Svi prisutni, koji su ga tako vidjeli, bili su uvjereni, da je toga časa zauvijek napustio logor.

Bila je subota poslije podne, 6. srpnja 1946. Komisija za popisivanje pripadnika logora bila je već završila svoj posao i pred nekoliko dana napustila logor. Logoraši su živjeli jedan od onih sretnih dana, kad se pred logorskom poslovnicom nije vidjelo engleskih djeepova, njihove vojne policije ni članova komisije. Nakon nekoliko sedmica živčane napetosti, neprospavanih noći, punih straha i móre, ova je subota

Piše:

Anka RUKAVINA

izgledala mirna i vedra. Ljudi su se pomalo smirivali, lakše disali. Pa čak i oni, koji su se skrivali po obližnjim vinogradima i grmlju, usudili su se ući u logor. Završavali su se svakodnevni logorski poslovi, ljudi su izlazili iz radionica, djeca iz male škole, i u produženim sjenama nastambi tražili svježinu skore večeri.

Od ceste prema potoku nizali su se u dva reda visoki prostrani galponi nekadašnje tvornice duhana, preuređeni za nastambe logoraša. Sav unutarnji prostor bio je razdijeljen platnom u «paravane»

od nekoliko četvornih metara, visine dva i pol. Pitanje mjesta i prostora nije silazilo s dnevnog reda, i u nekim od tih nastambi bilo je smješteno po nekoliko stotina osoba.

Zapovjednik logora bio je major White. Vojnik, uvijek u službenoj odori. Nikad smiješka, ni ljubaznog pogleda na licu tog čovjeka. Izgledalo je, da nikoga oko sebe nije vidi, s pogledom uvijek daleko pred sobom. Major White nije vodio računa o tome kako i u kojoj nastambi je tko smješten, no to mu nije ni trebalo. Komisija je bila uvijek praćena svitom uhoda i doušnika, koji su odavali ljudi i nastambe, u kojima su stanovali.

Toga je poslijepodneva majorova pozornost bila usmjerenja prema nastambi broj 10. Nekoliko je puta prošetao ispred nastambe i na sve prisutne ostavio neugodan dojam. Svi su vjerovali, da se iza toga nešto krije. Bio je, bez sumnje, točno obaviješten, da je u toj nastambi stanovao prof. Crljen, pa je vrebao zgodnu priliku i čas, da mu žrtva padne u klopku. Prof. Crljen nije slutio nikakva zla, a najmanje, da mu se radi o glavi. Naprotiv, iza odlaska Komisije osjećao se je izvan svake opasnosti. Bio je uvjeren, da je sretno riješio pitanje boravka u logoru, njegovo životno pitanje, jer daleko od skupine i logora bio je u njegovim prilikama nemoguć opstanak.

Sjedio je pred nastambom, skoncentriran nad partijom šaha, kad mu je prišao major White i pozvao ga «na čas» u poslovnicu logora. Bio je u kratkim hlačama, nanulama i bez

Danijel Crljen

košulje. Želio se je obući, a prije svega, obavijestiti **Đurđicu**, svoju ženu. No, major White je rekao, da se radi o «just a minute», i da nije potrebno da se oblači. Prof. Crljen je pomislio, da je i opet nešto u vezi s nedavnim popisivanjem logoraša. Za vrijeme djelovanja Komisije neki su ljudi bili po više puta pozivani u poslovnicu logora, da po ne znam koji put izvijeste o svemu, što je Komisiju zanimalo od njihova rođenja do dolaska u logor. Prof. Crljen je bio uvjeren, da je dobro prošao kroz rešetanja Komisije i da nije bilo sumnje u točnost njegovih podataka.

Na putu prema poslovnicu slijedio ih je pogled svih prisutnih. Iza njih je ostao nemir, zasićen strahom i zlim slutnjama.

Iza ugla poslovnice stajao je djeep Crvenog Križa, koji je služio za dnevne potrebe logora. Kad je major White ušao s prof. Crljenom u poslovnicu, djeep je zakrenuo iza ugla zgrade i zaustavio se pred njenim ulazom.

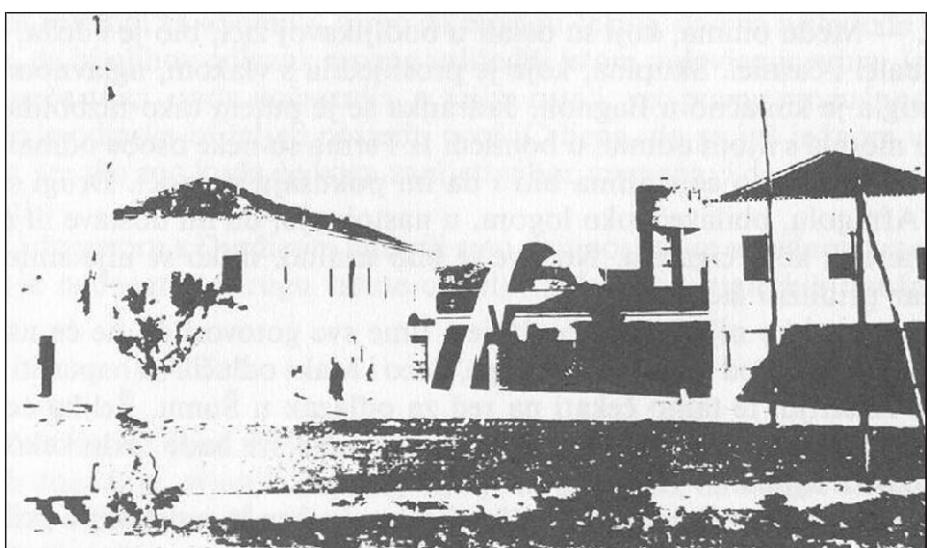
U poslovnici se je u istinu radilo o «just a minute». U prisustvu svoga pobočnika sargent, rekao je major White: «Obaviješten sam, da ste Vi ustaški pukovnik Daniel Crljen i dobio sam nalog, da Vas uhitim». U roku od pola minute nalazio se je prof. Crljen u djeepu Crvenog Križa, između majora i njegova sargenta. Teška, željezna logorska vrata čekala su širom otvorena, djeep je izjurio iz logora i zakrenuo prema gradu Fermo. Prof. Crljen je uhićen i odveden iz logora u roku od nekoliko minuta. Pred nastambama i na trgu »Javnog mišljenja«, ljudi su stajali u skupinama ili šetali. Samo su oni primijetili o čemu se radi, koji su bili u neposrednoj blizini poslovnice ili glavnog ulaza, no, vijest je prostrujala logorom u trenu oka.

Dva mlada ustaška časnika, dva brata, **Iva i Joža Vidović**, stajali su pred nastambom broj 10, kada je major White odveo prof. Crljena. Slijedili su ih prema poslovnicu, znajući, da je poziv u «office» uvijek važan događaj za svakog logoraša. Tako se kroji i prekraja sudbina svih. Vidjevši ga u djeepu između majora i sargenta, bilo im je jasno što se je dogodilo. Prva misao, koja im je toga časa sinula glavom, bila je slijediti djeep, jedini na-

čin, da nešto doznađu o neposrednoj sudbini uhićenika. Bili su odlučni i brzi, i jedva je djeep nestao iza vrata logora i zamaknuo iza prvoga zavoja na cesti, bili su već izvan logorske ograde. Da bi izbjegli bilo kakvu kontrolu na glavnem ulazu ili na cesti, na protivnoj strani logora, tamo prema potoku, preskočili su ogradu logora te kroz njive i vinograde usmjerili prema Fermu. Fermo se skupio oko vrha jednog apeninskog obronka i cesta se od logora uspinje k njemu u mnogim zavojima i okukama, zatim se spušta niz obronke Apenina prema jadranskoj obali, prema gradu Porto San Giorgio. Idući cestom, udaljenost je nekoliko kilometara, no pri-

Fermo vlak u pravcu Porto San Giorgio i Ancona.

Uskim vijugavim ulicama stigli su u Fermo do Piazza Maggiore. Tu je središte grada, stjecište trgovine i svake aktivnosti grada i okolice. Pedesetak metara uzbrdo, u ulici, što se strmo uspinje prema vrhu brda i grada, ističe se zgrada karabinjerske postaje. Piazza je u to doba vrlo posjećena i živa, što im omogućuje, da se nezapaženi približe postaji. Ne znaju što ih tamo može dočekati, a ne bi bilo uputno, da bilo tko od Engleza, a osobito major White, primijeti njihovu prisutnost. Iznenadili su se našavši postaju zatvorenu i

Glavni ulaz u logor Fermo

jemim putem mogu se izbjegići mnogi zavoji i udaljenost znatno skratiti. Oni su krenuli uzbrdo u ravnoj liniji prema gradu, promičući kroz vinograde i maslinike, svom snagom i brzinom svojih dvadesetih godina.

U Fermu nije bilo engleske policijske ispostave, pa su predpostavlјali, da će djeep s uhićenikom proslijediti prema Porto San Giorgio. No, činilo im se je također, da je djeep premalo osiguran za daljnje putovanje. Nije bilo isključeno, da je major želio – zbog panike u logoru – odstraniti prof. C. neprimjetno i brzo, da ga onda u Fermo preda jačem policijskom odredu. Najprikladnije mjesto za taj podhvat je mjesna karabinjerska postaja. Tamo će tražiti prve informacije, a zatim proslijediti prema Porto San Giorgio. Upravo – nekako u to doba – prolazi kroz

stražarnicu pred postajom praznu. Nije bilo jačih redarstvenih odreda, vojnih kola, ni bilo čega, što bi odavalio neki izvanredni događaj. No, zatvorena postaja i stražar, iza zatvorenih vrata, dok je još sunce nad horizontom, odavali su oprez neobičan u svakodnevnoj karabinjerskoj praksi. Razgovarali su sa stražarom kroz okno, prepleteno čeličnom žicom, dok su vrata uporno ostala zatvorena. «Pochi minuti fa» – pred kratko vrijeme – rekao im je stražar – zapovjednik logora predao im je jednog uhićenika, ali ga nitko ne može vidjeti, ni s njim razgovarati. Bio je odrešit i kratak, imao je – bez sumnje – nalog ne davati nikakve informacije. Oni su bili uporni u nastojanju, da bilo što doznađu o sudbini uhićenika; zašto je tu u njihovoj postaji, dokle će ostati kod njih, na kakvom je mjestu, među kakvima ljudima.

Oni bi ga željeli posjetiti samo na par minuta, toliko da ga pozdrave; on je bio njihov profesor, a oni već sutra odlaze iz Ferma, itd. Bila im je svrha dobiti što više podataka o prilikama, u kojima se nalazi, i mogućnostima, da se za njega nešto učini. Stražar o svemu tome nije ništa znao. Konačno se je pojavio sargent i prekinuo ovo natezanje. Razjasnio im je, da uhićenje nije stvar njihova, nego engleske policije. Uhićenik, da je tu samo privremeno i Englezi mogu doći po njega još noćas, sutra ili prekosutra. Imaju strogi nalog, da nikoga k njemu ne puste, i ako ga oni žele posjetiti, moraju doći s dozvolom zapovjednika logora. Shvatili su bezizglednost situacije prof. Crljena. Noćas, sutra ili prekosutra, kad ga Englezi odvedu, njegova je sudbina zapečaćena. Činjenica, da je još u Fermu, na dohvatu ruke od logora i da tu može ostati još koji dan, jedini je i vrlo slab tračak nade, koji ga još veže sa životom. Vratili su se u logor umorni i potišteni. Već je bilo zavřeno dijelenje večernjeg obroka, hvatao se prvi mrak.

Durdica, žena prof. Crljena, nije bila prisutna, kad su joj muž odveli. Na vijest o uhićenju otisla je u poslovnicu logora i u predsoblu čekala, dok se major nije vratio u logor. Molila ga je, da je primi i razjasni što joj je s mužem, zašto je odvenjen i što će biti s njim. Major joj je odgovorio preko gospođe, koja je bila tumač za engleski jezik. Odgovor je bio kratak i upućen više cijelom logoru nego njoj: – «Neka budu zadovoljni, da je samo on!» Tek onda, kad su se braća Vidović vratili iz Ferma, doznala je gdje joj se nalazi muž. Za majora Whitea bio je slučaj Crljen zaključen i skinut s dnevnom reda. U logoru ih je bilo malo, koji nisu bili istog uvjerenja.

Spuštala se je noć zasićena nervozom i strahom. Mnogi su tražili sklonište u grmlju oko potoka; drugi u svojim paravanimi više bdjeli, nego spavalii u tjeskobnoj neizvjesnosti, jer tko zna, u kojem času može logor planuti u svjetlu bezbroj reflektora, uz štropot tankova i šklijocanje strojnica. Paravan braće Vidović postao je te noći «glavni stožer», u kojem se je vijećalo do u kasnu noć. Nastambo broj 14, ili vojnička soba, bila je

posebno uzbudjena. Što časnika, dočasnika, vojničara i mornara, bilo ih je nekoliko stotina, među njima skupina čarkara bila je već u svojstvu izvidnice, na putu prema Fermu.

Đurđica je znala, da joj je uzalud tražiti od majora dozvolu, da posjeti muža. Odlučila je stoga otici osobno u karabinjersku postaju, u nadi, da će joj karabinjeri – uza svu zabranu – dozvoliti da vidi muža. Prema uputama Ive i Jože Vidović, jedini koji u tom slučaju može odlučiti, jest «il maggiore» ispostave, a on je, najvjerojatnije, u postaji oko osam sati ujutro, vrijeme kad karabinjeri predavaju ili preuzimaju dužnost.

Tu noć sam provela s Đurđicom u njezinu paravanu s namjerom, da je sljedećeg jutra pratim u Fermo. Bila je opsjednuta strahom, da će joj Englezi odvesti muža već iste noći ili rano ujutro, i da ga više neće vidjeti. Izašle smo stoga iz logora, kad je jedva počeo probijati dan i prve zrake sunca zatekle su nas na glavnom trgu grada, na Piazza Maggiore. Grad je još spavao i Piazza i ulice bile su prazne. U pokrajnjim smo ulicama primijetile poznata lica naših čarkara, i njihova nas je prisutnost ohrabrilaa. Bio je to znak, da je uhićenik još tu. Lutale smo amo, tamo, uskim ulicama grada, uvijek na dohvatu karabinjerske postaje. Još je cijelo jutro bilo pred nama. Vrijeme je odmicalo nepodnositivo sporo. Trebala je jedna vječnost, da s crkvenog zvonika otkuca osam sati.

U osam sati stajale smo u predsoblu karabinjerske uredovnica. Il maggiore je već sjedio za svojim radnim stolom. Do njega il sargent, drugi po činu i odgovornosti. Po predsoblu su se vrzli karabinjeri, primali naloge i odlazili na dnevnu dužnost. Il maggiore je imao pune ruke posla i naša prisutnost nije mogla pasti u nezgodnije vrijeme. Prevagujući se s noge na nogu pred njegovim vratima, pratili smo preko dva sata svaki njegov pokret, očekujući, da završi svoje službene poslove. Primio nas je preko volje, pokazavši nam izrazom lica, da mu naša prisutnost nije nimalo ugodna. Bilo mu je odmah jasno odakle i pošto smo došle. Đurđica je nosila pred sobom mrežu – bez sumnje logorska rukotvorina – iz koje su virile slabo ili nikačko spakirane hlače, cipele i košulja, koje

je nosila mužu. Uzalud je nastojala sačuvati hladnokrvnost, njezino bljedilo i drhtanje išlo je «in crescendo». «Nessuno puo visitare al prigioniero!» – rekao je odlučnim glasom il maggiore, prije nego je koja od nas progovorila. Bio je čovjek pedesetih godina. Oštar pogled, snažan, siguran bas, lakonske rečenice prožete energijom, oblikovale su solidnu strukturu njegovu izgledu i autoritetu «de un vero capo». Đurđica nije imala nikakvih iluzija u pogledu sudbine svoga muža. Bila je uvjerenja, da ovo znači njegovu smrt, i nije imala nade u nikakvo oslobođenje. Da još jednom vidi svog muža, prije nego ga odvedu, bio bi, u ovom času, vrhunac njezine sreće. – «Per piacere, signore, io sono la moglie!» – Dok je govorila, drhtala je u cijelom tijelu i cvokotala zubima, kao da je 30 gradi ispod nule. Bila je prava slika očaja. Il maggiore je ostao zapanjen pred ovim neočekivanim prizorom. Prolazile su minute, dok nas je, nepomičan i bez riječi, rentgenizirao svojim oštrim pogledom. – «Qui e lei?» – upitao je mene –. «Sorella, signore, io sono sorella» – odgovorila sam brže bolje. I opet su prolazile duge, tjeskobne minute, dok je kroz sumnje i kolebanja na il maggiorevom licu iskrsnula odluka: – «Bene, cinque minuti, ma non più!» – rekao je sargentu, zatim žurnim korakom napustio zgradu.

U predsoblu je prestao žamor i užurbanost... Karabinjeri su se razišli, bilo po dužnosti, bilo u unutrašnjost zgrade, gdje su bile njihove stambene prostorije. U poslovnicu je radilo nekoliko karabinjera. Il sargent ih je pozvao, da pojačaju strazu pred ulazom, a nas je zatim uveo u onaj dio zgrade, gdje su bile zatvoreničke celije.

Karabinjeri su poznavali logor i skupinu hrvatskih izbjeglica, koji tu na obali potoka Tene sa strepnjom očekuju, na koju će ih stranu svijeta zavitlati tragična izbjeglička sudbina. U više su navrata bili na strazi kao ispomoć engleske vojne policije, prigodom njihovih akcija u logoru. Il sargent je znao, da su oni, koje Englezi ovako odvode, osuđeni na izručenje i da im više nema povratka. I ovaj čovjek, koga po nalogu Engleza čuvaju u svojoj postaji, slijedi – bez sumnje – istu sudbinu. Doveden napola gol i bos, uhvaćen –

očito – iz zasjede, kod ni jednog obroka nije okusio, ni kruha ni vode, ali je molio svećenika, da se ispovijedi.

Il sargent je bio znatno mlađi od majora i u njegovoju otsutnosti jedini, koji je odlučivao, upravljao i bio odgovoran za sve u postaji. On je svojim odobravanjem potaknuo maggiorevu odluku, da nam dozvoli posjet, ali je želio izbjegći svaki dodir s ljudima iz logora i bilo kakav problem s engleskom vojnom policijom. – «Questi ragazzoni, altri, forti, intrepidi» nemaju pristupa u postaju, dok u našem slučaju nije vidio nikakve bojazni. «Povera gente!» – rekao je, dok je povlačio zahrđali zasun na teškim vratima ćelije. Otvorio je ćeliju i pustio nas unutra. Nekoliko je trenutaka stajao pred širom otvorenim vratima, zatim se povukao iz hodnika i ostavio nas same preko pola sata. Bio je vrlo ljubazan, govorio je tiho, imao način ugodan i uglađen, lice mu je odražavalo simpatiju i sućut. Kad smo ga zamolile za još jedan posjet «con la piccola bambina», dozvolio je bez oklijevanja, uputivši nas, da dođemo samo nas dvije, bez ikakve pratnje i u doba, kad je u postaji najmanji promet.

Istoga dana, u tri sata poslije podne, bile smo ponovo u ćeliji, s malom **Jadrankom**, koja je tih dana navršavala svoj dvadeset i treći mjesec. Ostale smo preko jedan sat. Na odlasku, cijela je postaja odzvanjala od Jadranksina plača.

Prof. Crljen je bio više okrenut smrti, nego prema životu. Nije imao nikakve nade u oslobođenje. Kad sam mu rekla, da su čarkari na straži i da vjerojatno nešto namjeravaju, ozbiljno se zamislio i analizao prilike i mogućnosti spasavanja. Nije video izgleda u uspjeh, ali veliki rizik i opasnost za sve u logoru. Svaki pothvat Englezi bi nemilosrdno kaznili, primjenjujući najstrožije sankcije protiv cijelog logora i protiv svih hrvatskih izbjeglica. Na rastanku me je molio, da preporučim svima, koji na njega misle i želete mu dobro, da ne bi učinili kakvu nesmotrenost, koja bi naškodila bilo kome, jer on ne želi nikoga nositi na duši i mirne savjesti doći pred lice Božje. Bio je miran, i njegov je mir prelazio i na Đurđiću. O smrti je govorio kao o oslobođenju: – «samo da uslijedi što prije». Mislio je pri-

tom na sve ono, što ga čeka, kad ga izruče partizanima. Mislio je na sve one jadne ljudske spodobe, koje su prošle njihova mučilišta prije nego su ih izveli u onaj cirkus macabro, što su bili njihovi «narodni sudovi».

Jadranka je – bez sumnje – mnogo pri-donijela, da nam je pristup u postaju karabinjera bio olakšan. Il maggiore i il sargent bili su očevi obitelji, i nisu mogli ostati ravnodušni pred tragedijom ove, koja, eto, već u svome začetku mora nestati. Il sargent je bio očito ganut suzama male Jadranske, koja je htjela iskočiti iz majčina naručja, pružala ruke prema ćeliji i kroz jecaje tepala: «Tatice, tatice, ti si moj život!». U duši ovog plemenitog čovjeka ustuknula je zapovijed engleskog majora pred tragedijom djeteta. Vratile smo se u logor s dozvolom za sljedeći dan i za sve druge dane «fin que lui sta qui».

U logoru je život tekao dalje u znaku majorove izjave: «neka budu zadovoljni, da je samo on». Neki su ljudi, pa i sam prof. C., vjerovali u dobranamjenost Engleza. Iako su izručili i hrvatsku vladu i vojsku, nadali su se, da će zaštiti ostale izbjeglice. Navodili su razumijevanje i simpatiju nekih engleskih ličnosti za hrvatsku stvar, priznanje za organizaciju i kulturno djelovanje logora Fermo, nu, pred zloglasnim imenom **Clissolda** rasplinule su se sve iluzije. Bilo je opće uvjerenje, da prof. Crljena više nema i da svaki pripadnik logora može biti sljedeći na redu. (U Hrvatskoj reviji, god. 37/1987., br. 3 (147) i 4 (148) za rujan odnosno prosinac 1987. objavljen je članak Anke Rukavine o spašavanju hrvatskih zatočenika iz savezničkih logora. Budući da su ti tekstovi hrvatskoj domovinskoj javnosti nepoznati i jedva dostupni, ovdje ćemo ih u nekoliko nastavaka objaviti u cijelosti, bez izmjena i intervencija. Ur.)

(nastaviti će se)

Majkama čiji sinovi padoše za domovinu

Zašto se dio srca

Stavi na ciljnik puške,

Zašto kad smrt progrra

Doziva sebi muške,

A nose srca majki

I srca djevojaka,

Srca prvih ljubavi

I prvih poljubaca,

Srca plišanih meda,

Igračaka što zuje,

A domovina plače,

Podmuklo tenk se čuje,

Mijenjaju se kalendari

A stoje godišnja doba,

Najbolji prijatelj pogine,

Orden na podu groba

Čeka zaspale grudi,

Proloomi se prag

Kad majka suzu pusti

Za sinom čiji jastuk

Miriše na lavandu i dunje,

Nestvaran san o suncu

Ispija pupoljak rijeke

I razori se svemir

Zbog krvi nevinoga?

U zemlji makovi sviknu,

Da krv na sunce niknu.

Fabijan LOVRIĆ

DOKAZI ISTINE S NULTE CRTE OBRANE

(Izudin Bećirčić: Braća po oružju (vlastita naklada, Zenica, 2007.))

Knjiga Izudina Bećirčića *Braća po oružju* (vlastita naklada, Zenica 2007.) nastala je kao posljedica potreba za objavljanjem jednoga istinitog svjedočanstva. Iako se prošle godine kroz medije u Hrvatskoj tvrdilo kako su branitelji popisani i evidentirani, kako je lista branitelja Domovinskog rata u Hrvatskoj potpuna i završena, ipak nije tako.

Izudin Bećirčić je neosporno hrvatski branitelj, o tome govori njegova životna ratna priča ispričana u knjizi *Braća po oružju*. Govore o tome i ratne fotografije pripadnika postrojbe 4. brigade ZNG, kasnije poznate kao 4. udarna gardijska brigada. Borio se na nekoliko mjeseta na južnom bojištu, četiri je puta bio ranjen. Ipak, ni nakon 16 godina poslije tih događaja, hrvatska država Izudinu Bećirčiću ne priznaje ništa, nema ga na popisu hrvatskih branitelja, nije mu priznala ranjavanje ni invaliditet, ne dobiva nikakvu pomoć ni naknadu. Prepustila ga je, neka se snalazi kako zna i umije, dok njegov ratni dossier skuplja prašnu po pretincima hrvatskih ministarstava.

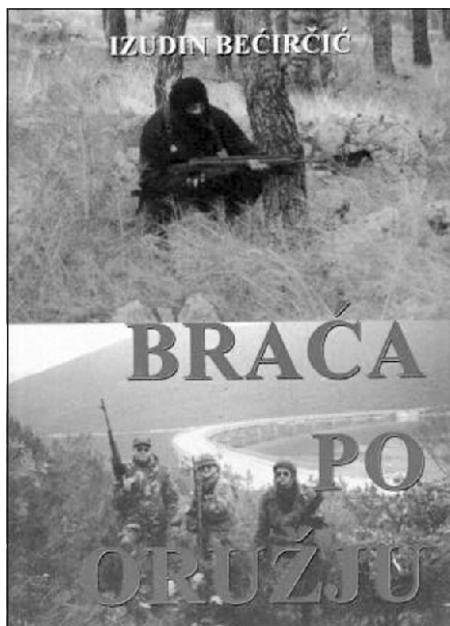
Hrvatski branitelj Izudin Bećirčić danas živi u Zenici, zaboravljen od institucija hrvatskih vlasti, s posljedicama ranjavanja i invaliditeta. Razmišljajući kako prehraniti obitelj, bez primanja i bez stalnog zaposlenja, odlučuje napisati knjigu. Teško je skupio finansijska sredstva za vlastito izdanje s opisom ratnih bitaka, u ime dokazivanja istine, u ime dokazivanja toga kako je branio Hrvatsku. Želi knjigom skrenuti pozornost na okrutnu birokratsku nepravdu. Zar se to može dogoditi u sustavu, koji tvrdi da djeluje po načelima pravne države? Zar se tako hrvatska država zahvaljuje i skrbi o onima koji su je stvarali, koji su svoju krv proliili i život davali za njezinu obranu i slobodu?

Bećirčić je krajem ljeta 1991. živio i radio u Splitu. Knjiga *Braća po oružju* započinje opisom prijave u Zbor narodne garde. Primljen je u izviđačko-diverzantski vod. zajedno s njime primljeni su **Ivana Vuco, Ante Bekan, Robert** s Hvara, **Rambo** (bez imena i prezimena) i **Nebojša Pekušić**. Dogodilo se to krajem ljeta 1991. u Kaštel Sućurcu. Novaci u sastavu 4. brigade upućeni su 1. rujna 1991. na prvi ratni zadatak u Kruševu, zbog obrane

Piše:

Damir BOROVČAK

stanovništva. Pripadnici 4. brigade bili su sastavljeni i od dragovoljaca koji nisu imali vremena za vojnu izobrazbu. To je izvršeno u hodu tijekom zadaća koje su pred njih postavljene. Sve borbene zadaće brigade je izvršavala pod geslom "In hoc signo vinces – U tom znaku pobjeđuješ"! U borbi za slobodu i samostojnost

Naslovna stranica Bećirčićeve knjige

Hrvatske 4. gardijske brigade zabilježila je ukupno 193 poginula pripadnika, a knjiga *Braća po oružju* dio je svjedočanstva jednog od preživjelih iz prvi dana rata za opstojnost Hrvatske. U borbama za Kruševu Bećirčić upoznaje nove suborce, među njima i jednog od poginulih heroja Domovinskog rata, legendarnog zapovjednika diverzanata, Splićanina **Gorana Kliškića**. O tom branitelju i danas se pre malo zna. Bećirčić je upoznao i suborca **Augustina Drnasa** iz Mravinaca kraj Splita, s kojim ostaje prijatelj sve do današnjih dana.

Već na prvom zadatku izviđanja, u neprijateljskoj pozadini, Bećirčić doživljava svoje vatreno krštenje. Blizak susret s četnicima na izviđačkom zadatku, po povratku na prvu obrambenu crtu, opisuje

ovako: »Bože, što li sam uradio? Pa, ja sam ubio. Prvi puta u životu sam pucao i ubio čovjeka.« (str. 20). Kasnije će na mnogim stranicama svoje knjige vojnički jednostavno ponoviti zašto je postao branitelj: »Smatram Hrvatsku svojom domovinom i ponos mi nalaže da se borim za nju« (...) »Pa, Bože, mi se borimo za svoju domovinu. Mi smo napadnuti. Ništa njihovo nam ne treba. Samo nam treba naša jedina domovina Hrvatska.« A nepatvoren hrvatsko domoljublje čita se na mnogim stranicama njegove knjige, kao njegovo ljudsko i braniteljsko uvjerenje, kao motiv i trajno opredjeljenje njegove savijesti.

Već tada primjećuje one koji remete plemenite nakane hrvatskih branitelja. Okomljuje se na nepravde onih koji postaju ratni profiteri, koji glume branitelje ili bježe iz straha, koji nisu i ne mogu biti njegova braća po oružju: »Gospodo, ti glupi i neobrazovani vojnici su kičma ove zemlje, oni su njeno srce, duša i tijelo. A vi, gospodo, ne biste mogli nakrasti toliko da nije bilo njih. To su ljudi koji su mi pomogli da nađem vlastito srce i dušu, a da li vi to imate?« (str. 53). O vlastitoj savjesti kaže: »Da nisam htio braniti Hrvatsku, zemlju gdje živim, ne bi me nitko mogao natjerati na to. Ja sam jednostavno osjetio da je to moja dužnost i krenuo sam.« Nakon Kruševa odlazi u obranu Zadra. Tu se dogodili novi bliski susreti: »(...) nisam ni dopola izvirio, a jedan metak prozvižda tik pored moje glave. Točno sam osjetio njegovu vrelinu. Nekoliko dana imao sam crveni trag na obrazu. Usr'o sam se od straha. Pa, čovječe, tako mi je malo falilo da me pošalje na onaj svijet.« (str. 59).

No Bećirčića ništa nije pokolebalo u onome što je naumio – obraniti Hrvatsku u kojoj nije rođen, ali u kojoj je radom i životom osjetio to kao svoju dužnost. U predjelu Bili Brig u zaleđu Zadra prvi put je ranjen u borbi protiv nadirućih tenkova JNA. Iako ranjen, bježi iz bolnice, kako bi se odmah priključio svojim suborcima. O tome piše: »Ovo ranjavanje nije slomilo volju u meni da se i dalje borim. Neće nikada, jer nikome neću dozvoliti da razbijje moju volju za boricom sve dok naša zemlja ne pobijedi. Pobijediće, ja sam siguran u to.« Iako ga je ranjenoga boljela

Izudin Bećirčić pred mostom na Bistrini 1992.

noga i ruka, nije to htio priznati, kako ga suborci ne bi izostavili iz akcija.

Iz Zadra je s postrojbom prebačen u obranu Slanog. Tamo su im četnici priredili strahoviti vatreni doček. U borbi protiv tenka, ponovno je ranjen u istu nogu. Prebačen je u splitsku bolnicu. Iako opet neoporavljen uskoro se ponovno vraća u jedinicu. Diverzanti dobivaju zadatok osigurati otok Šipan od četničkog desanta, kojim se želi presjeći obrana i opskrba Dubrovnika. Desant na otok Šipan doista se je jedne noći i dogodio, no odbijen je zahvaljujući zajedničkoj obrani domaćeg stanovništva i sada već iskusnih hrvatskih diverzanata 4. gardijske brigade.

Kratki predasi između ratnih djelovanja bili su nažalost teški odlasci na po-kope priateljima suborcima. Bećirčić povodom stradavanja Vlahe Maslovčića piše: »Još prije dva dana sam sjedio u autu s tim čovjekom i smijao se, a sada ga gledam u mrtvačkom sanduku. Ne mogu više da shvatim značenje riječi život. Što je život? (...) Gledao sam sebe i os-

tale pripadnike izviđačko-diverzantskog voda 4. brigade ZNG i pitao tko je sljedeći na redu? Hoće li itko na kraju ostati živ?« (str. 131). Ratno prijateljstvo raslo je iz akcije u akciju. Družili su se u borbi, u jedinici i privatno, svi su bili kao braća. Bećirčić nije želio mijenjati svoju diverzantsku družinu, koja se borila na prvim crtama obrane. U Kleku su dobili zadatok obraniti most na Bistrini, ključnu točku iza Neuma na cesti prema Stonu i Dubrovniku. Danas se tu nalazi granični prijelaz BiH – prema jugu Hrvatske. Ovdje su se u ožujku 1992. odvijali uzastopni četnički napadi na most, čijim bi padom bio odsječen jug Hrvatske. Po buri, kiši i na sklisku kamenjaru Bećirčić se poskliznuo, pao i ozlijedio zglob. Ponovno mu je stradala već ranjavana noga. Izvlače ga najbolji prijatelji, zapovjednik jedinice Goran Kliškić i Ivica Vuco. Završava u bolnici u Metkoviću. U bolnici ostaje samo jednu noć, bježi ponovno iz bolnice sa šavovima i povojima, te se drugi dan vraća suborcima na bojišnicu. Očekivao se napad na most, a Izudin Bećirčić to nije htio propustiti. Nije htio ostaviti svoje prijatelje.

Ratni roman Izudina Bećirčića napisan je pripovjedački, autobiografski, u dijalogu sa suborcima i akcijskim opisom ratnih događanja na nultim i prvim crtama obrane. Knjiga je dijelom pisana tvrdо, originalno, s autentičnim psovckama i rječnikom u ratnim okolnostima tog vremena. Priča *Braća po oružju*, priča je ratnika s pitanjima kako preživjeti pod udarima

neprijatelja. To je priča koja je sa svakom novom stranicom prerasta u sve težu ratnu ispovijest. Na kraju knjiga postaje tragična, tužna i dirljiva priča požrtvovnosti i stradavanja hrvatske mladeži, koja nije žalila ni krvi ni života, za svog prijatelja i ratnog druga. Četiri dana nakon dolaska na most na Bistrini i drugi dan nakon Bećirčićeva bijega iz bolnice, napad na most počeo je noću. Bio je žestok, a granate su vrlo precizno pogadale prve položaje diverzantske postrojbe 4. gardijske brigade. U toj kiši čelika pogoden je branitelj Ivica Vuco, Izudinov prijatelj od prvog dana prijama u ZNG. Potrčali su mu u pomoć zapovjednik Kliškić i Izudin. Pogoden gelerom u glavu, bio je u strašnom stanju. Bio je još živ, ali u smrtnom času. Granate su i dalje poput kiše padale, a jedan geler ranjava Izudina u ruku. Goran i ranjeni Izudin pokušavaju izvući Ivicu. Od sljedeće eksplozije geleri izrešetaju i Gorana, a Izudin biva odbačen snažnom eksplozijom. Dolazi k sebi i nadnaravnom snagom pokušava i uspijeva izvući Gorana, a zatim i Ivicu, do obližnjeg zatkloha. A pomoći niodkuda. »Obojica su umrli a ja nisam mogao da im pomognem. Ljubio sam čas Gorana, čas Vuca i preklinjao da me ne ostavljam. Bolove koji su razdirali moje tijelo nisam više ni osjećao. Bol za prijateljima, braćom po oružju, razdirala me sto puta više. Poludio sam. Sjeo sam između njih i poželio da iskrvarim i umrem zajedno s njima. (...) Gledao sam ih. Ni Goran ni Vuco nisu više davali znakove života. Kako da objasnim svoje suze i plač i tugu. Kako, Bože dragi?!« (str. 173).

Slijedi dvadesetak posljednjih i najtežih stranica knjige. To su opisi patnje i boli duše, tuge i nemoći, psihičke rastrojenosti zbog nenađoknadiva gubitka najbližih i najvećih prijatelja. To je bolan dio knjige za svakog čitatelja. Prebolan za svakoga onog koji ima imalo srca i duše. Nije sramota ako čitatelju poteku suze nad tim stranicama. Suze nad okrutnošću sudbine koja je pogodila hrvatske mladiće, te hrvatske junake koji su

Augustin Drnas i Izudin Bećirčić, diverzanti 4. gardijske brigade danas

se nesobično davali za druge, s toliko puno neostvarenih planova za budućnost. Goran Kliškić s 23 godine mladosti pokopan je na splitskome groblju Lovrinac, a Ivica Vuco s 21 godinom mladosti istog dana u svome mjestu Srinjine kraj Splita. Izudin je na štakama ispratio svoje prijatelje na vječni počinak. Ostali su njihovi grobovi i vječna tuga njihovih roditelja i preživjelog prijatelja i subrata Izudina. I sjećanje i sučut naše generacije na hrvatsku nedosanjanu mladost, naše vitezove i junake.

Knjiga završava popisom poginulih i teško ranjenih pripadnika izviđačko-dizverzantske postrojbe za posebne namjene 4. brigade Zbora narodne garde Republike Hrvatske. Izudin Bećirčić teško je prebolio gubitak, želio je tugu utopiti u alkoholu, no uspio se snagom svog karktera izvući iz tog pakla. Bol je gasio nastavljući ratovati na bojišnicama u okolini Livna, a tuga je ostala za svagda.

Bećirčić danas nažalost ratuje s birokracijom hrvatske države za čiju se slobodu borio. Mora dokazivati da ima pravo biti na popisu hrvatskih branitelja, da ima pravo na invalidninu nakon četiri ranjavanja. Zašto Izudin Bećirčić mora dokazivati da ima pravo na dostojan obiteljski život sa suprugom i kćerkicom? Čime Izudin Bećirčić treba dokazati da ima pravo na hrvatsko državljanstvo, koje još uvijek nije dobio? Izudin sve to neupitno zaslужuje – uz ispriku i zahvalu hrvatske vlasti i duboko poštovanje hrvatskom branitelju – ma gdje god bio!•

Zašto svi političari u nas žele biti...

... na vlasti: Svi se oni bore
da budu na vlasti,
samo da bi mogli
muljati i krasti!

... u EU: Da sa svojih pleća
težak teret kinu,
da se o Hrvatskoj
neki drugi brinu!

Što je nama naša borba dala... (da imamo Tita za maršala.)

Nekadašnja pjesma
za jednog maršala
za Hrvate zvuči
ko neslana šala.

Što je nama
naša borba dala,
kad su puni zatvori
naših generala!

Prozaično, ter neumjesno pitanje jednog euroskeptika

Da li će kad sutra uđem u Europu
imati jeftiniju i cugu i klopu,
hoće li u novoj državi bez mana
barem lakše doći do posla i stana?

Oj Hrvati!

Oj Hrvati
jadna li vam mati,
što vam sada nove
tekovine vrijede,
tuđinci, tajkuni
znoj i krv vam cijede.
sestre, kćeri, majke
zaposlene žene,
i nedjeljom rade
bez stanke i smjene.
Pa da ne bi bile
gladne, gole, bose,
na radnome mjestu
i pelene nose!

Blaž PILJUH ili Vlado JURCAN

DUBRAVKO JELČIĆ: STO KRVAVIH GODINA

U nemalom je dijelu hrvatske javnosti potpuno prešućeno i drugo (neizmjenjeno) izdanje knjige eseja, polemika i epigrama akademika **Dubravka Jelčića** (1930.) pod naslovom «*100 krvavih godina: XX. stoljeće u hrvatskoj povijesti*» (Naklada Pavičić, Zagreb, 2005., 356 str.). Knjiga ima devet dijelova: *Sto krvavih godina: varijacije o hrvatskom XX.*

Akademik Dubravko Jelčić

stoljeću (s dodatcima: *O mitologiji drvarske epizode*, i *Što sam govorio u službenim susretima sa srpskim sugrađanima 1996.-1997.*), *O Hrvatskoj seljačkoj stranci*, *Povjesno djelo Franje Tuđmana*, *Hrvatska nekad i danas – Je li Hrvatska danas doista slična Weimarskoj Republici – Krivi zbog slobode?*, *Hrvatsko proljeće u Slavoniji – Kulturni program hrvatskoga nacionalnog pokreta – Hrvatska danas*, *Aktualni demografski problemi Hrvatske*, *U cara Trajana kozje uši (epigrami iz onog i ovog vremena)*, *Glasovati za HDZ: da ili ne? – Novo okupljanje za Hrvatsku*, *Suvremenici Starčević – Matošev petak 13. lipnja ili Matoš danas*.

Kao što naslov knjige nedvoumno svjedoči što to akademik Jelčić misli o hrvatskoj sudbini u XX. stoljeću, tako naslovi dijelova (poglavlja) jasno pokazuju, koji ga problemi tište i čime on do-

Piše:

Tomislav JONJIĆ

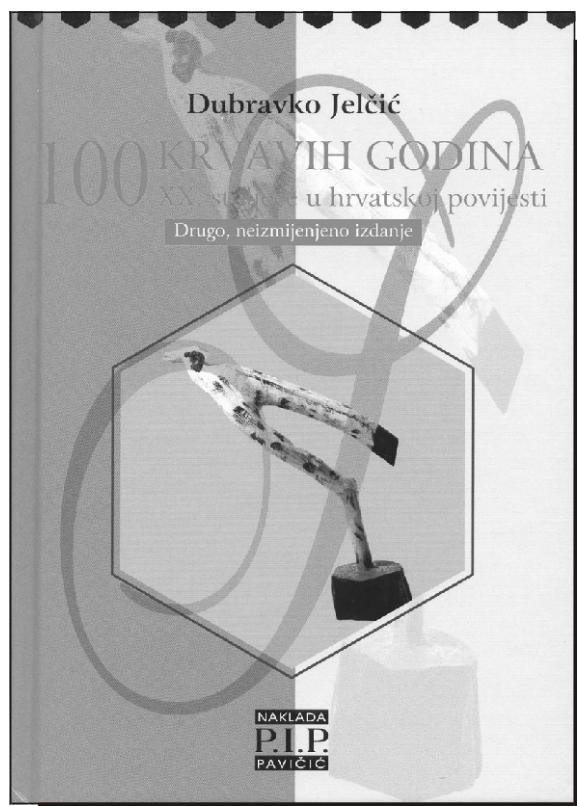
kazuje – uostalom sasvim točnu – ocjenu, da su Hrvati i Hrvatska u prošlome stoljeću proživjeli najtragičnije razdoblje svoje povijesti. Posljedica je to posve nenanaravne ekspanzije južnoslavenske i jugoslavenske misli i ideologije u glavama nemalog broja hrvatskih intelektualaca koji su, za razliku od većine tzv. običnog puka, svoje komplekse i ambicije liječili dodvoravanjem tuđinskim probitcima i tuđim imperijalizmima.

Jelčićevi su eseji sinteza pročitanih i proučenih historiografskih studija, ispričan na tečan i dojmljiv način i efektno začinjena digresijama, sličicama i anegdotama koje su nerijetko autobiografskog značaja. Oni nisu samo literarno djelo, nego i poučak o tome, na koji način treba pristupati povijesti vlastitog naroda, njegovim književnicima, političarima i državnicima. On istodobno definira političke snage i pokrete, koji su od **Ante Starčevića**, preko **Josipa Franka** do **Franje Tuđmana** održavali i ubličavali težnju hrvatskog naroda da bude ravnopravan drugima, da ima vlastitu nacionalnu državu.

Rekao bih, da su najvrjedniji eseji u ovoj knjizi oni, u kojima Jelčić analizira politička strujanja među Hrvatima od 1903. do 1945., te oni u kojima, oslanjajući se i na vlastita sjecdanja i bilješke, svjedoči o razdoblju Hrvatskog proljeća.

Iako nije povjesničar po struci, Jelčić u svojim esejima postavlja niz ključnih pitanja koja su – da su svoj posao radili savjesno i stručno – još davno moralni postaviti hrvatski povjesničari, budući da nije smisao i svrha te znanosti tek kroničarski bilježiti što se događalo,

nego ponuditi odgovore na pitanje, zašto se dogodilo upravo to što se dogodilo, a ne nešto drugo. Zašto je hrvatska inteligencija krajem XIX. i početkom XX. stoljeća utočište tražila u jugoslavenskoj misli i fascinaciji tadašnjom Kraljevinom Srbijom? Što je jednoga **Supila** navelo da okrene leđa pravaštvu i postane zagovornikom jugoslavenstva odnosno ključnom osobom Hrvatsko-srpske koalicije? Podsjecajući na dramatičnu važnost Friedjungova i veleizdajničkog procesa, Jelčić se pita, nije li možda ipak točna – tada nedokazana – teza, da su vodeći ljudi Koalicije doista bili upravljeni i plaćani iz Beograda. (Ruku na srce, zahvaljujući samohvali tadašnjih aktera nakon prvoprosinačkog akta, to se danas može smatrati uglavnom neprijepornim, kako su dosta davno pisali još **Lovre Katić**, **Filip Lukas**, **Ferdo Šišić** i **Ivan Mužić**.) Kad analizira djelovanje Jugoslavenskog odbora, Jelčića zanima i to, zašto se u hrvatskoj historiografiji, u kojoj su brojne stranice posvećene puno nevažnijim pojedinostima, nikad nije pozabavila pitanjem, od koje je bo-

lesti Supilo bolovao, kako ju je dobio i je li ta bolest utjecala na njegovu rasudnu moć.

Kad analizira zbivanja između svjetskih ratova, Jelčić je izrazito kritičan prema **Vladku Mačeku** i mačekovštini, s pravom držeći da je u korijenu Mačekova sporazumaštva njegovo jugoslavensko opredjeljenje: svi su Mačekovi politički potezi, i prije travnja 1941. i nakon njega, upravljeni na očuvanje i jačanje Jugoslavije. Upravo to je razlog zbog čega je Maček i danas na visokoj u neojugoslavenskim krugovima, pri čemu se posve zanemaruje to, da je s **Dragišom Cvetkovićem** sudjelovao u diobi Bosne i Hercegovine (što se smatra glavnim grijehom Franje Tuđmana!), da je utemeljio stranačku paravojsku i dao se nazivati «vodom», paradirajući na bijelome konju poput **Benita Mussolinija**, da je hrvatske nacionaliste (i komuniste) pozatvarao u koncentracijske logore i da je nasiljem sprječio preimenovanje Akademije u Hrvatsku akademiju znanosti i umjetnosti. Sve se to danas prešućuje, kako bi se – ukazivanjem na Mačeka i tobožnji njegov legitimitet, iskovan u posve drugim oknostima na izborima iz prosinca 1938. – ponovno podsjetilo na to, da je budućnost Hrvatske u «jugoslavenskoj zajednici».

No, Mačekov je izborni legitimitet anulirao upravo onaj tko mu ga je privremeno dao: sâm hrvatski narod, odlučujući se u travnju 1941. – kako podsjeća akademik Jelčić, pozivajući se na nadbiskupa **Stepina**, predsjednika Tuđmana i niz inozemnih, nepristranih svjedoka – plebiscitarno za hrvatsku državu. Tada stvorena hrvatska država imala je puno mana. Od njih Jelčić ne bježi, niti ih prikriva; naprotiv, on izražava žaljenje zbog svih nedužnih koji su u to doba trpjeli. Ali, imala je ta država i poneku vrlinu: ponajprije onu, da je bila u onim prilikama jedina moguća hrvatska država, i da je svako drugo rješenje u ono doba za Hrvate bilo neizvjesnije i pogubnije. Kako pokazuje knjiga akademika Jelčića, to je pravo hrvatskog naroda, i tu ocjenu toga malog, ali sudbonosnog dijela njegove povijesti moguće prikriti i izbrisati samo nasiljem. Nevolja je samo u tome, da se na maču ne da sjediti...•

IVICA MATIČEVIĆ: PROSTOR SLOBODE

(**Ivica Matičević: Prostor slobode. Književna kritika u zagrebačkoj periodici od 1941. do 1945., Matica hrvatska, Zagreb, 2007., 552 str.**)

Poznata je izreka pjesnika **Dobriše Cesarića** "da se u kaplji vode vide oceani", a u povodu ove knjige mogli bismo parafrasirati Cesarića i reći, da se u zrnu pjeska vidi Sahara. Naime, riječ je o disertaciji o segmentu književnog stvaralaštva u hrvatskoj književnosti u doba Nezavisne Države Hrvatske. Tema disertacije je zanimljiva, iako je sadržajno relativno uska. Mladi znanstvenik **Ivica Matičević** (rod. 1966.) odabrao je za svoje istraživanje ulogu, mjesto i kakvoću književne kritike tiskane u pet renomiranih časopisa i novina koje su izlazile od 1941. do 1945. Bio je rat i književna proizvodnja bila je ograničena realnim, materijalnim i društvenim mogućnostima. Jasno i u takvim uvjetima književno-kritička proizvodnja bila je još manja, međutim, autora nije zanimala količina tekstova o ondašnjoj književnoj proizvodnji, nego je uočio da je jedan dio mladića koji su dolazili na književnu scenu i pokazivali spremnost da pišu o mnogim temama i knjigama, na način da su često bili na rubu pa i dopuštenoga, prelazili granice ograničene slobode. Spomenuli smo putinjski pjesak ne tek slučajno, jer ova knjiga jasno upozorava na višegodišnji eskapizam, tj. bijeg od činjenica koje su neprijeporne i koje postoje čak i onda kad da se o njima ne govori.

Ne ćemo govoriti o teoretskim problemima koji nužno prate svaku raspravu o literaturi, ali mislim da valja upozoriti na jednu činjenicu očito moralne problematike, a ta je da su mnogi dugogodišnji voditelji katedra na hrvatskim sveučilištima o svemu tome uspješno šutjeli, tako uspješno da bi se moglo pomisliti kako se Jugoslavije nije raspala prije sedamnaest godina i kako je strah u nekim glavama

još uvijek velik kao da UDBA i dalje djeluje punom parom i strogo kontrolira ne samo one mladiće koji su 1945. imali 20 godina i počeli se baviti književnim radom, te da je gotovo opasnije o svemu tome govoriti (iako ih je velik dio ubijen 1945. i kao da nisu oni malobrojni koji su preživjeli već odavno umrli od starosti).

Dakle, Matičević se odlučio na "duboko oranje" terena koji gotovo kao da ne postoji, premda iza mnogih knjiga tih mladih ljudi, koji su imali sreću da su ih objavili, ne zjape očne duplje lubanja i polomljenih kostiju. Autor nikoga ne rehabilitira, nikome ne dijeli packe, ali ono do čega je došao istraživanjem i ispunio 550 stranica, velika je optužba protiv pojedinaca, osobito institucija u kojima je strah bio mnogo veći od ono male zdrave pametki ako je imaju. Nastupio je trenutak kad bi na filozofskim fakultetima studentima hrvatske književnosti trebalo dati zadatke izrazito istraživačkog karaktera, jer dok se na isto tako sustavan način ne dobije opis proz i poezije objavljene u tom razdoblju, i sve dok netko ne pokuša prodrijeti u tajne tzv. književnog života, korpus hrvatske književnosti ne će biti cjelovit i mnogo toga će podsjećati na duhovni i moralni invaliditet.

Preuzetu obvezu Matičević je obavio stručno i s erosom, naznačio je mnoge probleme, uputio je gdje bi još trebalo istraživati i pokazao je da je veći dio naših magistarskih i doktorskih radnji nešto izvan vremena i prostora, nešto što dovodi u pitanje cjelovitost hrvatske književnosti, neovisno o vremenima i političkim orientacijama.

Mr. Zorka ZANE

MARČINKOVA RAZMATRANJA O HRVATSKOJ

U nakladi Hrvatskoga kulturnog društva sv. Jeronima prvi se dana ove godine pojavila knjiga hrvatskoga književnika, povjesničara i političkog uznika, dugogodišnjega plodnog suradnika našega

Mato Marčinko

mjesečnika, **Mate Marčinka** (1925.) pod naslovom «*Mučenička Hrvatska: Uломci iz hrvatske povijesti*» (436 str.).

Naslov knjige može na prvi pogled zavarati. Nije, naime, riječ o historiografskim člancima u užem smislu, nego o autorovim razmatranjima o nekim sudbonosnim trenutcima naše povijesti, koja su potaknuta dramatičnim stanjem u kojem se nalazimo danas, jedva desetljeće nakon što je uspostavljena, obranjena i uobličena demokratska Republika Hrvatska. Da se ona danas nalazi na sudbonosnoj prijelomnici, i da je opet izvrgnuta smrtonosnim prijetnjama, Marčinko dokazuje brojnim, brižno skupljenim i pedantno citiranim tekstovima iz dnevnog tiska i periodike. U tom smislu knjiga može poslužiti i kao svojevrsna kronika prijetnji kojima smo kao narod izloženi i ujedno kao kronika naših jadikovki, koje obilježavaju poratno vrijeme, a osobito razdoblje od trećejanuarske reakcije do danas. Drugim riječima, i u fragmentima u kojima se bavi davnom i još davnjom poviješću, Marčinko zapravo piše o današnjim previ-

Piše:

Tomislav JONJIĆ

ranjima, dvojbama i tjeskobama. Uломci iz povijesti ovdje imaju prvotnu zadaću potaknuti čitatelja, da se, duha slobodna od predrasuda i okova tzv. političke korektnosti, upusti u povlačenju usporedbi i izvlačenju pouka iz prošlosti.

Knjiga je pisana morfonološkim («korienškim») pravopisom, a podijeljena je u devet poglavlja odnosno cjelina, od kojih svaka ima zaseban naslov: *Bilo je to godine 1102., Nalegoše Turci na jazik hrvatski, Državotvorstvo prvoga predsjednika obnovljene hrvatske države dr. Franje Tuđmana, Od Krbave do Den Haag, Hrvatski narod ne može obstati bez svoje samostalne suverene hrvatske države, Bleiburžka tragedija i križni putovi hrvatskog naroda 1945., Hrvatska na umoru!, Mučeničtvo hrvatskoga jezika i Memento od Gvozda do Den Haaga*. Većina tih poglavlja odnosno cjelina ima i podpoglavlja, koja knjigu čine preglednjom i pomazu čitatelju, koji joj se može navraćati i čitati je i na zalogaje. Na kraju se nalazi popis izvora i izabrane literaturu, bilješka o piscu i slikovni prilozi.

Makar jedno poglavje nosi naslov *Hrvatska na umoru!*, Marčinkova knjiga nije knjiga defetista ni očajnika (uostalom, ni uskličnik na kraju tih riječi izvučenih u naslov, nesumnjivo nije slučajan). Naprotiv, njegova je knjiga borbeni i pole-

mični obračun sa svima onima koji ne mogu sakriti svoju nostalgiju za jugoslavenskim državnim savezom, bio on komunistički, nekomunistički ili antikomunistički, bio on zaodjeven u otvoreni unitarizam ili u mačekovski i zavnohovski federalizam: za Marčinka nema alternative neovisnoj hrvatskoj državi. Radi toga on ne pravi razliku između onih, koji su za neovisnu Hrvatsku padali u davim stoljećima, onih koji su ginuli od 1941. i osobito u proljeće 1945., i onih koji su Hrvatsku branili i obranili od 1991. naovo. Dosljedno takvom stajalištu, on jednako žali za svima koji su u toj borbi stradali i jednako časti sve koji su svoje rodoljublje svjedočili vlastitom žrtvom. Marčinkova mučenička Hrvatska jest izmučena, ali nije dotučena Hrvatska; ona je Hrvatska koja znade, da iza svakoga Velikog Petka dolazi Uskrs...•

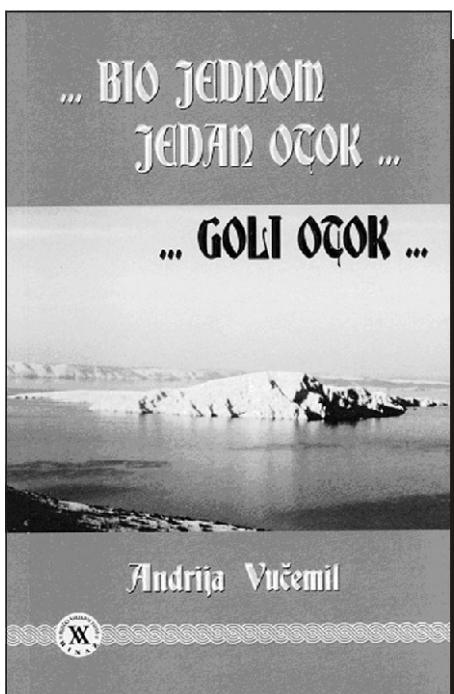
**MUČENIČKA
HRVATSKA**

SLJEDNICI I SLJEDBENICI GOLOOTOČKIH DŽELATA UČE NAS DEMOKRACIJI

(Andrija Vučemil: «...Bio jednom jedan otok...Goli Otok... (Pjesme vjetru i kamenu)», Riječki nakladni zavod, Rijeka, 2007.)

Za komunistički logor na Golome otoku čuo sam još kao gimnazijalac. Međutim, svaki pokušaj dobivanja detaljnijih obavijesti profesori su odlučno otklanjali. U mome je selu živio miran i neuobičajeno povučen, gotovo permanentno ustrašen čovjek, za koga se govorilo da je bio na Golome. Priženio se, jer život voli

pričati zanimljive priče, u obitelj udovice domaćega istaknutog partizana. No, nikada nije progovorio ni slova o svojim logoraškim stradanjima. Tek nakon demokratskih promjena 1990. zamolio me kao saborskog zastupnika za pomoć oko sredjivanja prava koja su mu pripala po odluci Hrvatskoga državnog sabora, kao političkom uzniku. Ali ni tada nije želio govoriti o teškim iskustvima, ostajući i dalje zatvoren, nepovjerljiv i ustrašen.

Nakon što sam pročitao sjećanja nekih logoraša, postala mi je jasna šutnja moga susjeda **Stanka**. Nosio sam u glavi strašne slike prolaska uhičenika «kroz šibe», kada su ih supatnici morali nemilosrdno prebijati prilikom dolaska na otok, zatim sistem političkog preodgoja, odnosno «revidiranja» stavova, denunciranja prijatelja, pa čak i najbližih članova obitelji

Piše:

Duro VIDMAROVIĆ

kako bi se ublažile patnje, zaklinjanja u vjernost **Titu** i Partiji, perverzni oblici fizičkog i psihičkog iznurivanja i mučenja uhičenika. Većina se, ukoliko bi preživjela, vraća kućama kao slomljeni ljudi, društveno, socijalno i profesionalno apsolutno degradirani, pod stalnom paskom i sumnjom, s obvezom šutnje pod prijetnjom povratka u mučilište.

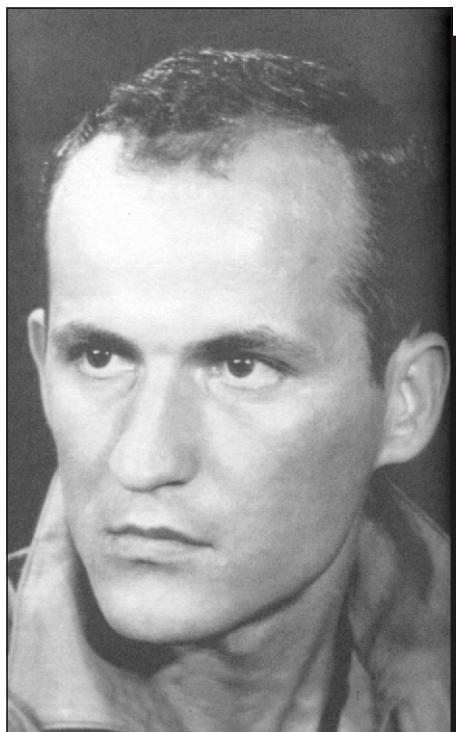
Dok se o Jasenovcu stvarao mit o genocidnosti hrvatskog naroda i krvoločnosti ustaškog režima, a broj onđe stradalih povećavao do neslučenih i absurdnih razmjera, dотле se o komunističkim logorima na otocima Sveti Grgur i Goli, te onome u Staroj Gradiški, u javnosti šutjelo, Posebno se nastojalo sakriti postojanje Gologa. Ono što se puštao u javnost bila je floskula o «Golome» kao o logoru isključivo za IB-ovce, a ti IB-ovci su prikazani kao najstrašniji monstrumi, jer su podržavali druga **Staljina**, a ne druga Tita, zbog čega su s pravom bačeni u logor i s pravom tretirani kao bijesni psi. Tajilo se, da su onđe čamili i uznici koji nisu imali veze s Rezolucijom IB-a, među njima mnogi Hrvati zbog iskazanog nacionalnog, ili vjerskog opredjeljenja, pa čak i mnogi ljudi zbog ispričanoga običnog političkog vica. Treba otkloniti i drugu komunističku floskulu, po kojoj su na Svetom Grguru robijali samo Hrvati, a na Golome samo Srbi, odnosno IB-ovci.

Rezultat dugotrajne i stroge kontrole davanja obavijesti o logoru na Golom Otku jest nepostojanje odgovarajuće literature o njemu, pa čak ni stručnih historiografskih istraživanja. Pitanje je gdje se nalazi arhivska građa o ovom logoru i što je od nje sačuvano.

II.

Komunistički logor za političke neistomišljenike, smješten na Golom otoku pored Raba, bio je misterij zla, kao što su to svi logori za mučenje i ubijanje ljudi, ma gdje bili i ma iz kojih razloga stvoreni. To su i sve tamnice, gubilišta, mračare,

podzemne i tajne odaje kojima vladaju suvremeni Minotauri, bića mraka, udovičina siročad, legitimna djeca Oca svih laži. Mi imamo nekoliko takvih strašnih mjesto, kao npr. Jasenovac, Stara Gradiška, Sveti Grgur, Goli, ali imamo nešto što drugi narodi nemaju, imamo masovno nacionalno gubilište koje se protezalo od bleiburškog polja do Đevđelije, poznato pod nazivom Križni putovi. Ali sada je riječ o čuvenom logoru na Golom otoku. To mjesto strave i užasa još je, na žalost, obavijeno velom zaborava, šutnje, tajni i mistike. O tome svjedoči nedostatak književnih djela koja bi opisala patnje tamošnjih uznika. Objavljeno je nešto je proznih djela, koja obrađuju ovo zlo mjesto, ali su ih napisali, uglavnom oni koji nisu onđe bili sužnjevi, dok je poezije o Golome vrlo malo, zanemarivo malo. Što je tome razlog? Zar su dah i duh Zloga još djelatni, pa i dalje prijete svakome tko bi s odvažio svjedočiti, demaskirati ga, zaplatiti javno, podijeliti bol s književnom javnošću. Konačno, našao se pjesnik hrabar to učiniti, poznato ime naše književnosti, **Andrija Vučemil**, golotočki

Andrija Vučemil na Golome 1963.

S predstavljanja Vučemilove knjige: Joško Ševo, Tomislav Jonjić, A. Vučemil, Stipe Čuić i Tito Bilopavlović

uznik, patnik, preživjeli svjedok terora o kojem je teško i pisati. Upravo je ovih dana objavio zbirku stihova pod naslovom «...Bio jednom jedan otok...Goli Otok... Pjesme vjetru i kamenu».

Vučemil u autorovoj napomeni odgovara na teško pitanje koje je mučilo pisca ovih redaka: zašto se nitko nije odvažio književno opisati logor na Golom Otoku i sve strahote koje su komunisti ondje činili. Gospodin Vučemil daje na ovo pitanje dva odgovora. Prvi: «Bijah tamo punih pet godina. Pjesme u ovoj knjizi nastajale su tijekom četrdeset i više godina i nisam ih imao hrabrosti objavljivati, smatrajući da nisam u svom skromnom pjesničkom izričaju dostojan te velike teme, da su moje riječi krhke i slabe a drugi umjetnici uglavnom sute.» To je, dakle, prvi razlog: fasciniranost temom, a tema je dubina zla i strahota vladavine jedne izopačene ideologije i na njoj sagrađene izopačene, neljudske i zločinačke politike, politike koja nije poznavala ljudska prava, kojoj je dostojanstvo ljudske osobe bilo nevažno, koja se obrušila na samoga Boga. Ideologije koja je na Njegovo mjesto postavila svoga Vođu, diktatora, gospodara ljudskih sudsudina, hladnog, lukavog pragmatičara, spretnog političara, ljubimca pokvarenih zapadnjakačkih državnih velmoža, koji su njegove masovne progone političkih neistomišljenika, gaženje ljudskih prava i masovne egzekucije, sankcionirali svojom podrškom, hedonista i bezbožnika kakvi su i oni bili. Komunisti su rado povoljili Boga, Isusa, Majku Božju i najveće

svetinje naše vjere, ali, ako bi netko opsovao Tita, ili njegovu majku, ne samo opsovao, već na njegov račun kazao neki vic, ili nesmotrenu riječ, završavao je na Golom otoku.

Drugi razlog izostanka literarne reakcije na fenomen Golog otoka Vučemil opisuje ovako: «Dugogodišnji gospodari života i smrti, gospodari i kreatori ideja i misli, gospodari tijela i duha činili su sve da se Otok zaboravi, prešuti koliko je više moguće i prepusti vremenu da učini svoje. Današnji njihovi sljednici i sljedbenici preobraženi, bolje rečeno preobučeni, u Europejce i demokrate, branitelje ljudskih prava, nastavljaju uporno i sustavno u svojim nastojanjima da se Otok još više minorizira i potpuno devastira.» Navedene riječi izazivaju jezu. Živi su i djelatni sljednici golotočkih dželata i mučitelja. Tu su među nama. Preobučeni u demokrate prozivaju nas i poučavaju, uče pravdi i ponovo sude, a bivši uzničari osjećaju njihovu blizinu, čuju njihov miris, dahtanje iza leđa. Mogu li sljednici i sljedbenici ovako preobučeni, uvučeni u sve pore vlasti, ponoviti krvari pir po scenariju svojih roditelja i djedova? Bojim se dati decidirani odgovor, premda je 20 godina prošlo od rušenja berlinskog zida.

Bez gore navedenih ekstemporalija teško je razumjeti Vučemilovu zbirku, na tzv. predmetno-tematskoj razini, odnosno u vremenu i prostoru nastajanja i objavljanje.

A sada treba progovoriti o knjizi bez povijesnih evokacija, sociopsiholoških,

političkih ili ideooloških invektiva. Kao o estetskoj činjenici.

Sa zadovoljstvom ističemo i upozoravamo da se radi o vrijednome poetskom uratku, možda toliko vrijednom da će se odjeci ove knjige osjećati desetljećima. Ovu ocjenu izgovaramo s olakšanjem, jer nakon što nam je u ruke dospjela ova knjiga, naslov joj je izazivao strah od deklarativnog iznošenja patnje, plošnog literarnog osvećivanja zlikovcima, dakle o izvanliterarnim čimbenicima koji bi mogli nadvladati i zasjeniti literarne vrijednosti djela. Vučemil je iskusan pjesnik (objavio 20 knjiga) i, ma koliko tema bila za njega bolna, toliko da mu činila teško prenosivom u poetski diskurs, uspio je izbjegći zamku i stvoriti djelo visoke umjetničke razine.

Mudrost autora očituje se u naslovu. Najprije tri točkice, zatim iskaz koji obilježava svaku narodnu pripovijetku, a kojim autor aludira na zaborav, na prelazak jednog mučilišta, kao mjesta iz stvarnosti, u sferu zaborava i priče. Slijede ponovo točkice, a zatim crvenim slovima naziv «Goli otok». Uz poetsko napomenu: «pjesme vjetru i kamenu». Iz poruke kazane u naslovu proizlazi i ustrojstvo zbirke. Čine ju tri tematske cjeline: «BIO JEDNOM JEDAN OTOK», «OTOK I MORE» i «O KRNUHU I VINU, O TEBI I MENI». Ova podjela upućuje na trodiobu postojanja, ali i na trodiobu Apsoluta. Ne treba bježati od transcendentalnog okvira koji određuje misaonu nadgradnju zbirke kao cjeline. Ona je i logična. Bez te činjenice knjiga nikada ne bi bila napisana, jer njezin autor strahote logora preživio ne bi, ili bi ih preživio kao tjelesni, duhovni, ili emocionalni invalid. Na to upućuje u «Prologu» kojim počinje prvi ciklus, a koji glasi: *što u kamen-u/ radi amen/ dok lutajuće sjene/ prebiru oblutke za igru/ kojoj nema kraja?* Crticom stavljenom u riječ kamen, pjesnik je izvršio polisemjsku distinkciju, razdvajio nebo i zemlju, materijalno u duhovno, božansko i pozemljarsko. Slijedi poema od tri pjevanja pod naslovom «Otok». Prvo započinje snažnim stihovima: *Što ću učiniti s tobom, Otoče,/ kad koraci još nisu odbrojeni/ koje moram učiniti u sasvim/ neomeđenom prostoru/ trajanjem i inim mjerama i mjerilima/ kojima ništa ne postiže/ osim ispraznih nadanja/ da će se sutra ipak nešto dogoditi...* Drugo pjevanje počinje dilemom: *Najradije bih o tebi šutio/ duboko zaronjem u more u*

plavetnilo/ tvoje i neba/ i otplovio zau-vijek/ u njene predjele vječnog sna/ o iz-lasku... U trećem pjevanju pjesnik iska-zuje zebnju, pitajući se, nije li sve ovo bilo uzalud/ da će doći jahači/ neke nove apo-kalipse...

Prvi ciklus opisuje snomoricu u kojoj pjesnik-uznik živi, povijesnu koprenu kojom su zastrili Otok, tako da više nije siguran postoji li on kao san, ili java koja mu je odredila život. On postoji i pjesnik svjedoči. To se čita u naslovima; TRI OTOČKE SKASKE O KIŠI U SUHO DOBA». Njihov je naziv SAN; JAVA I ŠKOLJKE. Potresna je pjesma NA OTO-KU GOLOM SAMO SJENE PLAZE u kojoj su stihovi: *opipah snagu smrti/ iz dna bića vir mutnih voda...* Kameni oblici kao skamenjena bol ljudi, metafora su degradacije čovjeka: «na otoku leže kameni oblutci / skamenjene suze tvog i mo-ga bola...» (Iz pjesme: Na Otku leže kameni oblutci). Kamen kao simbol patnje javlja se i u drugim pjesmama: «dok iznad nas samo nebo plavo / i oko nas modro more / a na nama kamenje i k a m e n...» (Iz pjesme: Pjesma o kamenu).

Drugi Ciklus: «Otok i more», sadrži 13 pjesama u prozi. Dok je otok simbol ograničenosti i neslobode, more je simbol nesputanosti i slobode. Poetski iskaz je užvišen, ritam prilagođen moru u svim njegovim mijenjama, jezik bogat, poetske slike uvjerljive, pjesnički iskaz dubok, gotovo neponovljiv. Ova poema moru vrijedan je prilog hrvatskoj maritimnoj poeziji. More je za Vučemila put prema višim razinama postojanja, prema Apsolutu, Gospodaru naših života, našem Spasitelju i Otkupitelju.

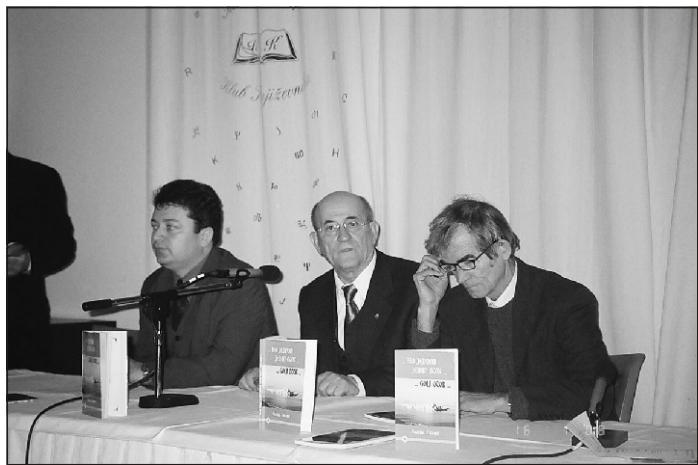
Završni stih i 13 pjesme svjedoči: «... a kada će se i kako more i nebo spojiti u jedno, / u grč novog utjelovljenja neka odgonetavaju novi / rječonosci i gutači nebeskih i zemaljskih znakova / ja se prepustam moru i nebu pa što bude da bude...»

djedova / i suza majki žalosnih / što ne dočekaše povratak izgubljenih sinova... / Gde si ti / a tek gdje sam ja / pred svim ovim / tek u puste riječi pretočeni? / Na koja to vrata kucam / kakav to kruh jedem / i kakvo vino pijem?

Završni su stihovi molitva, molitva golo-točnog patnika: Ako Ti kažeš da budem / bit ēu / i više od toga / izgovorit ēu Riječ / i učiniti znamen / ispod svega i iznad svega / skrivenog u nama / i u našim kretnjama / prema svim pravcima... // Na kraju / samo Te jedno molim / ne zaboravi reći amen. /... i bit ēe / jer vjere u Tebe / nikada nije dosta / i slijedi moj konačni a m e n.

Naš veliki pjesnik Andrija Vučemil, djelatni katolički intelektualac, prošao je pakao Golog otoka zbog mladenačkog pokušaja stvaranja oporbe komunističkoj diktaturi. Ali bez obzira na ideologiju i nacionalnost uznika, svi su oni jednak patili, svi bili žrtve i stoga autor svoju potresnu knjigu posvećuje svima bivšima go-lootočkim robijašima. To treba cijeniti kao kršćanski dar koji mu sljedbenici Zloga nisu mogli oduzeti. Usprkos brahijalnim postupcima. A svi mi trebamo razmisli o «sljednicima i sljedbenicima», koji nas poučavaju o demokraciji, preobučeni u europska odijela, puni demokratskih fraza i političke slatkorječivosti. Luciferova legija ne miruje.

Estetska oprema zbirke koju smo predstavili korespondentna je s njezinim sadržajem. Sve u svemu, vrijedno i po sadržaju jedinstveno pjesničko djelo u suvremenoj hrvatskoj književnosti.♦

Nova knjiga Andrije Vučemila predstavljena je u Društву hrvatskih književnika 18. siječnja 2008.

DRŽAVNI SEKRETARIJAT UNUTRAŠNJE POSLOVE FNRJ KAZNEO POPRAVNI DOM R A B		F1
LIČNI LIST		
FUDČENI L. ANDRIJA (Pozivnični, otvoreni i redeno ime)		
Nadimak	IME	
Ime oca	Isto	
Djevojačko porodično име мајstora rođ. Perić		
Datum rođenja	26 VII 1939 godine	
Mjesto rođenja	Mjesto, kolar, NR Oplečani, Ljubo, VR BiH	
Narodnost	Hrvat	Društveno prijedstavljanje FNRJ
Bratstvo stanje	narođenjen	Broj makuljene djece ne ma
Zanimanje	djak	Skoala spremi 6 raz. gimnazije
Imovna stanje	bez imovine	
Udal je i kada slušao vojnike	nije slušao	
Vrsta kazne	STROJST ZATVOR	Vrijeme kazne 6 godina
Kriviočna djelo	čl. 117 st. 4 KZ Udrživanje protiv naroda i države	
Pravosuđna presuda (broj, da- tum, način i mjerilo sudu koj je presude donio)	Okružni sud u Splitu br. Ko. 140/59 od 22 IX 1959 god. Vrhovni sud Hrv. br. Kr. 2441/59 od 14 IV 1960 godine.	
Datum dovođenja u dvor	30 V 1960 god. iz SUP-a Split	
Od kada se tokom postot izdržavanja kazne (sat, dan, mjesec i godina)	26 maja 1959 godine	
Kada kazna ističe (sat, dan, mjesec i godina)	26 maja 1965 godine. <i>Pač</i>	
Ispravljeno u likvidaciju kazne		

Vučemilov robijaški karton

JE LI LOGOR NA GOLOME KRLEŽINA IDEJA?

U zagrebačkom tjedniku *Globus* (br. 897 od 15. veljače 2008.) **Jovo Kapičić**, general UDB-e i organizator jugoslavenskoga logorskog sustava, tvrdi kako je ideja da se političke protivnike režima, u prvom redu ibeovce, smjesti na Goli, zapravo potekla od **Miroslava Krleže**. U tome je u manjoj mjeri sudjelovao i **Antun Augustinčić**, a čitav je pothvat odobrio **Josip Broz Tito**.

Govori li Kapičić pritom istinu, teško je reći. Poznato je, da se utemeljenje logora na Golome odvajkada povezuje s Augustinčićem, koji sâm nije bio dovoljno utjecajan da takvo nešto čak i predloži, a kamoli odluci, dok je istodobno bio blizak neusporedivo utjecajnjem Krleži. Eksploatacija goloootičkog mramora nesumnjivo nije bila važan čimbenik u svemu tome, jer se on pokazao neupotrebljivim u svrhe u kojima ga je mogao koristiti pozнати кипар. Puno su brojnija svjedočenja, koji nastanak logora na Golome vežu uz **Edvarda Kardelja**.

Da Kapičiću ne treba vjerovati od prve, proizlazi već i iz njegovih riječi. Ne samo zbog toga što se poziva na mrtvog svjedoka, **Aleksandra Rankovića**, nego i zbog

toga, što tvrdi kako je upravo on najveća žrtva Gologa, jer se njega dugi niz godina ocrnuje kao krvnika, «a u tome prednjači Crna Gora». Za istinitosti njegove tvrdnje ne ratuje ni izjava, da su svjedočenja goloootičkih robijaša u najvećoj mjeri plod njihove maštne, jer ozbiljnih zlostavljanja tamo nije ni bilo. Znakovito je, na koncu, da sve goloootičke robijaše svodi na ibeovce, izbjegavajući odgovor na pitanje, je li tamo bilo i drugih političkih uznika, baš kao i činjenica da u njegovoj pripovijesti svu odgovornost snose tri osobe hrvatskog podrijetla: Broz, Krleža i Augustinčić. Ako je i od generala UDB-e, previše je.

No, Kapičićovo se svjedočenje o Krležinoj ulozi u ovoj stravičnoj pripovijesti ne može ni ignorirati u cijelosti. Iako se sa svojom Partijom sukobio zbog moskovskih procesa (obračuna komunista s komunistima), veliki je pisac i u puno blažim vremenima pokazivao razumijevanje za brutalne obračune s političkim protivnicima. Nije poznato, da je – makar u postumi – prosvjedovao protiv pokolja Hrvata (i drugih) u svibnju i lipnju 1945., a šutio je i povodom Beograda 1968. ili Zagreba 1972. Nije, dakle, moguće ozbiljno

ga prikazivati čovjekoljubcem i zaljubljenikom u pravdu i slobodu. Povijest nas, od Kamčatke do Kube, uči, da je to, uostalom, neminovna, beziznimna posljedica fanatične odanosti komunizmu, ideologiji koja je, kako neki - u učenom svijetu od **Stipe Mesića** do **Ivana Fumića** i **Rade Bulata** – hoće, «pozitivna u ideji». (T.J.)

In memoriam

U SPOMEN NA VJEKOSLAVA KUMRIĆA, DUGOGODIŠNJEG PREDSJEDNIKA HDPZ - PODRUŽNICA KOPRIVNICA

U ponedjeljak, 10. prosinca 2007., nakon teške i duge bolesti, u svom stanu u Novigradu Podravskom, okružen obiteljskom pažnjom, u 81. godini života umro je **Vjekoslav-Slavek Kumrić**, jedan od osnivača HDPZ — Podružnica Koprivnica i njezin dugogodišnji predsjednik. U naznočnosti velikog broja sumještana, prijatelja, članova HDPZ-a i Hrvatskog domobrana, pokopan je 11. prosinca 2007. uz crkveni obred na mjesnom groblju u Novigradu Podravskom.

Od Slaveka su se dirljivim govorima oprostili predsjednik HDPZ-Podružnica Koprivnica, predstavnik Hrvatskoga domobrana te mjesni župnik. Evo nekoliko izvadaka iz govora predsjednika HDPZ-Podružnica Koprivnica:

«Slavek je kao veoma mlad - jer rođen je u Zagorju 1927. - unovaćen u Hrvatske oružane snage. Prolazi golgotu zadnjih dana NDH, sudionik je strahota križnog puta, a na kraju od

nenaodnog režima, zato što je branio svoju Hrvatsku, biva osuđen na dugogodišnju kaznu strogog zatvora.

U kazamatama komunističke Jugoslavije u neljudskim uvjetima provodi čak 5 godina svoga mladog života. Ali to ga nije slomilo. Vraća se u svoj Novograd Podravski, odgaja djecu i sanja uskrsnuće svoje Hrvatske. Početkom devedesetih to je i dočekao. Odmah se aktivno uključuje

u politički životu nove demokratske Hrvatske, a ovdje će naglasiti njegov nemjerljiv doprinos u stvaranju udruga Hrvatski domobran te posebno Hrvatskog društva političkih zatvorenika.

Ubrzo kao jedan od osnivača HDPZ-a za područje Koprivničko-križevačke županije biva izabran za njezina predsjednika, koju dužnost zbog narušena zdravlja 2003. prepušta mlađima. Svojim nesebičnim radom u udruzi pomogao je da svi politički uznici s područja naše županije, a kojih nije bilo malo, ostvare sva svoja zajamčena zakonska prava. U udruzi do zadnjeg dana svog života nastavlja raditi kao predsjednik Nadzornog odbora.

Hvala Ti na svemu što si učinio za nas i kao predsjednik HDPZ-a i kao naš prijatelj. Laka ti bila ova hrvatska zemlja koju si toliko volio i u koju te polažemo. Počivao u miru Božjem.

Pero KATIĆ

POSLJEDNJE ZBOGOM PREDSJEDNIKU I PRIJATELJU: UMRO JE JOSIP BAŠIĆ - JOSO (1926. – 2008.)

Josip Bašić - Joso pred macejanskim spomen-križem

U stvaranju i obrani neovisnosti države Hrvatske, ogroman broj hrvatskih sinova položio je svoje živote u periodu Drugoga svjetskog i Domovinskog rata. Neosporne su i strašne te žrtve, ali pedesetogodišnji teror komunističke Jugoslavije prouzročio je dugotrajno mučenje i polaganu i smisljenu likvidaciju svih onih hrabrih Hrvata, koji su zahvaljujući sretnim okolnostima uspjeli preživjeti pakao Drugoga svjetskog rata. U plejadi tih časnih hrvatskih sinova našao se i **Josip Bašić**.

Rođen je u Perušiću u skromnoj katoličkoj obitelji, završio je osnovnu školu, a potom dragovoljno krenuo u Zagreb u Domobransku zastavničku školu, Ilica 242, u 6. klasu, 1. satnija, godište 1943./44., šifra 113, gdje sa svojih 130 vršnjaka pitomaca brzo sazrijeva kao voјnik hrvatske vojske. Nažalost, uskoro po promaknuću, dolazi do sloma NDH, te se sredinom svibnja 1945. s hrvatskom vojskom i pukom nalazi na Blei-

burškom polju, odakle kolonama Križnog puta kreću marševima smrti. Prijeku sud komunističke Jugoslavije dogradio je izmučene hrvatske civile i ratnike – proglašene ustašama, i nastavlja krvavi pir pod parolom «U ime naroda». S 12 svojih mladih prijatelja pitomaca, od kojih su neki pogubljeni, Josip je suđen na tešku robiju i gubitak svih političkih prava. Snažan duh i ljubav za domovinu izrodila je u Josipu prkos, koji je bio jači od zla teške robije i šikaniranja. Izdržao je i, uvjetno rečeno, «platio dug» komunističkom poretku i uzdignute glave, čista obraza, zasnovao i odgojio obitelj u duhu ljubavi za *hrvatski dom*. Njegov moral i snažna ličnost uskoro je pomogla u novim teškim nastojanjima za slobodom i samosvojnošću Hrvatske. San je postao java, a želje i životna nastojanja okrunjeni pobedom.

«Stvorili smo novu *neovisnu državu Hrvatsku*,ako nismo mogli onda – sada su naši sinovi sa nama, neka nam je vječna», znao je reći ushićen!

Od 1993. godine predsjednik je udruge ratnih veterana Hrvatski domobran Orahovica, član središnjice URV Hrvatski domobran Zagreb, član Kluba 242, Zagreb, član Hrvatskog društva političkih zatvorenika Virovitičko-podravske županije i izuzetno aktivan u udrugama i političkom životu Orahovice. Za svoj rad više je puta odlikovan i povoljen.

Došli smo na orahovičko groblje 14. siječnja 2008. oprostiti se od prijatelja. Kolona prisutnih koji su ga cijenili bila je velika, iz udruga RV Hrvatski domobran Požege, Našice, Slatina, Valpovo, Brod, Osijek, predstavnik Središnjice, Kluba 242 Zagreb kao i osobni prijatelji i znanci odajući mu zaslужenu počast.

Rodio se i živio za svoju voljenu domovinu Hrvatsku i neka mu je laka. Živjet će u našim sjećanjima.

Miroslav GAZDA

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Tijekom siječnja i prve polovice veljače 2008., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjeseca nesebično pomogli:

Dragutin	Domšić	Pazin	320,00
Zlatan	Kvajo	Rijeka	400,00
Stipan	Mušterić	Zagreb	420,00
Mato	Marčinko	Zagreb	220,00
Zorica	Čengić	Zagreb	200,00
Ana	Šarić Žutelija	Korčula	200,00
Marijan	Čuvalo	Zagreb	100,00
Branko	Rakarić	Zagreb	300,00
Miljenka	Babić	Zagreb	200,00
Mile	Leko	Zagreb	300,00
Andelka	Kunić	Zagreb	750,00
u k u p n o		3.410,00 Kn	

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

U SPOMEN

IVAN ŠARČEVIĆ

rođen 29. studenog 1914. u Đakovu.
Robijao u St. Gradiški od 1945. do 1951.

Neka mu je laka hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Đakovo

U SPOMEN

MILE KLANAC

rođen u Kruševu - Obrovac 1924.
Umro 16. siječnja 2008.
Robijao u Lepoglavi od 1949. do 1951.

Neka mu je laka hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Đakovo

U SPOMEN

LUCIJA ŠIMANOVIĆ

umrla 13. siječnja 2008. u 93. godini života.

Neka joj je laka hrvatska zemlja!

U SPOMEN

ANTUN KUNOVIĆ

umro 24. siječnja 2008. u 87. godini života.

Neka mu je laka hrvatska zemlja!

U SPOMEN

s. SLAVKA MATIJANIĆ

Klanjateljica Krvi Kristove

umrla 14. siječnja 2008. u 97. godini života u Samostanu Klanjateljica Krvi Kristove

Neka joj je laka hrvatska zemlja!

U SPOMEN

IVAN NOVOSEL

rođen 7. veljače 1930. u Koprivnici, preminuo 12. prosinca 2007. u Zagrebu.

Presudom Okružnog suda u Zagrebu, broj K-28/50, od 22.2.1950. osuđen je na 3 godine lišenja slobode s prinudnim radom i 1 godinu gubitka biračkog prava za krivično djelo iz čl. 3 točka 8 u vezi sčl. 24 toč. 2 Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, te izdržao kaznu u KPD Stara Gradiška od 20. kolovoza 1949. do 20. kolovoza 1952.

Neka mu je laka hrvatska zemlja!

IN DIESEM HEFT

Größere Zahl der Forscher der Geschichte des XX. Jahrhundert ordnet den jugoslawischen kommunistischen Diktator **Josip Broz Tito** unter die Zehn größten Verbrecher der Geschichte ein. Im Laufe des Zweiten Weltkrieges töteten die Titos bewaffnete Kräfte eine Großzahl politischer Gegner in Kroatien, Bosnien und Herzegowina und anderen Ländern die in die Gefüge des erneuerten Jugoslawien eingingen. Am Ende des Zweiten Weltkrieges und nach seiner Beendigung, verübte Titos Jugoslawische Armee in Südtirol und Slowenien ei Gemetzel an kroatischen Kriegsgefangenen Soldaten und an Zivilisten. Die Kolonnen von Gefangenen, die so genannten Kreuzwege, mussten, ständigen Hinrichtungen, Quälereien, dem Hunger und Durst ausgesetzt, wochenlang zu Fuß von der österreichische bis rumänische und bulgarische Grenze, marschieren. In den Jahrzehnten nach dem Krieg quetschte Titos kommunistische Regime einige Zehntausende Menschen in Gefängnisse und Hunderttausende wurden auf andere Art schikaniert und verfolgt. Brechend das Internationale Recht und verletzend das Souveränität der westeuropäischen und amerikanischen Staaten brachte der jugoslawische Geheimdienst über siebzig

kroatischen politischen Emigranten in Ausland um.

Trotzt alledem trägt der schönste Platz der Hauptstadt von Kroatien Name „Marschall Titos“. Auf diesem Platz befindet sich das Gebäude des Kroatischen Universität und ab 1895 auch das Gebäude des Kroatischen Nationaltheaters. Im Lauf der Zeit hieß er Universitätsplatz und Theaterplatz.

Nachdem mehrere Initiativen, dass man dem Platz den alten Namen Theaterplatz zurückgibt, ohne Antwort der Stadt blieb organisierte mehrere NGO (nichtregierungs- Organisationen) am 9. Februar 2008 auf dem Platz eine Manifestation unter dem Namen „Kreis für Platz“. Auf der Kundgebung nahmen über 3000 Menschen teil von denen die Mehrheit betreffend in Togen mit Überschrift „Verbrechen ist Verbrechen“ bekleidet war. Damit wollte man bekunden, dass sich jeder für die begangene Verbrechen verantworten muss und dass der Kriegsieg in keiner Weise den Verbreche entschuldigt. Es fanden einige Rede statt und die Skulptur des kroatischen Bildhauer **Ivan Meštrović** „das Brunnen des Lebens“ die sich vor dem Teathergebäude befindet, wurde mit schwarzem Gewebe überzogen. Auch die Platztafeln wurden

ausgewechselt so trug der Platz kurzfristig symbolisch wieder den Namen „Theaterplatz“.

Diese Manifestation bekam in den Medien große Aufmerksamkeit und bei einigen ausländischen Medien konnte man gewisses Echo feststellen. Obwohl der größte Teil der kroatischen Öffentlichkeit diese Manifestation begrüßte und die Kommission Iustitia et pax von der Kroatischen Bischofskonferenz den offiziellen Antrag unterstützte, aus den Reihen ehemaligen und jetzigen Kommunisten hörte man nur negativen Reaktionen. Negativ über den Antrag äußerte sich auch der aktuelle Präsident der Republik Kroatien **Stipe Mesić**. Als Sohn des Titos-Partisan, meint er dass der Antrag zum Entfernen des Namens des kommunistischen Diktators und Verbrecher eigentlich der Antrag zum Entfernen der kroatischen antifaschistischen Vergangenheit. Auf solchen Unkenntnis der Tatsachen und ideologische Verdrehung antworteten von verschiedenen Teilen des Politischen Spektrums Historiker und Politologen. Auch der Präsident des Kroatischen Vereins ehemaliger politischer Häftlinge **Alfred Obranić**, verurteilte ihn in diesem Heft unter Überschrift: „Ich schäme mich, dass wir solchen Präsidenten haben“ scharf. •

Gorski Kotar im Winter

IN THIS ISSUE

Many historians, who deal with the 20th century, consider the Yugoslav communist dictator **Josip Broz Tito** one of the ten worst criminals of the mankind. During the Second World War, Tito's armed forces killed many of their political opponents in Croatia, Bosnia and Herzegovina and other countries that became parts of the renewed Yugoslavia. At the very end of the Second World War and immediately after the War, Tito's Yugoslav Army slaughtered in southern Austria and Slovenia an enormous number of Croatian soldiers (prisoners of war) and civilians. Lines of prisoners, so-called the Way of Cross, were walking for weeks from Austria all the way to the Romanian and Bulgarian borders, exposed to executions, ill-treatment, hunger and thirst. In the decades after the war, Tito's communist regime imprisoned several dozen thousand people; hundreds of thousands were discriminated and persecuted in other ways. Yugoslav intelligence service abroad killed at least some seventy Croatian political emigrants, thus breaching international humanitarian law and the

sovereignty of the Western European and American states.

Despite all that, the most beautiful square of the Croatian capital city is still named after "Marshall Tito". The square is the location of the building of the Croatian University dated 1895 and of the Croatian National Theatre. In the history, the square used to have different names, and at certain points it was called the University Square and the Theatre Square.

After several initiatives to give the square its previous name, Theatre Square, that were left without response from the city authorities, a large number of non-governmental associations organized on 9 February 2008 on the square a gathering called "Circle for the Square". More than 3,000 people gathered, most of them wearing togas with inscription "Crime is Crime". The message is that everyone has to take responsibility for his crimes, and that war victory does not justify the perpetrator of crime. There were several speeches, and a black cloth was covering sculpture "Source of Life" by Croatian sculptor **Ivan Meštrović**, in front of the Theatre.

Also, plates with the name of the square were symbolically replaced with the plates saying "Theatre Square".

The event was well covered by the Croatian media, and it echoed also in some foreign media. Although a large part of the Croatian public welcomed the event, and the request was officially supported by the Commission *Iustitia et Pax* of the Croatian Bishop Conference, some negative reactions came from among former and today's communists. Negative reaction came also from the current President of the Republic **Stipe Mesić**. As a son of Tito's partisan, he believes that the request to remove the name of the communist dictator and criminal is in fact a request to eliminate Croatia's antifascist past. Historians and political scientists with different political orientations responded to such ignorance of the facts and their ideologization. He was criticized also by the president of the Croatian Association of Political Prisoners, **Alfred Obranić**, in the editorial of this issue titled: "I Am Ashamed for Having a President Like This!" •

Wintertime in Bosnia

NARODNI ODBOR KOTARA MAKARSKA
ISPOSTAVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA
I M O T S K I
Br.str.pov.79/56

Imotski, dne 1.VI/56g.

ODJELU UNUTRAŠNJIH POSLOVA KOTARA
DRŽAVNA BEZBJEDNOST

MAKARSKA

U prilogu akta dostavljamo Vam prijepis slobodnika odgovora jednog djaka iz imotske gimnazije, koje je dao pismenim putem na postavljena pitanja u zadatku. Provjeravanjem došlo se do osovine sumnje da bi to mogao biti BUŠIĆ BRUNO sin Josipa, iz Vinjana Donjih, učenik VII. razreda gimnazije. Osim ove zadaće odnosno odgovora ima ih još nekoliko negativnih, ali ova naročito srši, pa je dostavljamo Vama na uvid.

Po ovom slučaju, a tako i iz niz drugih momenata dade se zaključiti da neprijatelj ima priličnog utjecaja na gimnaziju u Imotskom. Taj problem se naročito zapaža u višim razredima. U Imotskom na ovu činjenicu mi smo odlučili prikupiti sve osnovne podatke i napraviti plan za aktivnu razradu.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Šef Ispostave:

(Šćedan Ivan)

HRM

Predmet: Podaci za pripadnike proustaške ilegalne organizacije HRM.-

Početkom januara mjeseca 1959 godine, u Imotskom je formirana proustaška ilegalna organizacija zv."Hrvatska revolucionarna mladež". Organizaciju su sačinjavali proustaško orijentirani omladinci, medju kojima i neki redoviti djaci gimnazije- Imotski.

Pored neke literature, članovi organizacije su imali pisani program sa osnovnim načelima: borba protiv postojećeg poretku, borba protiv komunizma uopće i oslobođenje Hrvata od komunističkog jarma. Po postojećem programu, članovi organizacije mogu biti samo "dobri Hrvati" i katolici od 16 - 40 godina starosti. Za kršenje discipline bile su predviđene kazne išto: opomena, ukor šega organizacije, ukur grupe, isključenje iz organizacije, a za izdajstvo - smrtna kazna.

Kroz istragu je utvrđeno da su članovi organizacije pored češćih kontakta i razgovora održali 4 sastanka. Na ovim sastancima bilo je govora o prijemu novih članova, kao i formiranju ilegalnih grupa na drugim terenima.

Pomenutoj organizaciji pripadali su slijedeći djaci gimnazije Imotski:

- Jonjić Dinko iz Grubina, djak VIII.raz.gimnazije, koji je kao aktivan član i šef organizacije, sudjen na 8. godina strogog zatvora.

- Crnogorac Željko iz Posušja, djak VII.raz.gimnazije, sudjen na 4. godine strogog zatvora,

- Crnogorac Ferdo iz Posušja, djak VI.raz.gimnazije kažnjen u administrativno kaznenom postupku sa mjerom upućivanja u određeno mjesto boravka u trajanju od 6. mjeseci,

- Galić Ante iz Vinjana NR B i H-a, djak VI.raz. gimnazije, kažnjen u administrativno kaznenom postupku sa mjerom upućivanja u određeno mjesto boravka u trajanju od 6. mjeseci,

- Todorić Mijo iz Zmijavaca, djak VI.raz.gimnazije, kažnjen sa mjesec dana zatvora u administrativno kaznenom postupku i

- Šuto Branko iz Zmijavaca, djak VI.raz.gimnazije, kažnjen sa 15 dana zatvora u administrativno kaznenom postupku.

Sa ilegalnom organizacijom podržavao je veze i davao literaturu na čitanje djak VII.raz.gimnazije Gabelica Ivan iz Podbablja, inače član bivše organizacije TIHO, zbog čega je kažnjen u administrativno kaznenom postupku sa dvije godine upućivanjem u odredjenu ustanovu.

Februara mjeseca 1959 godine na incijativu Jonjić Dinka, djaka VIII.raz.gimnazije, formirana je ilegalna organizacija zv."Hrvatska revolucionarna mladež" u Grubinama. Organizaciju je sačinjavalo pet članova, medju kojima je bio i Jonjić Petar Ivanov, rođen 1942 godine, inače djak Osmogodišnje škole u Krivodolu. Kao maloljetnik kažnjen je u administrativno kaznenom postupku sa 6. mjeseci mjerom upućivanja u odredjenu ustanovu. Po formiranju organizacije istovremeno je postao i rukovodioč grupe u Grubinama.

Makarska, 22. marta 1960 g.